

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΕΝΤΡΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ**

**ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ Β΄ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ**

(Τεύχος Β')

Θουκυδίδη Ιστορία

(μάθημα κατεύθυνσης)

ΑΘΗΝΑ 1999

Ομάδα Σύνταξης

Καροφυλλάκη - Σπάρταλη Μαρία, Φιλολόγος Μ. Α.

Δρ. Σπανάκου Ζωή, Φιλολόγος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	4
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ.....	7
Θουκυδίδη Ιστορία.....	9
Ο Θουκυδίδης και η εποχή του	9
Η ιστοριογραφία ως το Θουκυδίδη	10
Ο Θουκυδίδης ως ιστορικός. Ιδέες και μέθοδοι.....	12
Γλώσσα και ύφος του Θουκυδίδη	13
Το πρόβλημα της συγγραφής του έργου και η διαίρεση σε βιβλία.....	14
Εισαγωγή στο Βιβλίο Α΄	15
ΠΡΟΟΙΜΙΟ	16
Κεφάλαια 20 - 22 (από μετάφραση).....	21
Εισαγωγή στο Βιβλίο Γ΄	25
ΠΑΡΑΜΟΝΕΣ ΤΟΥ ΕΜΦΥΛΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ.....	26
Κεφάλαιο 70.....	26
Κεφάλαια 71 - 72	35
Ο ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ.....	38
Κεφάλαια 72 - 73	38
Κεφάλαιο 74.....	43
ΞΕΝΕΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ	51
Κεφάλαιο 75.....	51
Κεφάλαιο 76.....	57
Κεφάλαιο 77.....	61
Κεφάλαιο 78.....	65
Κεφάλαιο 79.....	69
Κεφάλαια 80 - 81	72
ΝΕΑ ΕΞΑΡΣΗ ΤΟΥ ΕΜΦΥΛΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ	75
Κεφάλαιο 81.....	75
Κεφάλαια 82 - 83	80
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ	84
ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	85
ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ.....	88
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	108
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	131

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας (Κ.Ε.Ε.), συνεχίζοντας την προσπάθεια στήριξης των εκπαιδευτικών στο δύσκολο έργο εφαρμογής της πρόσφατης εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, ετοίμασε και το δεύτερο τεύχος των βιβλίων που αναφέρονται στην αξιολόγηση των μαθητών της Β΄ τάξης του Ενιαίου Λυκείου (Ε.Λ.). Τα νέα τεύχη καλύπτουν την ύλη, η οποία διδάσκεται κατά τη διάρκεια του Β΄ τετραμήνου. Κατ' εξαίρεση σε ορισμένα από αυτά έχουν ενσωματωθεί και ερωτήσεις που αφορούν στην ύλη του Α΄ τετραμήνου.

Κατά τη σύνταξη των νέων τευχών καταβλήθηκε ιδιαίτερη προσπάθεια για τη βελτίωση της ποιότητάς τους με βάση τις παρατηρήσεις και τις υποδείξεις των εκπαιδευτικών που εφαρμόζουν στην πράξη το νέο σύστημα αξιολόγησης, αλλά και τα συμπεράσματα από δικές μας ερευνητικές εργασίες. Το αποτέλεσμα της προσπάθειας αυτής το αφήνουμε στην κρίση των εκπαιδευτικών.

Με την ευκαιρία αυτή θα ήθελα να επαναλάβω μερικά σημεία των οδηγιών, που αναφέρονται στον τρόπο χρησιμοποίησης των παραπάνω βιβλίων από τους εκπαιδευτικούς, και να υπενθυμίσω, για μια ακόμη φορά, όσα κατά κόρον έχουν εκτεθεί σε προηγούμενα τεύχη και έχουν αναλυθεί στα επιμορφωτικά σεμινάρια που πραγματοποιήθηκαν από το καλοκαίρι του 1997 μέχρι σήμερα. Η επανάληψη αυτή στοχεύει στην άρση ορισμένων παρεξηγήσεων που, παρά τις συνεχείς ενημερώσεις των διδασκόντων, διαπιστώθηκαν, σε μερικές τουλάχιστον περιπτώσεις, κατά το πρόσφατο παρελθόν, συνέπεια των οποίων υπήρξε η αύξηση του φόρτου εργασίας των μαθητών.

Τα σημεία αυτά είναι τα εξής:

- Οι ερωτήσεις που περιλαμβάνονται στα βιβλία αξιολόγησης των μαθητών έχουν ενδεικτικό και συμβουλευτικό χαρακτήρα. Οι εκπαιδευτικοί δεν είναι υποχρεωμένοι ούτε να τις χρησιμοποιούν όλες ούτε να τις δίνουν αυτούσιες στους μαθητές. Έχουν τη δυνατότητα να επιλέγουν από αυτές όσες κρίνουν κατάλληλες για τους μαθητές τους και σύμφωνες προς τους διδακτικούς στόχους που επιδιώκουν. Μπορούν επίσης να τις τροποποιούν προσαρμόζοντάς τις στις ιδιαιτερότητες της τάξης στην οποία διδάσκουν. Τα παραδείγματα των παραπάνω ερωτήσεων στοχεύουν ακόμη στο να τους βοηθήσουν να εκπονούν οι ίδιοι δικές τους ερωτήσεις. Πρόθεσή μας δεν ήταν -και δεν είναι- ο περιορισμός της ελευθερίας και της παιδαγωγικής αυτονομίας των διδασκόντων, αλλά η προσφορά σ' αυτούς ιδεών και μεθοδολογικών στοιχείων που θα τους βοηθήσουν να αυξήσουν τα περιθώρια της πρωτοβουλίας τους και την αποτελεσματικότητα του έργου τους.
- Η προσπάθεια μερικών εκπαιδευτικών να αναθέτουν στους μαθητές τους την επεξεργασία όλων των ερωτήσεων και ασκήσεων που περιέχονται στα βιβλία αξιολόγησης δεν είναι παιδαγωγικά ορθή. Χωρίς να προσφέρει ουσιαστική βοήθεια στους μαθητές, οδηγεί στην αύξηση της εργασίας των τελευταίων και έχει επιπτώσεις στη στάση τους απέναντι στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Οι Ομάδες Εργασίας του Κ.Ε.Ε. εκπόνησαν για κάθε ενότητα της διδακτέας ύλης σημαντικό

αριθμό ερωτήσεων, επειδή στόχος τους ήταν: α) να καλύψουν διαφορετικούς διδακτικούς στόχους, β) να ικανοποιήσουν όλες τις πιθανές απαιτήσεις των εκπαιδευτικών και γ) να αξιοποιήσουν τα θετικά στοιχεία όλων των μορφών ερωτήσεων. Επιδίωξαν, με άλλα λόγια, να καλύψουν ένα ευρύ φάσμα πιθανών αναγκών των εκπαιδευτικών. Ποτέ, όμως, δεν ζητήθηκε από αυτούς ούτε να εξαντλούν όλα τα παραδείγματα που περιέχονται στα βιβλία αξιολόγησης ούτε να περιορίζονται μόνο σ' αυτά ούτε να φωτοτυπούν τα παραπάνω βιβλία και να δίνουν όλες τις ερωτήσεις στους μαθητές, για να απαντήσουν σ' αυτές στο σπίτι τους.

- Τα θέματα που περιλαμβάνονται στα βιβλία αξιολόγησης των μαθητών δεν προορίζονται μόνο για τη διενέργεια εξετάσεων. Πολλά από αυτά μπορούν και πρέπει να αξιοποιούνται στο πλαίσιο της καθημερινής διδακτικής πράξης. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τα ζητήματα εκείνα που, κατά την κρίση των εκπαιδευτικών, παρουσιάζουν δυσκολίες για τους μαθητές τους. Τα θέματα αυτά μπορούν να επεξεργάζονται οι ίδιοι μέσα στις σχολικές αίθουσες, όποτε διαθέτουν τον αναγκαίο χρόνο.
- Η χρησιμοποίηση των ερωτήσεων που περιέχονται στα βιβλία αξιολόγησης δεν αποκλείει ούτε εμποδίζει την αξιοποίηση των ερωτήσεων και ασκήσεων που περιλαμβάνονται στα αντίστοιχα σχολικά εγχειρίδια. Αντίθετα, πρέπει να γίνεται συνδυασμός των δύο αυτών μέσων υποβοήθησης του διδακτικού έργου.
- Οι εκπαιδευτικοί πρέπει ακόμη να έχουν υπόψη τους ότι καμιά από τις ερωτήσεις που περιέχονται στα υπό συζήτηση βιβλία δεν θα χρησιμοποιηθεί αυτούσια στις προαγωγικές εξετάσεις του Ιουνίου. Στις εξετάσεις αυτές θα τεθούν ανάλογες αλλά διαφορετικές ερωτήσεις που θα καθοριστούν από την Κεντρική Επιτροπή Εξετάσεων, η οποία στη συντριπτική πλειονότητά της θα αποτελείται από μάχιμους εκπαιδευτικούς της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Τα πρόσφατα δείγματα τριώρης προαγωγικής εξέτασης στα μαθήματα της Β΄ τάξης του Ε.Λ., τα οποία έχουν ήδη σταλεί στα Λύκεια, επιβεβαιώνουν τον ισχυρισμό αυτό. Μάταια, λοιπόν, καταπονούν μερικοί τους μαθητές με την επεξεργασία πλήθους ερωτήσεων, πιστεύοντας ότι έτσι θα “πιάσουν”- κατά το κοινώς λεγόμενο- τα θέματα των εξετάσεων του Ιουνίου. Η Τράπεζα Θεμάτων, την οποία προβλέπει το Π.Δ. 246/98, θα περιέχει στην παρούσα φάση μόνο τις ερωτήσεις που περιλαμβάνονται στα βιβλία αξιολόγησης του μαθητή και εκείνες που αναφέρονται στα σχολικά βιβλία και θα διαδραματίζει ρόλο καθαρά συμβουλευτικό και υποβοηθητικό.

Για τη διεύρυνση της βοήθειας που το Κ.Ε.Ε. φιλοδοξεί να προσφέρει στους εκπαιδευτικούς στο κρίσιμο θέμα της αξιολόγησης των μαθητών έχουν γίνει και οι εξής συμπληρωματικές ενέργειες. Όλα τα παραδείγματα των ερωτήσεων, που περιέχονται στα βιβλία αξιολόγησης, έχουν καταχωριστεί στη σελίδα του Internet του Υπουργείου Παιδείας, από την οποία μπορούν να τα αντλούν όσοι έχουν τη δυνατότητα πρόσβασης στο διαδίκτυο. Επιπρόσθετα, προωθείται η αναπαραγωγή τους και σε ηλεκτρονική μορφή (cd-rom).

Τελειώνοντας αισθάνομαι την ανάγκη να συγχαρώ τους επιστημονικούς συνεργάτες του Κ.Ε.Ε. για την εργασία τους και να ευχαριστήσω τις δεκάδες των εκπαιδευτικών για τα κολακευτικά σχόλια και τις παρατηρήσεις που μας έστειλαν για

το μέχρι σήμερα έργο του Κ.Ε.Ε. Εύχομαι και τα νέα τεύχη να αποδειχθούν, όπως και τα προηγούμενα, πολύτιμο εργαλείο στην αναμόρφωση του τρόπου αξιολόγησης των μαθητών του Ενιαίου Λυκείου.

Ιανουάριος 1999
Ο Πρόεδρος του Κ.Ε.Ε.

Καθηγητής Μιχάλης Κασσωτάκης

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Το τεύχος αυτό υπηρετεί τους ίδιους στόχους και ακολουθεί την ίδια φιλοσοφία και μεθοδολογία με τα προηγούμενα ανάλογα τεύχη και ιδιαίτερα με το τεύχος *Αρχαία Ελληνική Γραμματεία Β' Λυκείου - Μάθημα Κατεύθυνσης* (που αφορά στη διδακτέα ύλη του πρώτου τετραμήνου του σχολικού έτους 1998-99). Έμφαση δίνεται στις ερμηνευτικές ερωτήσεις, μέσα από τις οποίες αξιολογείται η επίτευξη των στόχων της διδασκαλίας. Ο Θουκυδίδης είναι γνωστός στους μαθητές από τη διδασκαλία των “Σικελικών” από μετάφραση στη Γ' Γυμνασίου. Όμως για να κατανοήσει κανείς το κείμενο από το πρωτότυπο πρέπει να ξεπεράσει τη δυσκολία της γλώσσας και να προχωρήσει στην ερμηνεία. Όταν το κατορθώσει, η ικανοποίηση της άμεσης γνωριμίας με ένα από τα φωτεινότερα πνεύματα της κλασικής αρχαιότητας είναι πολύ μεγάλη. Ο μαθητής μπορεί να χαρεί το λόγο και να εμβαθύνει στα νοήματα.

Οι ερωτήσεις που περιέχονται στο παρόν τεύχος εστιάζουν στην ακρίβεια του θουκυδίδειου λόγου, κυρίως όμως επιμένουν στην ανάδειξη της μεθόδου του μεγάλου ιστορικού, στην αφήγηση των γεγονότων και την εξήγησή τους, στην κατανόηση των κινήτρων των προσώπων και στις κρίσεις του ιστορικού για τα ανθρώπινα πράγματα, για τα αίτια των πολέμων και τις ολέθριες συνέπειες στα ήθη και το ήθος των ανθρώπων, καθώς και στα διαχρονικά μηνύματα και τις αξίες του έργου. Η μελέτη του Θουκυδίδα ασκεί τους μαθητές στην ορθολογική σκέψη πάνω στα πράγματα, στην ανθρώπινη φύση και την κοινωνική ζωή.

Με τις ερωτήσεις ανακεφαλαίωσης και τις συνθετικές - δημιουργικές εργασίες στοχεύουμε στην αξιολόγηση μιας πιο ολοκληρωμένης εικόνας των Κερκυραϊκών, της θεωρίας του Θουκυδίδα για την ιστορία, της αντίληψής του για τον άνθρωπο και της πολιτικής του σκέψης. Με τα σχόλια και με όσα περιλαμβάνονται στο Παράρτημα επιδιώκουμε να διευκολύνουμε τους συναδέλφους μας στα σημεία εκείνα που θεωρούμε ότι απαιτείται χρόνος για την απάντηση των ασκήσεων ή την επιλογή των κειμένων που προτείνουμε. Πάντως στο τεύχος αυτό μειώσαμε τα σχόλια στις επιμέρους ερωτήσεις γιατί διαπιστώσαμε ότι μερικοί συναδέλφοι νόμισαν πως δεσμεύονται να τα διδάξουν και αυτά. Είναι επίσης μικρότερος ο αριθμός των ερωτήσεων γραμματικής και συντακτικού, οι οποίες θα μπορούσαν και να λείπουν, αφού η αξιολόγησή τους γίνεται στο αδίδακτο κείμενο. Τους λόγους για τους οποίους περιλαμβάνουμε τέτοιες ερωτήσεις, τους εξηγήσαμε στο προηγούμενο τεύχος. Στα κριτήρια δίνεται ένα δείγμα τριώρης αξιολόγησης, που

ακολουθεί τα προβλεπόμενα από το Π.Δ. Είναι ανάλογο με το παράδειγμα που είχε δημοσιευτεί στον τύπο για τον *Πρωταγόρα*, μόνο που εδώ υπάρχει και ερμηνευτική ερώτηση η οποία αναφέρεται στο μεταφρασμένο κείμενο, αφού τα κεφάλαια από το Θουκυδίδη που διδάσκονται από μετάφραση ορίζονται ως εξεταστέα ύλη. Παραδείγματα αδιδακτων κειμένων δίνονται και σε ωριαία κριτήρια.

Δεν είναι άσκοπο να τονίσουμε ότι οι ερωτήσεις που περιλαμβάνονται στο τεύχος αυτό δεν μπορούν ούτε πρέπει να χρησιμοποιούνται όλες στο καθημερινό μάθημα. Οι διδάσκοντες πρέπει να χρησιμοποιούν μόνο μερικά ενδεικτικά παραδείγματα που υπηρετούν τους στόχους της διδασκαλίας τους. Αρκετές από τις ερωτήσεις που ακολουθούν μπορεί να δώσουν έμμεσα αφορμές διδακτικής προσέγγισης, αλλά δεν είναι αυτός ο κύριος στόχος τους. Ερωτήσεις που τυχόν αναφέρονται σε δευτερεύοντα σημεία της εισαγωγής ή του κειμένου εξυπηρετούν μόνο το μάθημα της ημέρας και δεν προσφέρονται για εξεταστικές δοκιμασίες. Οι ερωτήσεις είναι αρκετές, ώστε να δίνεται η δυνατότητα στο διδάσκοντα να επιλέγει από αυτές όσες κρίνει χρήσιμες, προσαρμόζοντάς τις στις ιδιαιτερότητες της διδακτικής του πράξης και στο επίπεδο των μαθητών του.

Στην εκπόνηση των ερωτήσεων και τον τελικό έλεγχο τους πολύτιμη ήταν η βοήθεια της συναδέλφου Δρ Αγάθης Γεωργιάδου, φιλολόγου αποσπασμένης στο Κ.Ε.Ε., της οποίας η διδακτορική διατριβή αναφέρεται στο Θουκυδίδη (*Political Terminology and Ideology in Thucydides*, Ph.D. University of London, 1988).

Οι παρατηρήσεις και τα σχόλιά σας είναι, όπως πάντοτε, χρήσιμα για τη βελτίωση του έργου μας.

Η Συντακτική Ομάδα

Ιανουάριος 1999

Θουκυδίδη Ιστορία

Γενική Εισαγωγή

Ο Θουκυδίδης και η εποχή του

1. Παραδείγματα ερωτήσεων

1.1. Ερωτήσεις ανοικτού τύπου

1. Να γράψετε ένα κατατοπιστικό σημείωμα για το Θουκυδίδη, που θα μπορούσε να αποτελέσει λήμμα εγκυκλοπαιδικού λεξικού. Στο σημειώμά σας να συμπεριλάβετε τις λέξεις που δίνονται παρακάτω και αναφέρονται στη ζωή, το έργο του και τη σχέση μεταξύ τους, προσέχοντας τη σειρά με την οποία θα τις χρησιμοποιήσετε. Μερικές μπορούν να χρησιμοποιηθούν περισσότερες φορές. Το κείμενό σας να μην υπερβαίνει τις 250 λέξεις.

Όλορος, Θράκη, αριστοκρατική καταγωγή, συγγραφή του έργου του, επιστροφή στην Αθήνα, Ιπποκράτης, Αμφίπολις, Κλέων, Περικλής, 411 π.Χ., στρατηγός, σοφιστές, Ίωνες φιλόσοφοι, Γοργίας, εξορία, ορθολογισμός, δημαγωγική πολιτική, ιπποκρατικοί, ταξίδια, Πελοποννησιακός πόλεμος.

2. Να δώσετε τα χαρακτηριστικά της οικονομικής και πολιτικής κατάστασης στην Αθήνα στο δεύτερο μισό του 5^{ου} αιώνα, συνεκτιμώντας τα με την πνευματική προσφορά του Θουκυδίδη.
3. Ποιοι παράγοντες συνέβαλαν ώστε να αναλάβει η Αθήνα την ηγεσία της Δηλιακής συμμαχίας, πώς η συμμαχία μετατράπηκε σε ηγεμονία και ποιες συνέπειες είχε η μετατροπή αυτή;
4. Να γράψετε τα κύρια χαρακτηριστικά της πνευματικής και καλλιτεχνικής άνθισης της Αθήνας του 5^{ου} αιώνα.
5. Πώς εκφράζονται τα νέα κοινωνικά δεδομένα της αθηναϊκής πολιτείας στη λογοτεχνία, τη φιλοσοφία και την (ιατρική) επιστήμη στο β' μισό του 5ου αιώνα;ⁱ
6. Να εξηγήσετε με λίγα λόγια τι σημαίνουν οι όροι:

ανθρωποκεντρικό περιεχόμενο (π.χ. της φιλοσοφίας), ορθολογική ερμηνεία (π.χ. φαινομένων κοινωνικών ή φυσικών), σχετικότητα της γνώσης, αμφισβήτηση των υπερφυσικών δυνάμεων, φυσική νομοτέλεια.

7. Για ποιους λόγους εξορίστηκε ο Θουκυδίδης από την Αθήνα; Να διαχωρίσετε τους φανερούς από τους βαθύτερους λόγους.

1.2. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Να αναφέρετε μερικά ονόματα σπουδαίων ανδρών, σύγχρονων με το Θουκυδίδη, με τους οποίους ο ιστορικός γνωρίστηκε· (μαζί με το όνομα να αναφέρετε και την ιδιότητά τους, π.χ. στρατηγός).
2. Πώς σχετίζεται η εξορία του Θουκυδίδη με τη συγγραφή του έργου του;
3. Ποια στοιχεία μας βοηθούν να χρονολογήσουμε τη γέννηση του Θουκυδίδη στο 460 - 454 π.Χ.;
4. Ποια ήταν η σχέση του Θουκυδίδη με τη Θράκη;
5. Να απαριθμήσετε τους παράγοντες που συνέβαλαν στην ακμή της Αθήνας στο δεύτερο μισό του 5^{ου} αιώνα.
6. Πού στηριζόταν το οικονομικό πρόγραμμα της Αθήνας στην εποχή της ακμής της;
7. Να γράψετε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του πολιτισμού της Αθήνας στο δεύτερο μισό του 5^{ου} αιώνα.
8. Ποιοι πολιτικοί θεσμοί, ευνοϊκοί για τις κατώτερες τάξεις, εισάγονται στην Αθήνα την εποχή του Περικλή;

Η ιστοριογραφία ως το Θουκυδίδη

1.1. Ερωτήσεις ανοικτού τύπου και σύντομης απάντησης Με ποια μέθοδο αντιμετώπισαν οι Ίωνες λογογράφοι το παρελθόν;ⁱⁱ

1. Ποιος ήταν ο κυριότερος εκπρόσωπος των Ιώνων λογογράφων;
2. Γιατί το έργο του Ηροδότου, σε σύγκριση με το έργο των λογογράφων, μας εισάγει «στο χώρο της πραγματικής ιστοριογραφίας»;ⁱⁱⁱ

3. Γιατί, παρά τις αδυναμίες του, το έργο του Ηροδότου θεωρείται σήμερα δικαιωμένο;^{iv}
4. Ποια καινοτομία παρατηρείται στο έργο του Ελλάνικου του Μυτιληναίου;

1.2. Ερωτήσεις αντικειμενικού τύπου

Να συνδέσετε κάθε στοιχείο της στήλης Α με τα στοιχεία από τις στήλες Β, Γ, Δ που αντιστοιχούν σ' αυτό.

Α	Β	Γ	Δ
<ul style="list-style-type: none"> • Ελλάνικος • Ηρόδοτος • Εκαταίος • Θουκυδίδης 	<ul style="list-style-type: none"> • Αλικαρνασσεύς • Μυτιληναίος • Αθηναίος (Αλμιούσιος) • Μιλήσιος 	<ul style="list-style-type: none"> • Γενεαλογίες της Ιστορίας • Μηδικά • Πελ/κός πόλεμος 	<ul style="list-style-type: none"> • επιστημονική μονογραφία - πρώτη τεχνική επεξεργασία πηγών • γενεαλογικό, εθνογραφικό, γεωγραφικό υλικό • επιστημονική ιστοριογραφία (αίτια - αφορμές - συστηματική χρονολόγηση κ.ά.) • παρεκβάσεις, πληθώρα πληροφοριών, υπερβατικοί παράγοντες εξέλιξης

Ο Θουκυδίδης ως ιστορικός. Ιδέες και μέθοδοι

1.1. Ερωτήσεις ανοικτού τύπου

1. Γιατί ο Θουκυδίδης θεωρείται ο κατεξοχήν εκπρόσωπος του ελληνικού ορθολογισμού; ^v
2. Να περιγράψετε τις συνθήκες και τα ιδεολογικά ρεύματα της εποχής (μέσα του 5^{ου} αιώνα) που επηρέασαν το Θουκυδίδη. ^{vi}
3. Πώς επέδρασαν οι ιπποκρατικοί στη σκέψη του Θουκυδίδη; ^{vii}
4. Ο Θουκυδίδης προσορίζει το έργο του ως *κτῆμα ἐξ αἰεί*. Πώς αντιλαμβάνεσθε τη φράση αυτή; (Να συμπληρώσετε την απάντησή σας μετά τη διδασκαλία των κεφ. 20- 22 του Α΄ βιβλίου). ^{viii}
5. Γιατί ο Θουκυδίδης αποφεύγει στο έργο του τις «συναισθηματικές εξάρσεις»; ^{ix}
6. Ποιο στόχο έθεσε ο Θουκυδίδης στο έργο του και με ποιες μεθόδους επιδίωξε να τον επιτύχει;
7. Σε ποιους τομείς εφάρμοσε επιστημονικές μεθόδους και ποιες συγκεκριμένα;
8. Ποια έννοια έχουν στο Θουκυδίδη οι όροι «εἰκότα», «σημεία», «τεκμήρια»;
9. α) *Ἡ ἀληθεστάτη πρόφασις*, β) *αἱ ἐς τό φανερόν λεγόμεναι αἰτίαι*: Να εξηγήσετε τι σημαίνουν στο Θουκυδίδη και ποια είναι η σημασία τους για το έργο του.
10. Να αναλύσετε τα χαρακτηριστικά της ιστορικής αφήγησης του Θουκυδίδη.
11. Γιατί ο ιστορικός, παράλληλα με την αφήγηση των ιστορικών γεγονότων, εντάσσει στο έργο του και δημηγορίες;
12. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά των δημηγοριών; ^x
13. Να αναλύσετε το χρονολογικό σύστημα του Θουκυδίδη σε σύγκριση με ανάλογα συστήματα της εποχής του. ^{xi}
14. Ποια ήταν η βάση του χρονολογικού κώδικα των διαφόρων πόλεων και ποιες οι αδυναμίες του;

15. Ο Θουκυδίδης χρησιμοποίησε στη χρονολόγηση το ηλιακό και όχι το σεληνιακό έτος. Πώς δικαιολογείται η προτίμησή του αυτή; ^{xiii}

1.2. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Από ποια πνευματικά κινήματα της εποχής του επηρεάστηκε ο Θουκυδίδης;
2. Ποια είναι τα αίτια των πολέμων κατά τον ιστορικό;
3. Ποιο στόχο έθεσε ο Θουκυδίδης στη συγγραφή του έργου του;
4. Ποιες μεθόδους χρησιμοποιεί ο ιστορικός για τα γεγονότα του αιώτερου παρελθόντος και ποιες για τα σύγχρονα;
5. Πώς πετυχαίνει ο Θουκυδίδης τη σύνδεση των γεγονότων μεταξύ τους;
6. Ποιο πρότυπο ακολουθεί πιθανόν ο ιστορικός στις δημηγορίες του;
7. Πώς πετυχαίνει ο ιστορικός μεγαλύτερη ακρίβεια στη χρονολόγηση των γεγονότων;

1.3. Ερωτήσεις αντικειμενικού τύπου

Άσκηση συμπλήρωσης

Να συμπληρώσετε στα παρακάτω κενά τους όρους που χρησιμοποιεί ο Θουκυδίδης για τις έννοιες που δίνονται ως ερμηνεύματα.

λογικά, πιθανά:

ενδείξεις, αποδείξεις:

συμπεράσματα, πορίσματα ερευνών:

τα πραγματικά αίτια του πολέμου:

οι αφορμές:

λόγοι που εκφωνήθηκαν από διάφορα πρόσωπα:

Γλώσσα και ύφος του Θουκυδίδη

1.1. Ερωτήσεις ανοικτού τύπου και σύντομης απάντησης

1. Πώς εξηγείται η τραχύτητα και η δυσκαμψία της γλώσσας του Θουκυδίδη;

2. Γιατί σε πολλά σημεία η μετάφραση του έργου του Θουκυδίδη δεν μπορεί παρά να πλατειάζει;
3. Πώς εξηγείται το γεγονός ότι το ύφος του Θουκυδίδη μπορεί να χαρακτηριστεί άλλοτε ρέον, λιτό, σαφές και άλλοτε επίσημο, πυκνό και δυσνόητο;
4. Ποιες είναι οι κυριότερες γλωσσικές ιδιοτυπίες του Θουκυδίδη;

Το πρόβλημα της συγγραφής του έργου και η διαίρεση σε βιβλία

1.1. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Ποιες απόψεις έχουν διατυπωθεί για το χρόνο και τον τρόπο της συγγραφής του έργου του Θουκυδίδη;
2. Ποιες απόψεις, σχετικά με τα στάδια συγγραφής της ιστορίας του Θουκυδίδη, διατυπώνουν οι αναλυτικοί και ποιες οι ενωτικοί; Ποια είναι η ενδιάμεση θέση;
3. Ως ποιο σημείο του πολέμου ιστορεί ο Θουκυδίδης και ποιος ιστορικός συνεχίζει το έργο του;
4. Σε πόσα βιβλία διαιρέθηκε το έργο του Θουκυδίδη και ποιοι καθιέρωσαν τη διαίρεση αυτή;
5. Να αποδώσετε επιγραμματικά το περιεχόμενο του Α΄ και Γ΄ βιβλίου.

Εισαγωγή στο Βιβλίο Α΄

1. Παραδείγματα ερωτήσεων

1.1. Ερωτήσεις ανοικτού τύπου

1. Ποια προβλήματα παρατηρούνται στη δομή του Α΄ βιβλίου και πώς δικαιολογούνται;
2. Γιατί ο Θουκυδίδης ενδιαφέρεται να αποδείξει τη σπουδαιότητα του Πελοποννησιακού πολέμου και πώς επιχειρεί να την αποδείξει;
3. Ποιο μέρος του Α΄ βιβλίου ονομάζουμε «Αρχαιολογία», πώς συνδέεται με το προοίμιο και τι εξυπηρετούσε;
4. Ο σοφιστής Πρωταγόρας στον ομώνυμο διάλογο του Πλάτωνα θεωρεί την πολεμική τέχνη μέρος της πολιτικής τέχνης. Να επιβεβαιώσετε την άποψη αυτή από το περιεχόμενο της «Αρχαιολογίας» του Θουκυδίδη, όπως αποδίδεται στην εισαγωγή του βιβλίου σας (σ. 17).
5. Ποιες πληροφορίες αντλούμε από τα κεφ. 20 - 22 του Α΄ βιβλίου για τη μέθοδο του Θουκυδίδη; (Να επανέλθετε στην ερώτηση μετά τη διδασκαλία των κεφαλαίων 20-22).

1.2. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Ποιες μεγάλες θεματικές ενότητες μπορούμε να διακρίνουμε στο Α΄ βιβλίο;
2. Ποια είναι η θέση του Α΄ βιβλίου σ' όλη τη συγγραφή;
3. Ποιο είναι το θέμα του προοιμίου;
4. Ποια είναι η θέση του κεφ. 23 στη δομή του Α΄ βιβλίου και όλου του έργου;

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Κεφάλαιο 1

Παραδείγματα ερωτήσεων

1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις

1.1. Ερωτήσεις ανοικτού τύπου

1. Ποιες πληροφορίες συνάγουμε από το προοίμιο σχετικά με το συγγραφέα, το έργο του και τη μέθοδό του;
2. Ποια σημασία έχει η φράση «*ἀρξάμενος εὐθύς καθισταμένου*» του προοιμίου για τον τρόπο και το χρόνο συγγραφής του έργου; Να τη συσχετίσετε με την πληροφορία που έχουμε από το λεγόμενο δεύτερο προοίμιο (Ε, 26) ότι ο Θουκυδίδης έζησε τα εικοσιεφτά χρόνια του πολέμου σε μίαν ηλικία που του επέτρεπε την ακριβή αντίληψη των γεγονότων (βλ. Παράρτημα).
3. Ο Θουκυδίδης προβλέπει ότι ο πόλεμος θα είναι ο μεγαλύτερος και ο πιο αξιόλογος από όλους τους προηγούμενους. Σε ποια τεκμήρια στηρίζει την άποψή του; ^{xiii}
4. «*τοῖς Ἑλλησιν ... μέρει τινί τῶν βαρβάρων ... ἐπί πλείστον ἀνθρώπων*»: Ποιες διαστάσεις του πολέμου προσδιορίζει ο ιστορικός με το σχήμα ανιούσας κλίμακας;
5. Μερικοί μελετητές θεωρούν ότι ο Θουκυδίδης υπερβάλλει στη σημασία του Πελοποννησιακού πολέμου στο προοίμιο. Ποια είναι η δική σας γνώμη με βάση το κείμενο και τις ιστορικές σας γνώσεις;
6. «*τά γάρ πρό αὐτῶν καί τά ἔτι παλαιότερα*»: Ποια γεγονότα εννοεί ο ιστορικός; Να γράψετε την εκδοχή που θεωρείτε πιθανότερη. ^{xiv}
7. «*ἐκ δέ τεκμηρίων*»: Να αντιδιαστείλετε τον όρο «*τεκμήρια*» με τους όρους «*σημεία*» και «*εἰκότα*». Να χρησιμοποιήσετε τα στοιχεία της εισαγωγής του βιβλίου σας, σ. 10.
8. Ποιες προσπάθειες για την εξακρίβωση της αλήθειας κατέβαλε ο ιστορικός σύμφωνα με το προοίμιο;
9. Ποιες δυσκολίες αντιμετώπισε ο Θουκυδίδης γράφοντας τη σύγχρονή του ιστορία; Αντιμετωπίζει ανάλογες δυσκολίες ο σύγχρονος ιστορικός;

10. Τι συμπεραίνετε για το Θουκυδίδη ως ιστορικό, ως λογοτέχνη και ως άνθρωπο από το προοίμιο;

1.2. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, ο Θουκυδίδης στο προοίμιο συστήνεται στους αναγνώστες του μόνο ως Ἴθηναῖος;^{xv}
2. Ποιο είναι το κεντρικό θέμα του προοιμίου;
3. Πώς προειδοποιεί στο προοίμιό του ο Θουκυδίδης ότι θα αναφερθεί σε συγκεκριμένο θέμα και δεν θα επεκταθεί σε άλλα;
4. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, προτάσσει τους Πελοποννησίους ως αντιπάλους (τόν πόλεμον τῶν Πελοποννησίων καί Ἰθηναίων);
5. Πώς αξιολογεί ο Θουκυδίδης τους πολέμους του παρελθόντος;
6. «οὐ μεγάλα νομίζω γενέσθαι»: Να σχολιάσετε τη χρησιμοποίηση του ρήματος «νομίζω» στη φράση.^{xvi}

2. Γραμματικές ασκήσεις

1. Να υπογραμμίσετε τους ρηματικούς τύπους που έχουν ως υποκείμενο το συγγραφέα και να τους γράψετε στους άλλους χρόνους τους.
2. καθισταμένου, προγεγενημένων, εἶπειν, εὐρεῖν, γενέσθαι: Να μεταφέρετε τους ρηματικούς τύπους στους άλλους χρόνους.
3. καθισταμένου, προγεγενημένων: Να γράψετε το γ' ενικό του αορίστου β' των ρημάτων σε όλες τις εγκλίσεις.
4. Να βρείτε τα ουσιαστικά τρίτης κλίσης και να γράψετε τις πλάγιες πτώσεις τους και στους δύο αριθμούς.
5. Να συμπληρώσετε στον πίνακα τις άλλες πτώσεις του επιθέτου μέγας.

	Ενικός Αριθμός		Πληθυντικός Αριθμός	
	αρσενικό	ουδέτερο	αρσενικό	ουδέτερο
Ονομ.				
Γεν.				
Δοτ.				
Αιτ.	μέγαν			μεγάλα
Κλητ.				

6. Να βρείτε στο κείμενο τα επίθετα και επιρρήματα συγκριτικού ή υπερθετικού βαθμού και να γράψετε τους άλλους βαθμούς τους (τα επίθετα στο ίδιο γένος, αριθμό και πώση).
7. Να τοποθετήσετε τις αντωνυμίες του κειμένου στη σωστή θέση στον παρακάτω πίνακα.

Προσωπική	Αναφορική	Αλληλοπαθής	Οριστική - Επαναληπτική	Αόριστη - Επιμεριστική

3. Συντακτικές ασκήσεις

1. *ἔσεσθαι*: Να αιτιολογήσετε το χρόνο του απαρεμφάτου.
2. *ἀρξάμενος καί ἐλπίσας*: Να χαρακτηρίσετε συντακτικά τις μετοχές και να αιτιολογήσετε τη σύνδεσή τους.
3. *ὡς δέ εἶπείν*: Ποια είναι η θέση του απαρεμφάτου στη φράση;
4. Να χαρακτηρίσετε συντακτικά τις γενικές του κειμένου.
5. Να εντοπίσετε τους εμπρόθετους προσδιορισμούς του κειμένου και να τους χαρακτηρίσετε συντακτικώς.

4. Λεξιλογικές ασκήσεις

1. *βάρβαρος*: Ποια είναι η αρχική σημασία της λέξης και πώς εξελίχθηκε στο χρόνο;
2. *ἐλπίσας*: Να γράψετε στα νέα ελληνικά πέντε σύνθετα επίθετα ή ουσιαστικά, στα οποία το θέμα της λέξης θα είναι α' ή β' συνθετικό. ^{xvii}
3. *ἀρξάμενος*: Να γράψετε δέκα ουσιαστικά και επίθετα με το θέμα του ρήματος (απλά ή σύνθετα). ^{xviii}
4. Ποιες από τις παρακάτω λέξεις σχετίζονται ετυμολογικά με τη λέξη *πλήθος*; *πληθώρα*, *πλήρης*, *πληκτικός*, *πληθυσμός*, *πλησμονή*, *πληγή*, *πλούτος*, *πλημμύρα*. ^{xix}

5. Εργασίες για το σπίτι

1. «οὐ μέγала νομίζω γενέσθαι»: Αφού μελετήσετε τα κεφάλαια Α' 11 και Α' 23, να γράψετε πώς αξιολογεί ο ιστορικός τα Τρωικά και τα Μηδικά.^{xx}
2. Στο κεφάλαιο Α' 23 ο Θουκυδίδης συγκρίνει τα Μηδικά με τον Πελοποννησιακό πόλεμο, τεκμηριώνοντας έτσι το «ἀξιολογώτατος τῶν προγεγενημένων» που αναφέρει στο προοίμιο, ενώ ταυτόχρονα κάνει διάκριση ανάμεσα στα αίτια και τις αφορμές. Να επισημάνετε τα σημεία αυτά.
3. Να συγκρίνετε το προοίμιο με ένα από αυτά που παρατίθενται (κοινά σημεία, διαφορές, λεξιλόγιο κτλ.).
 - α) Ἐκαταίου Μιλήσιου:

Ἐκαταῖος Μιλήσιος ὧδε μυθεῖται· τάδε γράφω ὥς μοι δοκεῖ ἀληθέα εἶναι· οἱ γάρ Ἑλλήνων λόγοι πολλοί τε καί γελοῖοι, ὡς ἐμοί φαίνονται, εἰσίν.
 - β) Ἡροδότου Ἀλικαρνασσεύως:

Ἡροδότου Ἀλικαρνασσεύως ἱστορίας ἀπόδειξις ἦδε, ὡς μήτε τά γενόμενα ἐξ ἀνθρώπων τῷ χρόνῳ ἐξίτηλα γένηται, μήτε ἔργα μέγала τε καί θωμαστά, τά μὲν Ἑλλησι, τά δέ βαρβάροισι ἀποδειχθέντα, ἀκλεᾶ γένηται, τά τε ἄλλα καί δι' ἣν αἰτίην ἐπολέμησαν ἀλλήλοισι.^{xxi}

Κεφάλαια 20 - 22 (από μετάφραση)

Παραδείγματα ερωτήσεων

1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις

1.1. Ερωτήσεις ανοικτού τύπου

1. Ποιες βασικές αρχές της μεθόδου του καθορίζει ο Θουκυδίδης στα κεφάλαια αυτά;
2. «*Οὕτως ἀταλαίπωρος τοῖς πολλοῖς ἢ ζήτησις τῆς ἀληθείας, καί ἐπί τὰ ἔτοῖμα μᾶλλον τρέπονται*»: Γιατί, κατά τη γνώμη σας, καταφεύγουν οι πολλοί στην έτοιμη γνώση; Με ποιο παράδειγμα υποστηρίζει ο Θουκυδίδης την άποψη αυτή;
3. Γιατί η έρευνα του Θουκυδίδα για τα παλαιότερα γεγονότα ήταν δυσκολότερη;
4. Ποια είναι η διαφορά της μεθόδου του στις δημηγορίες και στα γεγονότα του πολέμου;
5. Γιατί ο Θουκυδίδης επέμεινε τόσο στην εξακρίβωση της αλήθειας και γιατί αυτή ήταν επίπονη;
6. Ο Θουκυδίδης υποστηρίζει ότι η απουσία μυθικού στοιχείου από την Ιστορία του ίσως φανεί ότι μειώνει την ευχαρίστηση της ανάγνωσης («*ἀτερπέστερον φανεῖται*»). Σε ποιες περιπτώσεις θα μπορούσε η ιστορική αφήγηση να είναι ευχάριστη;
7. Να καταγράψετε τις δυσκολίες που συνάντησε ο Θουκυδίδης στην έρευνά του, όπως τις εκθέτει στο έργο του (κεφ. 20-22) και να τις κατατάξετε ανάλογα α) με το υλικό του, β) με τις πηγές άντλησής του.
8. «*ὄσοι δέ βουλήσονται ... ὠφέλιμα κρίνειν αὐτά ἀρκούντως ἔξει*»: Ποιοι αναγνώστες ^{xxii} θα κρίνουν το έργο του Θουκυδίδα ωφέλιμο, σύμφωνα με τη φράση αυτή; Σε τι θα τους ήταν «ωφέλιμο» το έργο του;
9. Τι επιδίωξε με την *Ιστορία* του ο Θουκυδίδης; Να βρείτε στο πρωτότυπο πώς προσδιορίζει ο ίδιος τους στόχους του και να τους αναπτύξετε.

10. Ο ιστορικός Πολύβιος τρεις αιώνες αργότερα γράφει στην *Ιστορία* του (III, 31, 12):

«Ιστορίας γάρ εάν αφέλη τις τό διά τί και πώς και τίνος χάριν ἐπράχθη τό πραχθέν και πότερον εϋλογον ἔσχε τό τέλος, τό καταλειπόμενον αὐτῆς ἀγώνισμα μέν, μάθημα δέ οὐ γίνεται και παραυτίκα μέν τέρπει, πρὸς δέ τό μέλλον οὐδέν ὠφελεί τό παράπαν».

Να συγκρίνετε την άποψη του για την ιστορία με αυτήν του Θουκυδίδη. Σε τι φαίνεται να επηρεάστηκε ο Πολύβιος από το Θουκυδίδη, σύμφωνα με το παραπάνω κείμενο;^{xxiii}

1.2. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Να σημειώσετε στο πρωτότυπο τις λέξεις που χαρακτηρίζουν τις προσπάθειες του Θουκυδίδη για την εύρεση της αλήθειας συγκριτικά με την τακτική των πολλών.
2. Σε τι διαφέρει ο Θουκυδίδης από τους ποιητές και τους λογογράφους ως προς τον τρόπο παρουσίασης των γεγονότων;
3. Γιατί οι ποιητές και λογογράφοι δεν είναι τόσο αξιόπιστοι, σύμφωνα με το Θουκυδίδη;^{xxiv}
4. Σε ποιο σημείο του κεφαλαίου 21 γενικεύει ο Θουκυδίδης;^{xxv}
5. Στο κεφάλαιο 22 ο ιστορικός διαχωρίζει τη μέθοδό του ως προς τους «λόγους» και τα «ἔργα». Ποια διαφορά εντοπίζετε;
6. Ο Θουκυδίδης αναφέρεται στα «ἔργα τῶν πραχθέντων» σαν να υπήρχαν και τα «ἔργα τῶν λεχθέντων». Πώς εξηγείται το παράδοξο της φράσης αυτής;^{xxvi}
7. Γιατί ο Θουκυδίδης αποφεύγει στην *Ιστορία* του το μυθικό στοιχείο;

2. Εργασίες για το σπίτι

1. Ο Θουκυδίδης στο κεφάλαιο 20 αποκαθιστά την ιστορική αλήθεια σε τρεις περιπτώσεις. Πού οφειλόταν, κατά το Θουκυδίδη, στις περιπτώσεις αυτές η ιστορική πλάνη;
2. *«και εκείνων που, σύμφωνα με τη διάπλαση της ανθρώπινης φύσης, θα γίνουν κάποτε πάλι με τον ίδιο ή παραπλήσιο τρόπο»*: Ποια άποψη διατυπώνει ο Θουκυδίδης για την ανθρώπινη φύση; Συμφωνείτε; Να αναπτύξετε τα επιχειρήματά σας.
3. Ο Θουκυδίδης εκφράζει την πεποίθηση ότι η ανθρώπινη φύση παραμένει αναλλοίωτη. Αντίθετα, σύμφωνα με τη διαλεκτική θεώρηση, η ανθρώπινη φύση μεταβάλλεται ανάλογα με τις συνθήκες της εποχής και της κοινωνίας. Ποια είναι η γνώμη σας;
4. Να συμπληρώσετε με τις πληροφορίες από την εισαγωγή όσα στοιχεία συγκεντρώσατε για τη μέθοδο και τις ιδέες του Θουκυδίδη από το κείμενό του (Α', 1 και Α', 20-22).
5. Ποια βιογραφικά στοιχεία του Θουκυδίδη συνάγουμε άμεσα ή έμμεσα από το προοίμιο του έργου του, από το λεγόμενο «δεύτερο προοίμιο» (Ε', 25-26) και από τα άλλα χωρία (Β', 48 και Δ', 104-107) που περιλαμβάνονται στο Παράρτημα;
6. Ποιος είναι ο ρόλος της παράδοσης στη διαμόρφωση και διατήρηση της ιστορικής (συλλογικής) μνήμης, όπως συνάγεται από το Θουκυδίδη; Συμφωνείτε με τον ιστορικό; Να αιτιολογήσετε την άποψή σας.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

Εισαγωγή στο Βιβλίο Γ΄

1. Παραδείγματα ερωτήσεων

1.1. Ερωτήσεις ανοικτού τύπου

1. Για ποιους λόγους οι κάτοικοι της Κέρκυρας στην εποχή του Θουκυδίδη ταύτιζαν το νησί τους με το νησί των Φαιάκων;
2. Ποιοι ήταν οι πρώτοι κάτοικοι της Κέρκυρας, ποιοι αποικισμοί έγιναν στο νησί και ποια κατάσταση επικράτησε τελικά;
3. Γιατί οι σχέσεις Κέρκυρας - Κορίνθου ήταν εχθρικές;
4. Πώς εξηγείται η οξύτητα της εμφύλιας σύγκρουσης στην Κέρκυρα;
5. Να περιγράψετε την οικονομική και κοινωνική κατάσταση της Κέρκυρας τον 5ο π.Χ. αιώνα.
6. Ποιοι παράγοντες συνετέλεσαν στην ανάπτυξη της οικονομίας στην Κέρκυρα;
7. Ποιες κοινωνικές τάξεις διακρίνονταν στην Κέρκυρα, ποιες ήταν οι μεταξύ τους σχέσεις και πώς εκφράζονταν μέσα από το πολίτευμα (πριν από την επιρροή της Αθήνας);
8. Κάτω από ποιες συνθήκες αναγκάστηκε η Κέρκυρα να προσεγγίσει την Αθήνα, λίγο πριν από τον Πελοποννησιακό πόλεμο;
9. Ποια πολιτική ακολούθησε η Αθήνα στην Κέρκυρα μετά τη συμμαχία του 433 π.Χ., ποιος ήταν ο στόχος της και ποια αποτελέσματα έφερε;
10. Ποιο γεγονός περιγράφει ο Θουκυδίδης στα κεφάλαια 70 - 81 του Γ΄ βιβλίου του;
11. Ποια κεφάλαια του Γ΄ βιβλίου ονομάζουμε «Παθολογία» του πολέμου και γιατί;

ΠΑΡΑΜΟΝΕΣ ΤΟΥ ΕΜΦΥΛΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Κεφάλαιο 70

Παραδείγματα ερωτήσεων

1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις

1.1. Ερωτήσεις ανοικτού τύπου ή ελεύθερης ανάπτυξης

1. «*ὑπό Κορινθίων ἀφεθέντες*»: Ποια ήταν τα κίνητρα της πράξης αυτής των Κορινθίων;
2. «*ὄκτακοσίων ταλάντων*»: Με βάση το κείμενο και τα σχόλια του βιβλίου σας, να κρίνετε αν το ποσόν ήταν πραγματικό ή πλασματικό και να αιτιολογήσετε την απάντησή σας. ^{xxvii}
3. «*λόγω μέν ... ἔργω δέ*»: Να εξηγήσετε τη σημασία της αντίθεσης. ^{xxviii}
4. «*ἐψηφίσαντο Κερκυραῖοι ... πρότερον*»: Ποιοι λόγοι υπαγόρευσαν αυτή την απόφαση των Κερκυραίων;
5. Για ποιους λόγους οι ολιγαρχικοί οδήγησαν τον Πειθία σε δίκη; Πώς αντέδρασε ο Πειθίας;
6. Να επισημάνετε, με βάση το κείμενο, τα αίτια που οδήγησαν τους ολιγαρχικούς στο πραξικόπημα.
7. Να χαρακτηρίσετε την πολιτική κατάσταση που περιγράφει ο Θουκυδίδης στο συγκεκριμένο κείμενο.
8. Ποιες συνθήκες οδήγησαν στη δολοφονία του Πειθία; Πώς κρίνετε το γεγονός;
9. Στην εισαγωγή του βιβλίου σας αναφέρεται ότι στα χρόνια του Πελοποννησιακού πολέμου παρατηρείται κάποια δημοκρατική μεταρρύθμιση στην Κέρκυρα. Σε ποια σημεία του κειμένου φαίνεται αυτός ο εκδημοκρατισμός; ^{xxix}
10. Πώς δικαιολογείται η παρουσία της αθηναϊκής πρεσβείας στην Κέρκυρα;
11. Γιατί η εμφάνιση των δύο πλοίων στην Κέρκυρα συντελεί στη διαμόρφωση νέας πολιτικής κατάστασης; ^{xxx}

12. Σε ποια σημεία του κειμένου φαίνεται ότι ο Θουκυδίδης δεν καταγράφει απλώς τα ιστορικά γεγονότα, αλλά εμβαθύνει σ'αυτά (παρουσιάζοντας δηλαδή αίτια, κίνητρα, σκοπιμότητες);

1.2. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Να εντοπίσετε τα θεματικά κέντρα της ενότητας.
2. Ποιο ρήμα χρησιμοποιεί ο ιστορικός για να δηλώσει την αρχή του εμφυλίου πολέμου;
3. «τάλαντον - στατήρ»: Ποια ήταν η αξία των νομισμάτων;
4. «τοῖς προξένοις»: Πώς οριζόταν κάποιος ως πρόξενος και ποιος ήταν ο ρόλος του;
5. Ποιο ρόλο έπαιξαν οι απελευθερωμένοι αιχμάλωτοι και πώς θα χαρακτηρίζατε τη δράση τους;
6. «κατά τὰ ξυγκείμενα»: Σε ποιο γεγονός αναφέρεται ο ιστορικός;
7. «Ἀθηναίοις μὲν σύμμαχοι ... Πελοποννησίοις δέ φίλοι»: Να σχολιάσετε με λίγα λόγια τη στάση των Κερκυραίων.
8. «ἦν γὰρ Πειθίας ἐθελοπρόξενος»: Ποιος ήταν ο ρόλος του;
9. «τέμνειν χάρακας ἐκ τοῦ τε Διὸς τοῦ τεμένους καὶ τοῦ Ἀλκίνου»: Πώς εξηγείτε εσείς το γεγονός ότι η αντιμνήυση του Πειθία στηρίζεται στην κατηγορία αυτή;
10. Να σκιαγραφήσετε το ήθος του Πειθία όπως διαγράφεται στο κείμενο.
11. Σε ποια σημεία του κειμένου αναφέρεται, άμεσα ή έμμεσα, το καθεστώς των διμερών σχέσεων;
12. Πώς αντέδρασαν οι ολιγαρχικοί στην προσπάθεια του Πειθία να στρέψει εναντίον τους τη Βουλή;

1.3. Συνδυασμός ερωτήσεων σύντομης απάντησης και ελεύθερης ανάπτυξης

1. «ἐψηφίσαντο Κερκυραῖοι ... πρότερον»:

α) Ποια παράταξη ευνοούσε η απόφαση;

β) Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

2. α) Από ποια κίνητρα ωθείται ο Πειθίας στην αντιμνήυσή του;

β) Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

1.4. Συνδυασμός ερωτήσεων κλειστού και ανοικτού τύπου

1. Α. Να ελέγξετε αν το περιεχόμενο των προτάσεων που ακολουθεί είναι σωστό ή λαθεμένο, σύμφωνα με το κείμενο, σημειώνοντας Χ στο ανάλογο τετράγωνο:

Η αντιμετώπιση του Πειθία:

Σωστό Λάθος

α) αποδίδει πολιτικές ευθύνες στους ολιγαρχικούς

β) αποκαλύπτει κοινωνικές προκλήσεις

γ) καταγγέλλει την ιερόσυλη εκμετάλλευση

δ) αναφέρεται σε μεθόδους πλουτισμού

ε) προσάπτει άμεσα κατηγορίες στο σύνολο των ολιγαρχικών

B. Να αιτιολογήσετε την επιλογή σας σε μία σωστή πρόταση.

2. A. Να ελέγξετε αν το περιεχόμενο των προτάσεων που ακολουθεί είναι σωστό ή λαθεμένο, σύμφωνα με το κείμενο, σημειώνοντας X στο ανάλογο τετράγωνο:

Η απόφαση των Κερκυραίων («Κερκυραῖοι Ἀθηναίοις ... πρότερον»):

Σωστό Λάθος

α) ανατρέπει τις πολιτικές ισορροπίες

β) αποτελεί διπλωματικό ελιγμό

γ) φανερώνει υποχώρηση των ολιγαρχικών

δ) προωθεί την ένταξη στην αθηναϊκή ηγεμονία

ε) συνιστά μια πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική

Β. Να αιτιολογήσετε την επιλογή σας σε μία σωστή πρόταση.

2. Γραμματικές ασκήσεις

1. «*νομίζειν - λαβόντες*»: Να γράψετε τους ίδιους τύπους σε όλους τους χρόνους.
2. «*ὑπάγουσιν*»: Να γράψετε το β' ενικό και πληθυντικό πρόσωπο σε όλες τις εγγλίσεις του αορίστου β'.
3. Με ποιους χρόνους δηλώνεται η δράση των ολιγαρχικών και γιατί επιλέγονται αυτοί οι χρόνοι;
4. Να καταγραφούν οι ρηματικοί τύποι που αναφέρονται στο πραξικόπημα των ολιγαρχικών και να μεταφερθούν στους άλλους χρόνους.
5. *τεμένους, ἄνδρες, πλῆθος, χάρακα, στατήρ*: Να γράψετε τις πλάγιες πτώσεις των ουσιαστικών στον ενικό και πληθυντικό αριθμό.
6. *ὀλίγοι, φίλοι, ἐχθροί*: Να γράψετε τα παραθετικά των επιθέτων.
7. *πέντε*: Να γράψετε το αντίστοιχο τακτικό, επιρρηματικό, πολλαπλασιαστικό και αναλογικό αριθμητικό.

3. Συντακτικές ασκήσεις

1. Να εντοπίσετε τα απαρέμφατα του κειμένου και να προσδιορίσετε το είδος και τη θέση τους στο λόγο.
2. «*ὅπως ἀποστήσωσιν Ἀθηναίων τὴν πόλιν*», «*ὥστε τῷ νόμῳ χρῆσασθαι*»: Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις και να δικαιολογήσετε τον τρόπο που εκφέρονται.
3. Να εντοπίσετε τα ποιητικά αίτια του κειμένου και να γράψετε με ποιους άλλους τρόπους εκφέρεται το ποιητικό αίτιο.
4. «*ὁ δὲ ἀποφυγὼν ... τοῦ Ἀλκίνοῦ*»: Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις και όλους τους όρους τους.
5. Να γράψετε α) τις αιτιολογικές και β) τις χρονικές μετοχές του κειμένου.

4. Λεξιλογικές - Σημασιολογικές ασκήσεις

1. οφειλή, φήμη, ποίημα, τομή, ταμίας, εγγύηση, εξόφληση, λαβή, προϊστάμενος, αποστάτης, τύχη, είσοδος, τεμάχιο: Με ποιες λέξεις του κειμένου σχετίζονται ετυμολογικά οι παραπάνω;
2. πυνθάνομαι, πείθομαι: Ποια είναι η σημασία καθενός ρήματος;
3. ἀποδῶσιν, ἐτύγχανε: Να γράψετε τέσσερα παράγωγα ουσιαστικά ή επίθετα, απλά ή σύνθετα, για καθένα από τα ρήματα που δίνονται και να σχηματίσετε με αυτά ονοματικά σύνολα.
4. ἄγουσῶν: ^{xxx1} α) Να γράψετε δέκα παράγωγα ουσιαστικά, απλά ή σύνθετα, από το ρήμα ἄγω.
β) Τι σημαίνει η φράση «πήρε την άγουσα»;
5. ξυγκείμενα: α) Ποια είναι η σημασία της λέξης;
β) Αντικαθιστώντας την πρόθεση διαδοχικά με πέντε άλλες προθέσεις, να γράψετε σύνθετες λέξεις, δόκιμες στη νέα ελληνική, και να τις χρησιμοποιήσετε σε σύντομες φράσεις. ^{xxxii}

5. Εργασίες για το σπίτι

1. Ποια στοιχεία μπορούμε να αντλήσουμε από το κεφάλαιο 70 για το πολιτικό καθεστώς των πόλεων - κρατών και τις μεταξύ τους σχέσεις;
2. πρὸς τὰ ἱερὰ ἱκετῶν καθεζομένων: Να γράψετε τι ήταν η «ίκεσία» και ποια θέση είχε στην αρχαία ελληνική κοινωνία, αναφέροντας παραδείγματα από την ιστορία ή τη μυθολογία. Να τη συγκρίνετε με ανάλογους σημερινούς θεσμούς ως προς τη μορφή, το κύρος και το περιεχόμενο.
3. Με ποια επιχειρήματα ένας οπαδός της δημοκρατικής παράταξης θα αιτιολογούσε τη συμπεριφορά του Πειθία και με ποια επιχειρήματα ένας οπαδός των ολιγαρχικών θα δικαιολογούσε τις πράξεις των ομοϊδεατών του;

4. Το ψήφισμα των Κερκυραίων ευνοούσε ιδιαίτερα κάποια πολιτική παράταξη ή αποτελούσε προσπάθεια συμβιβασμού; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Κεφάλαια 71 - 72

Παραδείγματα ερωτήσεων

1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις

1.1. Ερωτήσεις ανοικτού τύπου ή ελεύθερης ανάπτυξης

1. «Δράσαντες δέ τοῦτο ... ἠνάγκασαν τήν γνώμην»: α) Τι επεδίωκαν με την πράξη τους αυτή οι ολιγαρχικοί;
β) Ποιες ήταν οι επιπτώσεις της απόφασης αυτής για τη λειτουργία της δημοκρατίας;
2. Πέτυχε ή όχι το σκοπό της η πρεσβεία στην Αθήνα και γιατί;
3. «περί τῶν πεπραγμένων ... γένηται»: Ποιος ήταν ο σκοπός της αποστολής πρεσβείας στην Αθήνα; ^{xxxiii}
4. Οι ενέργειες των ολιγαρχικών επιβεβαιώνουν την πολιτική ουδετερότητα που διακηρύττουν; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
5. Ποιες συνέπειες είχε για την Αθήνα η επιβολή της ουδετερότητας από μέρος των ολιγαρχικών; ^{xxxiv}
6. Η σύγκληση της κερκυραϊκής βουλής δείχνει ότι οι ολιγαρχικοί σέβονται τους δημοκρατικούς θεσμούς; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
7. «τούς τε πρέσβεις ... ξυλλαβόντες»: Γιατί οι Αθηναίοι αντέδρασαν με τον τρόπο αυτό;
8. Με ποιον τρόπο επιχείρησαν οι πρέσβεις να πείσουν τους δημοκρατικούς; ^{xxxv}

1.2. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. «ταῦτα καί βέλτιστα ... ἠγεῖσθαι»: Ποια ήταν τα βασικά σημεία της ομιλίας των ολιγαρχικών στη βουλή;
2. Ποιες αντιφάσεις εντοπίζετε στη στάση των ολιγαρχικών;
3. Γιατί οι ολιγαρχικοί έστειλαν πρέσβεις στην Αθήνα αλλά όχι στη Σπάρτη;
4. «μηδετέρους δέχεσθαι ... ἠγεῖσθαι»: Ποια γραμμή εξωτερικής πολιτικής επέβαλαν στους Κερκυραίους οι ολιγαρχικοί;

5. *πρέσβεις*: Ποιος φαίνεται ότι ήταν ο ρόλος τους την εποχή αυτή, σύμφωνα με το κείμενο;

1.3. Συνδυασμός ερωτήσεων σύντομης απάντησης και ελεύθερης ανάπτυξης

1. α) Η αποστολή των πρέσβων στην Αθήνα έχει ως στόχο να επιτύχει αμυντική συμφωνία ή να εξευμενίσει τους Αθηναίους;
β) Να αιτιολογήσετε την άποψή σας.
2. α) Η νέα πολιτική κατάσταση που διαμορφώθηκε στην Κέρκυρα διατηρεί ή υπονομεύει τους δημοκρατικούς θεσμούς;
β) Να απαντήσετε τεκμηριώνοντας την άποψή σας με συγκεκριμένα στοιχεία.
3. α) Να εντοπίσετε στο κείμενο το σημείο που δηλώνει ότι οι Αθηναίοι παρα-βίασαν τους κανόνες της φιλοξενίας.
β) Πώς εξηγείται η συμπεριφορά τους;

2. Γραμματικές ασκήσεις

1. *πέμπουσι*: Να γράψετε το β' πρόσωπο στον ενικό και πληθυντικό αριθμό όλων των εγκλίσεων του ίδιου χρόνου στη φωνή που βρίσκεται.
2. *δουλωθεῖεν, γένηται, ἠνάγκασαν*: Στους ρηματικούς αυτούς τύπους να μετατραπεί η ευκτική σε υποτακτική, η υποτακτική σε προστακτική και η οριστική σε υποτακτική στον ίδιο χρόνο και πρόσωπο.
3. *βέλτιστα, ἥκιστα, πλέον*: Να γράψετε τους τύπους που δίνονται στους άλλους βαθμούς.
4. Να γράψετε τους ρηματικούς τύπους με πρώτο συνθετικό πρόθεση και να τους αντικαταστήσετε χρονικά.

3. Συντακτικές ασκήσεις

1. Να χαρακτηρίσετε τις μετοχές του κειμένου και να δηλώσετε τη συντακτική τους θέση.

2. «ὅτι ταῦτα ... ὑπ' Ἀθηναίων»: Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις, τον τρόπο που εκφέρονται ^{xxxvi} και τη συντακτική θέση όλων των όρων τους.
3. «δέχεσθαι - ἡγείσθαι»: Να χαρακτηρίσετε συντακτικώς τα απαρέμφατα και να αιτιολογήσετε το χαρακτηρισμό. ^{xxxvii}
4. «ὅπως μή τις ἐπιστροφή γένηται»: Να χαρακτηρίσετε την πρόταση και να σημειώσετε τον τρόπο που εισάγεται και εκφέρεται.

4. Λεξιλογικές - Σημασιολογικές ασκήσεις

1. Να συνθέσετε το ρήμα ἡγοῦμαι διαδοχικά με τρεις προθέσεις και να σχηματίσετε από κάθε σύνθετο ένα παράγωγο ουσιαστικό· (μπορείτε να χρησιμοποιήσετε διαφορετικές παραγωγικές καταλήξεις). ^{xxxviii} Με τις λέξεις που θα προκύψουν να σχηματίσετε ισάριθμα ονοματικά σύνολα.
2. γίγνομαι: Να γράψετε τέσσερα παράγωγα του ρήματος και να σχηματίσετε με αυτά αντίστοιχες προτάσεις.
3. Να εντοπίσετε στο κείμενο τις γλωσσικές ιδιοτυπίες του Θουκυδίδη.

5. Εργασίες για το σπίτι

1. Ποιοι λόγοι οδήγησαν τους Αθηναίους στη σύλληψη και απομάκρυνση των πρέσβων από την πόλη; Πώς κρίνετε την ενέργειά τους;
2. Γιατί οι ολιγαρχικοί συγκάλεσαν τη βουλή, αφού τελικά την ανάγκασαν να επικυρώσει την απόφασή τους;

Ο ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Κεφάλαια 72 - 73

Παραδείγματα ερωτήσεων

1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις

1.1. Ερωτήσεις ανοικτού τύπου ή ελεύθερης ανάπτυξης

1. «*ἐλθούσης τριήρους Κορινθίας καί Λακεδαιμονίων πρέσβων*»: Ποια εξέλιξη του πολέμου προδιαγράφει η άφιξη των πλοίων;
2. «*ἐπιτίθενται τῷ δήμῳ*»: Γιατί επιλέγεται ο συγκεκριμένος χρόνος επίθεσης;
3. Πώς αντέδρασαν οι δημοκρατικοί στην επίθεση των ολιγαρχικών;
4. «*ἐς τοὺς ἀγροὺς περιέπεμπον ἀμφοτέροι*»: Ποιος ήταν ο στόχος της αποστολής και ποια αποτελέσματα έφερε;
5. Ποια ήταν η θέση των δούλων στην Κέρκυρα τον 5ο π.Χ. αιώνα;
6. Για ποιους λόγους, κατά τη γνώμη σας, οι δούλοι τάχθηκαν στο πλευρό των δημοκρατικών; ^{xxxix}
7. Για ποιο λόγο και από ποιους χρησιμοποιήθηκαν οι «*ἐπίκουροι*»;

1.2. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Τι φανερώνει η εμφάνιση της σπαρτιατικής πρεσβείας;
2. Σε ποιο σημείο του κειμένου αποκαλύπτονται πλέον οι πραγματικές προθέσεις των ολιγαρχικών;
3. Ποια πρόταση κάνουν οι δύο παρατάξεις στους δούλους για να τους προσελκύσουν;
4. Ποιας παράταξης η πρόταση βρήκε μεγαλύτερη απήχηση στους δούλους και γιατί;
5. Ποιες θέσεις κατέλαβαν οι δημοκρατικοί και ποιες οι ολιγαρχικοί;

1.3. Συνδυασμός ερωτήσεων σύντομης απάντησης και ελεύθερης ανάπτυξης

1. α) Η άφιξη του κορινθιακού πλοίου και των Λακεδαιμονίων πρέσβων επηρέασε την έκρηξη του εμφυλίου πολέμου;

β) Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

2. Γραμματικές ασκήσεις

1. *κατέλαβεν, ἐνίκησαν, παρεγένετο*: Να γράψετε το ίδιο πρόσωπο

α) σε όλες τις εγκλίσεις και

β) σε όλους τους χρόνους της οριστικής στη φωνή που βρίσκεται κάθε ρήμα.

2. Να γράψετε τα ρήματα που εκφράζουν τις ενέργειες των δημοκρατικών και να τα αντικαταστήσετε χρονικά.

3. «*ἐλθούσης τριήρους*», «*ἀφικομένης νυκτός*»:

α) Να γραφούν οι φράσεις στη δοτική και αιτιατική ενικού.

β) Να μεταφερθούν οι μετοχές των φράσεων σε όλους τους χρόνους.

3. Συντακτικές ασκήσεις

1. Να εντοπίσετε τις γενικές του κειμένου και να τις χαρακτηρίσετε συντακτικά. Στις μετοχές να αιτιολογήσετε την πώση.

2. Να επισημάνετε τους εμπρόθετους προσδιορισμούς και να τους χαρακτηρίσετε.

3. Α. Να χαρακτηρίσετε στις παρακάτω προτάσεις τη συντακτική αναγνώριση ως σωστή ή λαθεμένη:

Σωστό Λάθος

α) *τῷ δήμῳ*:

αντικείμενο στο *ἐπιτίθενται*

β) *μαχόμενοι*:

μετοχή χρονική

γ) *ξυλλεγείς:*

μετοχή αιτιολογική

δ) *όλίγα:*

επιρρηματικός

προσδιορ.

του

ποσού

ε)

ύπισχνούμενοι:

μετοχή χρονική

στ)

ξύμμαχον:

επιθετικός

προσδιορισμός

στο

πλήθος

ξ) τοῖς δ' ἑτέροις:

αντικείμενο στο παρεγέμετο

η) ὀκτακόσιοι:

επιθετικός προσδιορ. στο ἐπίκουροι

B. Να διορθώσετε τα λάθη.

4. Λεξιλογικές - Σημασιολογικές ασκήσεις

1. *λαμβάνω*: Να συνθέσετε το ρήμα με έξι προθέσεις και να σχηματίσετε από κάθε σύνθετο ένα παράγωγο ουσιαστικό. Με τα ουσιαστικά που θα προκύψουν να σχηματίσετε ισάριθμα ονοματικά σύνολα. ^{x1}
2. *νικῶ, ἔχω, πέμπω*: Να γράψετε τέσσερα παράγωγα ουσιαστικά και επίθετα (απλά ή σύνθετα) από κάθε ρήμα. ^{xii}
3. *ἐπίκουρος*: α) Ποια η σημασία της λέξης στην αρχαία γλώσσα και στη νεοελληνική;
β) Να χρησιμοποιήσετε τις λέξεις *ἐπίκουρος, επικουρικός* σε ονοματικά σύνολα της νεοελληνικής γλώσσας.
4. *δήμος*: Να σημειώσετε ποιες από τις σημασίες που είχε η λέξη στην αρχαία γλώσσα ^{xiii} έχουν επιβιώσει στη νέα ελληνική και να γράψετε ένα παράδειγμα για κάθε σημασία. Να πάρετε υπόψη σας τα παράγωγα και σύνθετα στη νέα ελληνική.

5. Εργασίες για το σπίτι

1. α) Να υπογραμμίσετε στο κείμενο τις λέξεις ή φράσεις που δηλώνουν τις ενέργειες i) των ολιγαρχικών, ii) των δημοκρατικών, iii) των Αθηναίων και iv) των Πελοποννησίων.
β) Να εξηγήσετε το ρόλο που είχαν οι Αθηναίοι και οι Πελοποννήσιοι στην εξέλιξη των πραγμάτων στην Κέρκυρα.
2. α) Να σημειώσετε τα ρήματα που δηλώνουν τις ενέργειες καθενός από τους εμπλεκόμενους στον εμφύλιο πόλεμο της Κέρκυρας και τους προσδιορισμούς με τους οποίους ο ιστορικός παρουσιάζει τις ενέργειες αυτές.
β) Να γράψετε τις πληροφορίες που μας δίνουν οι προσδιορισμοί.

Κεφάλαιο 74

Παραδείγματα ερωτήσεων

1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις

1.1. Ερωτήσεις ανοικτού τύπου ή ελεύθερης ανάπτυξης

1. Να γράψετε τους λόγους για τους οποίους οι δημοκρατικοί κατόρθωσαν να νικήσουν τους αντιπάλους τους.
2. α) Πώς χαρακτηρίζει ο ιστορικός τη στάση των γυναικών στη μάχη;
β) Γιατί δίνει έμφαση στη συμμετοχή των γυναικών; Να απαντήσετε έχοντας υπόψη σας και τη θέση της γυναίκας στην εποχή του ιστορικού.
3. Πώς περιγράφονται οι ενέργειες και η στάση των ανθρώπων στον πόλεμο;
4. Ποιες συνέπειες του πολέμου διαφαίνονται στο κεφάλαιο αυτό;
5. Ο Θουκυδίδης στην Ιστορία του έχει κύριο μέλημα την αποκάλυψη των αιτιακών σχέσεων* ανάμεσα στα γεγονότα. Να εντοπίσετε τις σχέσεις αυτές, όπως δηλώνονται στο κεφάλαιο 74.
* Σχέσεις ανάμεσα σε ένα γεγονός ως *αίτιο* και ένα άλλο που προκαλείται από αυτό ή το ακολουθεί ως *αποτέλεσμα*.
6. Σε ποια ενέργεια προβαίνουν οι ολιγαρχικοί μόλις αντιλαμβάνονται την επικράτηση των αντιπάλων τους; Πού αποδίδει ο Θουκυδίδης την ενέργεια αυτή;

1.2. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Να γράψετε τα θεματικά κέντρα του κειμένου.
2. «ὅπως μή ἢ ἔφοδος»: Ποια πράξη υπονοεί η φράση αυτή;
3. Να αναφέρετε τους παράγοντες που δυσχεραίνουν τη θέση των ολιγαρχικών μετά την υποχώρησή τους.
4. Να εντοπίσετε τα σημεία που φανερώνουν τη συμμετοχή των γυναικών.
5. Να γράψετε τις λέξεις με τις οποίες περιγράφεται ο τρόπος αποχώρησης των υποστηρικτών των ολιγαρχικών.

6. *δείσαντες, φειδόμενοι*: Τι αποκαλύπτουν οι μετοχές για την ψυχολογική κατάσταση των ολιγαρχικών; ^{xliii}
7. Ποια γεγονότα διαδραματίστηκαν στο διάστημα που μεσολάβησε από την εμφάνιση έως την αναχώρηση του κορινθιακού πλοίου;

1.3. Συνδυασμός ερωτήσεων αντικειμενικού τύπου και ελεύθερης ανάπτυξης

1. Α. Να ελέγξετε αν το περιεχόμενο των προτάσεων που ακολουθεί είναι σωστό ή λαθεμένο, σύμφωνα με το κείμενο, σημειώνοντας X στο ανάλογο τετράγωνο:

Το κορινθιακό πλοίο και οι μισθοφόροι αναχώρησαν:

Σωστό Λάθος

- α) γιατί πέτυχαν με την παρουσία τους το στόχο τους.

- β) γιατί θέλησαν να αποφύγουν την εκδικητική μανία των δημοκρατικών.

- γ) για να φέρουν την είδηση στους συμμάχους τους (Πελοποννησίους) και να ζητήσουν βοήθεια.

δ) για να αποφύγουν το θυμό των ολιγαρχικών.

Β. Να αιτιολογήσετε μία σωστή απάντηση.

2. Α. Να χαρακτηρίσετε τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λαθεμένες σημειώνοντας Χ στο αντίστοιχο τετράγωνο.

Σωστό Λάθος

Οι ολιγαρχικοί στο κεφάλαιο 74 παρουσιάζονται:

α) αδίστακτοι

β) συνετοί

γ) απελπισμένοι

δ) μετριοπαθείς

ε) αδρανείς

Β. Να αιτιολογήσετε μια σωστή απάντηση.

3. Α. Να χαρακτηρίσετε τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λαθεμένες σημειώνοντας Χ στο αντίστοιχο τετράγωνο.

Σωστό Λάθος

Οι δημοκρατικοί στο κεφάλαιο 74 παρουσιάζονται:

α) ικανοποιημένοι

β) τολμηροί

γ) μετριοπαθείς

δ) αποφασιστικοί

ε) αδρανείς

Β. Να αιτιολογήσετε μια σωστή απάντηση.

2. Γραμματικές ασκήσεις

1. Να εντοπίσετε τους ρηματικούς τύπους που αναφέρονται στη δράση των γυναικών και να τους αντικαταστήσετε χρονικά.
2. «*Ἡ πόλις ἐκινδύνευσε διαφθαρήναι*»: Να μεταφερθούν οι ρηματικοί τύποι στον ενεστώτα.
3. Να γράψετε τα ουσιαστικά της γ' κλίσης που περιλαμβάνονται στο κείμενο στις πλάγιες πτώσεις του ενικού και πληθυντικού αριθμού.
4. Να κάνετε γραμματική αναγνώριση των λέξεων της στήλης Α συνδέοντάς τις με τα στοιχεία της στήλης Β που τους αντιστοιχούν (δύο στοιχεία της στήλης Β περισσεύουν).

A

B

1. *προύχων*

α) ουσιαστικό γ' κλίσης

2. *κατεκαύθη*

β) μετοχή ενεστώτα

3. *λαθόντες*

γ) δεικτική αντωνυμία

4. *σφᾶς*

δ) αόριστη επιμεριστική αντωνυμία

5. *κρατήσαντες*

ε) παθητικός αόριστος

6. *ἐκάτεροι*

στ) προσωπική αντωνυμία

7. *φύσιν*

ζ) ουσιαστικό α' κλίσης

η) μετοχή αορίστου α'

θ) μετοχή αορίστου β'

3. Συντακτικές ασκήσεις

1. α) Να αναγνωρίσετε τις ενδοιαστικές προτάσεις του κειμένου.
β) Να γράψετε από ποια ρήματα εξαρτώνται, πώς εισάγονται και πώς εκφέρονται γενικά οι ενδοιαστικές προτάσεις.
2. Με ποιους επιρρηματικούς προσδιορισμούς προσδιορίζονται οι πράξεις των δύο αντιπάλων;
3. Να εντοπίσετε και να χαρακτηρίσετε τον υποθετικό λόγο του κειμένου.
4. Να γράψετε τις δοτικές του κειμένου και να χαρακτηρίσετε τη συντακτική τους θέση.
5. Να αναγνωρίσετε το είδος και τη συντακτική λειτουργία των μετοχών του κειμένου.
6. Να συμπληρώσετε τα κενά, ώστε να ολοκληρώνεται η συντακτική αναγνώριση των λέξεων που δίνονται:

ὁ δῆμος:

εἶναι στο νικᾶ

τάς οἰκίας:

εἶναι στο ἐμπιμπρᾶσι

τοῦ νεωροίου:

εἶναι στο κρατήσειεν

πολλά:

εἶναι στο χρήματα

διαφθαρήναι:

εἶναι απαρέμφατο στο

4. Λεξιλογικές - Σημασιολογικές ασκήσεις

1. Να γράψετε τη σημασία των ρημάτων: α) δέω, β) δέω-ᾶ.
2. Με ποιες λέξεις του κειμένου σχετίζονται ετυμολογικά οι παρακάτω; *διάλειμμα, λαθραίος, βλήμα, ελλιπής, λήθη, εισιτήριο, προκατάληψη, προσιτός.*^{xliv}
3. *δημος*: Να γράψετε δέκα παράγωγα ή σύνθετα (ουσιαστικά ή επίθετα) στη νέα ελληνική και να σχηματίσετε ισάριθμα ονοματικά σύνολα.^{xlv}
4. *βάλλω*: Να συνθέσετε το ρήμα με πέντε προθέσεις και να σχηματίσετε με τα ρήματα που θα προκύψουν αντίστοιχες προτάσεις.
5. *συννοικία*: Ποια είναι η σημασία της λέξης στο κείμενο και ποια σήμερα;
6. *ξυνεπελάβοντο, ύπεξανήγετο*: Ποια από τις γλωσσικές ιδιοτυπίες του Θουκυδίδη εντοπίζετε στους τύπους των ρημάτων;

5. Εργασίες για το σπίτι

1. Αφού διαβάσετε το κείμενο των Πλαταϊκών από το Θουκυδίδη (Β', 4), να εντοπίσετε τις ομοιότητες με το κεφάλαιο 74 (βλ. Παράρτημα).
2. Μπροστά στον κίνδυνο και το φόβο, το ένστικτο της αυτοσυντήρησης γίνεται εντονότερο. Με ποια στοιχεία του κεφαλαίου 74 θα στηρίζατε την άποψη αυτή;
3. Αν ήσασταν πολεμικοί ανταποκριτές πώς θα περιγράφατε στην εφημερίδα σας τα γεγονότα των κεφαλαίων 72 - 74; Η περιγραφή σας να είναι ακριβής και συνοπτική.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

ΞΕΝΕΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ

Κεφάλαιο 75

Παραδείγματα ερωτήσεων

1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις

1.1. Ερωτήσεις ανοικτού τύπου ή ελεύθερης ανάπτυξης

1. Η πρώτη ημιπερίοδος διακρίνεται για τη μεγάλη ακρίβεια στην παράθεση των πληροφοριών. Πώς πετυχαίνει ο ιστορικός την ακρίβεια, με ποιες συγκεκριμένα λεπτομέρειες;
2. Πώς - με ποιες συγκεκριμένες ενέργειες και προτάσεις - επιχείρησε ο Νικόστρατος να βοηθήσει τους δημοκρατικούς; Ήταν κατά τη γνώμη σας αναμενόμενη η τέτοιου είδους βοήθεια; Να συμβουλευτείτε και τα σχόλια του βιβλίου σας.
3. Ο ιστορικός μας πληροφορεί ότι ο Νικόστρατος έφτασε στην Κέρκυρα για να βοηθήσει («βοηθῶν»). Σε ποιους απευθύνονταν οι ενέργειες και οι προτάσεις του; Ποιοι θα ήταν ωφελημένοι, αν εφαρμόζονταν; Να τεκμηριώσετε τις απαντήσεις σας.
4. Τι αντιπρότειναν οι δημοκρατικοί, ποιοι λόγοι υπαγόρευαν την πρότασή τους και γιατί, κατά τη γνώμη σας, την αποδέχτηκε ο Νικόστρατος;
5. Γιατί οι δημοκρατικοί θέλησαν να στρατολογήσουν στα πλοία τους πολιτικούς τους αντιπάλους; Να συγκρίνετε την τακτική τους με αυτήν του Πολυκράτη της Σάμου, όπως την περιγράφει ο Ηρόδοτος (3, 44-45).
Βλ. Παράρτημα.
6. Ποια στοιχεία δείχνουν τη μετριοπάθεια του Νικόστρατου και πώς εξηγείται η στάση του αυτή; ^{xlvi}
7. Να σκιαγραφήσετε την προσωπικότητα του Αθηναίου στρατηγού με βάση το κείμενο.
8. Να χαρακτηρίσετε την κοινωνική κατάσταση που επικρατούσε στην Κέρκυρα, όπως φαίνεται από τις ενέργειες των αντιπάλων, και να

εξηγήσετε κάτω από ποιες συνθήκες διαμορφώθηκε. Να λάβετε υπόψη σας, εκτός από το κείμενο, την εισαγωγή του σχολικού βιβλίου και τα προηγούμενα κεφάλαια.

9. Ο Θουκυδίδης στο κεφ. 77 μας πληροφορεί ότι ανάμεσα στα πλοία του Νικόστρατου βρίσκονταν οι ιερές ταχύπλοες τριήρεις της Αθήνας, η *Πάραλος* και η *Σαλαμινία*. Τι μπορούμε να υποθέσουμε για την αποστολή του Νικόστρατου και τις προθέσεις της Αθήνας από την παρουσία των δύο πλοίων; ^{xlvii}
10. «ὥστε τούς αὐτούς ἐχθρούς καί φίλους νομίζειν»: Από ποια σκοπιμότητα υπαγορεύεται η πρόταση του Νικόστρατου; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
11. Ποιος ήταν ο στόχος της εξωτερικής πολιτικής των Αθηναίων, όπως προκύπτει από το κείμενο, και τι πέτυχε ο Νικόστρατος;
12. Ποιες μεθοδολογικές αρχές εφαρμόζει ο Θουκυδίδης στην αφήγηση των γεγονότων στο κεφάλαιο αυτό;
13. Ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, τα κίνητρα της διαλλακτικότητας του Νικόστρατου; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
14. Από ποια αιτία υπαγορεύτηκε η πρόταση των επικεφαλής των δημοκρατικών για αμοιβαία ανταλλαγή πλοίων;
15. «ὡς οὐδέν αὐτῶν ... ἀπιστία»: α) Τι υποπεύονταν οι δημοκρατικοί από την άρνηση των ολιγαρχικών να επανδρώσουν τα πλοία; β) Πώς αντέδρασαν στην άρνηση των ολιγαρχικών; γ) Ποιες άλλες προθέσεις εκδήλωσαν και γιατί δεν τις πραγματοποίησαν;
ή: α) Πώς ερμηνεύουν οι δημοκρατικοί την άρνηση των ολιγαρχικών να επανδρώσουν τα πλοία; β) Ποιες προθέσεις εκδηλώνουν ως απάντηση στην άρνηση και ποιες από αυτές πραγματοποιούν;
16. «Δείσαντες δέ ἐκείνοι»: Ήταν δικαιολογημένος ο φόβος των ολιγαρχικών; Να απαντήσετε με βάση και τα προηγούμενα κεφάλαια. ^{xlviii}
17. «ὄρωντες δέ οἱ ἄλλοι τά γιγνόμενα καθίζουσιν ἐς τό Ἕραιον ἰκέται»: α) Τι οδηγεί τους ολιγαρχικούς να καταφύγουν για δεύτερη φορά στο ναό;

- β) Πώς επισημαίνει ο ιστορικός τη διαφορά της κατάστασης από την πρώτη στη δεύτερη ικεσία; ^{xlix}
18. «τά ἐπιτήδεια ἐκεῖσε αὐτοῖς διεπέμπετο»: Τι φανερώνει η ενέργεια αυτή σχετικά με τις διαθέσεις των δημοκρατικών απέναντι στους ολιγαρχικούς;

1.2. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Πόσους άνδρες είχε μαζί του ο Νικόστρατος;
2. Να εξηγήσετε με λίγα λόγια την παρουσία Μεσσηνίων στα πλοία του Νικόστρατου.
3. «ξύμβασίν τε ἔπρασσε»: Τι δηλώνει ο παρατατικός;
4. «δέκα μὲν ἄνδρας τούς αἰτιωτάτους»: Ποιοι νομίζετε ότι ήταν οι δέκα άνδρες; ⁱ
5. Ποια φράση του κειμένου δηλώνει πότε έφυγαν οι δέκα άνδρες από την Κέρκυρα;
6. Ποιους όρους περιελάμβανε η πρόταση συμφωνίας που υπέβαλε ο Νικόστρατος;
7. Πόσοι πολιτικοί αντίπαλοι των δημοκρατικών εξουδετερώνονταν με την πρόταση που υπέβαλαν οι δημοκρατικοί στον Νικόστρατο;
8. Από πού φαίνεται η σπουδαιότητα που απέδιδαν στην Κέρκυρα οι Αθηναίοι;
9. Τι αποκαλύπτει ο αριθμός των ολιγαρχικών που κατέφυγαν ως ικέτες στο Ήραιο;
10. ἀνίστη: Το ρήμα έχει εδώ μάλλον αποπειρατική σημασία. Από πού το συμπεραίνουμε; ^{li}
11. Πώς έληξε η πρώτη ικεσία των ολιγαρχικών και πώς η δεύτερη;
12. Θα χαρακτηρίζατε τη στάση των δημοκρατικών μετριοπαθή ή όχι; Να αιτιολογήσετε με λίγα λόγια την απάντησή σας.
13. «Οἱ δέ τοῦ δήμου προστάται»: Ποιους εννοεί ο ιστορικός; Γιατί τους διαχωρίζει από το δήμο («ὁ δῆμος ὄπλισθείς»);
14. «ἐπί τῇ προφάσει ταύτῃ»: Με τη φράση αυτή δηλώνεται η αιτία ή το πρόσχημα; ^{lii}

15. Γιατί οι δημοκρατικοί απόπλισαν τους ολιγαρχικούς;
16. «οί ἄλλοι»: Για ποιους γίνεται λόγος στο σημείο αυτό; ^{liii}
17. Ποιες ήταν οι προθέσεις των ολιγαρχικών σύμφωνα με τους δημοκρατικούς; Ποια φράση τις δηλώνει;
18. Ποιοι λόγοι υπαγόρευσαν τις δύο ικεσίες των ολιγαρχικών;
19. Γιατί οι ολιγαρχικοί στη δεύτερη ικεσία τους καταφεύγουν στο Ήραιο; ^{liv}

1.3. Συνδυασμός σύντομης απάντησης και ελεύθερης ανάπτυξης

1. α) Στη φάση αυτή της εμφύλιας σύγκρουσης οι δημοκρατικοί είχαν επικρατήσει απόλυτα ή όχι;
- β) Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας με βάση το κείμενο. ^{iv}

2. Γραμματικές ασκήσεις

1. Να γράψετε τα ρήματα που εκφράζουν τις ενέργειες του Νικόστρατου και να τα αντικαταστήσετε χρονικά. Ρήματα που επαναλαμβάνονται να γραφούν μία φορά.
2. Να γράψετε τα ρήματα που εκφράζουν τις ενέργειες των δημοκρατικών και να τα αντικαταστήσετε χρονικά.
3. «καί ὁ μὲν ξυνεχώρησεν, οἱ δέ τοὺς ἐχθροὺς κατέλεγον ἐς τὰς ναῦς»: Να γράψετε τις προτάσεις μεταφέροντας τα ρήματα στον ενεστώτα και παρακείμενο.
4. «Δείσαντες δέ ἐκεῖνοι ... ἐς τό τῶν Διοσκούρων ἱερὸν»: Να γράψετε την περίοδο θεωρώντας ότι αναφέρεται σε έναν μόνον πολιτικό αντίπαλο των δημοκρατικών.
5. Να γράψετε σε τρεις στήλες τα συνηρημένα ρήματα του κειμένου (στην πρώτη τα σε - άω, στη δεύτερη τα σε - έω, στην τρίτη τα σε -όω) και να σχηματίσετε το δεύτερο ενικό πρόσωπο του ενεστώτα σε όλες τις εγκλίσεις, στη φωνή που βρίσκονται.

3. Συντακτικές ασκήσεις

1. α) *κρίναι, οϊκείν, αποπλεύσεσθαι, καταλιπεῖν, ξυμπέμψειν*: Να τοποθετήσετε τα απαρέμφατα στον παρακάτω πίνακα, να σημειώσετε το είδος και τη θέση τους στο λόγο και να συμπληρώσετε το ρήμα από το οποίο εξαρτάται καθένα.

Απαρέμφατο	είδος (ειδικό - τελικό)	θέση υποκ.-αντικ. στο	ρήμα εξάρτησης

- β) Να αιτιολογήσετε το χρόνο του απαρεμφάτου «*ἀποπλεύσεσθαι*».
2. Να χαρακτηρίσετε συντακτικά τις μετοχές του κεφαλαίου.
3. Να γράψετε και να χαρακτηρίσετε τις δευτερεύουσες προτάσεις του κειμένου που εισάγονται με το *ὥς, ὥστε, ὅπως*.
4. Με ποιους τρόπους προσδιορίζεται ο τόπος στο κείμενο;
5. Να αναγνωρίσετε συντακτικά όλους τους όρους της πρώτης και της τελευταίας περιόδου.

4. Λεξιλογικές - σημασιολογικές ασκήσεις

1. *ἐκόλυσε, πληρώσαντες, οϊκείν*: Να γράψετε από κάθε ρήμα δύο παράγωγα ουσιαστικά με καταλήξεις *-μα* και *-ση* και να τα συνθέσετε, αν χρειάζεται, με την κατάλληλη πρόθεση, ώστε να σχηματιστούν έξι εύχρηστες στα νέα ελληνικά λέξεις. Με αυτές να σχηματίσετε ισάριθμα ονοματικά σύνολα.^{lvi}
2. *διακομίζειν*: Να γράψετε πέντε παράγωγα ουσιαστικά και επίθετα (απλά ή σύνθετα) από το ρήμα *κομίζω*.^{lvii}
3. *διέφθειραν < φθείρω*: Να συμπληρώσετε τα κενά των προτάσεων με παράγωγα (απλά ή σύνθετα) του *φθείρω*.^{lviii}
Με το πέρασμα του χρόνου είναι φυσικό όλα τα πράγματα να υφίστανται
Μερικοί υποστηρίζουν ότι στην εποχή μας επικρατεί μεγάλη
σε όλες σχεδόν τις κοινωνικές ομάδες και στρώματα.

Ένας άνθρωπος που μόλις μπαίνει στην πολιτική θεωρείται ακόμη
.....

Ο Περικλής είχε χαρακτηριστεί από το Θουκυδίδη ως

Η ύλη φθείρεται αλλά δεν καταστρέφεται εντελώς· η της ύλης
είναι ένα αξίωμα της Φυσικής.

Η μιας λέξης συχνά προκαλεί ευθυμία, αλλά κάποτε μπορεί να
εκφράζει αγένεια.

Μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η σκέψη των κλασικών είναι

5. Εργασία για το σπίτι

Να αποδώσετε περιληπτικά τα κύρια σημεία της αφήγησης
χρησιμοποιώντας φράσεις του κειμένου.

Κεφάλαιο 76

Παραδείγματα ερωτήσεων

1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις

1.1. Ερωτήσεις ανοικτού τύπου ή ελεύθερης ανάπτυξης

1. Ποια τροπή παίρνει η υπόθεση των Κερκυραίων με την άφιξη των Πελοποννησίων; Πώς, κατά τη γνώμη σας, θα επηρέασε η άφιξή τους καθέναν από τους αντιπάλους;
2. Γιατί οι Πελοποννήσιοι καταφθάνουν στην Κέρκυρα λίγες ημέρες μετά τους Αθηναίους; ^{lix}
3. Ο Νικόστρατος είχε φθάσει στην Κέρκυρα με δώδεκα πλοία, ενώ οι Πελοποννήσιοι στέλνουν πενήντα τρία. Πώς εξηγείται η μεγάλη διαφορά στον αριθμό των πλοίων;

1.2. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Γιατί οι Πελοποννήσιοι επιλέγουν τα Σύβοτα ως τόπο αγκυροβόλησης;
2. Πόσα ήταν τα πλοία των Πελοποννησίων και ποιος ήταν ο αρχηγός τους;
3. Με ποιους τρόπους εκφράζεται η φροντίδα του Θουκυδίδη για ακριβή χρονική τοποθέτηση των γεγονότων;
4. Να γράψετε το θέμα του κεφαλαίου με λέξεις του κειμένου.

2. Γραμματικές ερωτήσεις

1. *Πελοποννησίων νῆες, ἔφορμοι οὔσαι, παραγίγνονται:* α) Να γράψετε την πρόταση ώστε να δηλώνεται η άφιξη **ενός πλοίου**. β) Να μεταφέρετε την πρόταση που σας δίνεται στον αόριστο.
2. *Βρασίδας ξύμβουλος αὐτῷ ἐπέπλει:* Να γράψετε την πρόταση μεταφέροντας το ρήμα διαδοχικά στους υπόλοιπους χρόνους της οριστικής.
3. α) τῆς στάσεως οὔσης,

β) τῶν ἀνδρῶν,

γ) τήν νήσον,
δ) ὅσπερ,

ε) λιμένα,

στ) τῆς ἡπείρου:

Να γράψετε τους τύπους που δίνονται στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού.

3. Συντακτικές ερωτήσεις

1. Να γράψετε όλους τους προσδιορισμούς του **χρόνου** που υπάρχουν στο κείμενο, σημειώνοντας και τον τρόπο με τον οποίο εκφέρεται καθένας (π.χ. εμπρόθετος).
2. οὔσης, Πελοποννησίων, ἔφορμοι, τρεῖς καί πεντήκοντα, αὐτῶ, ξύμβουλος, ὀρμισάμενοι: Να χαρακτηριστούν συντακτικά οι λέξεις.

4. Λεξιλογικές - σημασιολογικές ερωτήσεις

1. Να συμπληρώσετε τις προτάσεις με λέξεις ομόρριζες με την ἔως:^{lx}
 - α) Το τροπάριο του ὄρθρου ονομάζεται
 - β) Το ἀστρο Αυγερινός λέγεται, ἀλλά και ο διάβολος λέγεται
 - γ) Η αυγή στον Όμηρο ονομάζεται
2. Να συμπληρώσετε τα κενά με τους κατάλληλους τύπους του ρ. πλέω (σε σύνθεση) ή με παράγωγά του.^{lxi}

Το λιμεναρχεῖο διέταξε τα σκάφη να σπεύσουν σε βοήθεια του πλοίου που κινδύνευε. Τα πλοία λόγω θαλασσοταραχής δεν μπορούν να Ανακοινώθηκε ἐπίσημα ὅτι ἀπαγορεύεται ὁ των πλοίων.

Μια ἔνδειξη τῆς θαλάσσιας μόλυνσης εἶναι τα ἀντικείμενα που στα νερά του λιμανιού.

Το αεροπλανοφόρο του συμμαχικού στόλου χθες στο λιμάνι του Πειραιά.

Ὁ Χ με τον Ψ (= συμμερίζεται τις ίδιες ιδέες, τη δράση κτλ).

Μόνο τα μεγάλα ποτάμια εἶναι

Ὁ Κολόμβος ἔκανε πρῶτος το(ν) του Ἀτλαντικού.

Οι ἐξερευνητές (ἀόρ.) το νησί.

Το πλοίο ἀπὸ τον Πειραιά χθες το πρωί.

Τα πλοία που καθημερινά στον Πειραιά εἶναι πολλά.

Ὁ ισόβαθμος με τον ἀνθυπολοχαγὸ ἀξιωματικὸς του Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ λέγεται

Ὁ πρῶτος τῆς γῆς εἶναι κατόρθωμα του Μαγγελάνου.

3. Να συμπληρώσετε τις προτάσεις με απλά ή σύνθετα ουσιαστικά και επίθετα από το *κομίζω* ή με τον κατάλληλο τύπο του ρήματος σε σύνθεση: ^{lxii}

Η μεταφορά οστών νεκρού σε άλλο τόπο λέγεται

Μετά από τόσες ημέρες απεργίας τα σκουπίδια συσσωρεύτηκαν. Αύριο όμως θα αρχίσει η των σκουπιδιών.

Η προετοιμασία των τιμίων δώρων για τη θεία ευχαριστία λέγεται

Το μάζεμα των καρπών λέγεται

Ακριβαίνει πάλι το των ταξί.

Αύριο θα σε άλλο σπίτι.

Κάποτε για την έκδοση ενός πιστοποιητικού χρειαζόταν να τουλάχιστον άλλα δέκα.

Οι τραυματίες (παθητ. φωνή) στο νοσοκομείο.

Η μεταφορά εμπορευμάτων από μία χώρα σε άλλη μέσω τρίτης λέγεται εμπόριο ή Διεθνώς έχει επικρατήσει ο όρος transit.

Κεφάλαιο 77

Παραδείγματα ερωτήσεων

1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις

1.1. Ερωτήσεις ανοικτού τύπου ή ελεύθερης ανάπτυξης

1. Να περιγράψετε την ψυχολογική κατάσταση στην οποία βρέθηκαν οι Κερκυραίοι δημοκρατικοί μετά την άφιξη του πελοποννησιακού στόλου.
2. Ποια κατάσταση φανερώνει η πολλαπλή σύνδεση των ρηματικών τύπων και η χρησιμοποίηση του παρατατικού για τις ενέργειες των Κερκυραίων σε αντίθεση με τον αόριστο «ἐτάξαντο» των Πελοποννησίων;
3. «*παρεσκευάζοντό τε ἅμα ἐξήκοντα ναῦς καί τὰς αἰεὶ πληρουμένας ἐξέπεμπον πρὸς τοὺς ἐναντίους*»: Ποιο αντικειμενικό πρόβλημα αντιμετώπισαν οι Κερκυραίοι δημοκρατικοί;
4. «*σφᾶς τε ἑᾶσαι πρῶτον ἐκπλεῦσαι ... ὕστερον ... ἐπιγενέσθαι*»: Νομίζετε ότι η πρόταση των Αθηναίων ήταν σωστή από στρατηγική άποψη; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.^{lxiii}
5. Να περιγράψετε την κατάσταση που επικράτησε λίγο πριν από τη ναυμαχία και να εκθέσετε τα λάθη τακτικής των Κερκυραίων που οδήγησαν σ' αυτή.
6. Ποια τακτική ακολούθησαν οι Κερκυραίοι δημοκρατικοί και πώς εξηγείται;
7. Γιατί οι Κερκυραίοι δεν ακολούθησαν την πρόταση των Αθηναίων;
8. Να χαρακτηρίσετε το ύφος του ιστορικού στο κεφάλαιο αυτό : Ποια εικόνα κατορθώνει να δημιουργήσει και με ποιους εκφραστικούς τρόπους;

1.2. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Ποια πρόταση υπέβαλαν οι Αθηναίοι στους δημοκρατικούς Κερκυραίους;
2. «*ἦν δέ οὐδείς κόσμος τῶν ποιουμένων*»: Ποια εικόνα μας μεταδίδει η φράση αυτή;

3. Ποιο αποτέλεσμα έφερε η τακτική των Κερκυραίων;
4. Πόσα πλοία παρέταξαν οι Πελοποννήσιοι απέναντι στους Κερκυραίους και πόσα απέναντι στους Αθηναίους;
5. Να υπογραμμίσετε τις λέξεις και φράσεις του κειμένου που δείχνουν την κατάσταση που επικρατούσε στο στόλο των Κερκυραίων.

1.3. Συνδυασμός αντικειμενικού τύπου και ελεύθερης ανάπτυξης

1. Α. Να κρίνετε αν το περιεχόμενο των παρακάτω προτάσεων είναι σωστό ή λαθεμένο, σημειώνοντας X στο αντίστοιχο τετράγωνο.

Το πλήθος των πελοποννησιακών πλοίων παρατάχθηκε απέναντι από τα αθηναϊκά, διότι:

Σωστό Λάθος

- α) Τα αθηναϊκά πλοία ήταν περισσότερα από τα κερκυραϊκά.

- β) Οι Κερκυραίοι βρίσκονταν σε σύγχυση και δεν μπορούσαν να είναι αξιόμαχοι.

- γ) Οι Πελοποννήσιοι είχαν ήδη αιχμαλωτίσει τα περισσότερα κερκυραϊκά πλοία.

-
- δ) Οι Κερκυραίοι δεν ήταν καλοί ναυτικοί.
-
-
- ε) Προσπάθησαν με την υπεροπλία να αντιμετωπίσουν τη ναυτική εμπειρία και τέχνη των Αθηναίων.

Β. Να αιτιολογήσετε την επιλογή σας σε μια σωστή πρόταση.

2. Γραμματικές ασκήσεις

1. *ἔᾶσαι, ἐκπλεῦσαι, ἐπιγενέσθαι*: Να γράψετε τα απαρέμφατα στους άλλους χρόνους.
2. *ιδόντες, παραινούντων*: Να γράψετε τις μετοχές στους άλλους χρόνους.
3. *ἐκπλεῦσαι*: α) Σε τι διαφέρει ως προς την κλίση από τα άλλα σε -έω ρήματα; β) Πώς σχηματίζονται οι χρόνοι του;
4. «Ὡς δέ αὐτοῖς ... Πάραλος»: Να ξαναγράψετε το κείμενο μεταφέροντας τους ρηματικούς τύπους στον ενεστώτα.

3. Συντακτικές ασκήσεις

1. Να χαρακτηρίσετε συντακτικώς τις δοτικές του κειμένου.
2. «Ὡς δέ αὐτοῖς πρὸς τοῖς πολεμίοις ... : Να χαρακτηρίσετε τη δευτερεύουσα πρόταση.
3. ἔᾶσαι, ἐκπλεῦσαι, ἐπιγενέσθαι: Να γράψετε από πού εξαρτάται κάθε απαρέμφατο και ποιο είναι το υποκείμενό του.
4. Ποιοι σύνδεσμοι πλεονάζουν στο κεφάλαιο αυτό και ποιο τόνο δημιουργούν;

4. Λεξιλογικές - Σημασιολογικές ασκήσεις

1. Να αναλύσετε ετυμολογικά το «*ἠὺτομόλησαν*».
2. *κόσμος*: α) Να γράψετε τις σημασίες της λέξης στα αρχαία ελληνικά. β) Να γράψετε στα νέα ελληνικά σύντομες προτάσεις, όπου θα δηλώνονται οι βασικές σημασίες της λέξης.
3. *ἐκπλέω, παραινῶ, φοβοῦμαι, ἐῶ, ἀφίημι*: Να γράψετε ένα συνώνυμο ή αντίθετο για κάθε ρήμα στην αρχαία ελληνική.^{lxiv}

5. Εργασία για το σπίτι

Ο βασιλιάς της Σπάρτης Αρχίδαμος, μιλώντας στους Πελοποννησίους τόνιζε (Θουκ. Β', 11.9): «*κάλλιστον γάρ τόδε καί ἀσφαλέστατον πολλούς ὄντας ἐνὶ κόσμῳ χρωμένους φαίνεσθαι*». Το ίδιο και ο στρατηγός Φορμίων υπενθύμιζε στους Αθηναίους στρατιώτες (Θουκ. Β', 89.9): «*καί ἐν τῷ ἔργῳ κόσμον καί σιγὴν περὶ πλείστου ἠγείσθε, ὃ ἕς τε τά πολλά τῶν πολεμικῶν ξυμφέρει καί ναυμαχία οὐχ ἥκιστα*» (= και στις επιχειρήσεις να αποδίδετε την πιο μεγάλη σημασία στην τάξη και τη μυστικότητα, πράγμα που ωφελεί στις περισσότερες περιπτώσεις στον πόλεμο και κυρίως στη ναυμαχία).

Να συγκρίνετε τα παραπάνω με την κατάσταση που επικράτησε στο κερκυραϊκό στρατόπεδο, για την οποία ο Θουκυδίδης αναφέρει: «*ἦν δέ οὐδείς κόσμος τῶν ποιουμένων*».

Κεφάλαιο 78

Παραδείγματα ερωτήσεων

1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις

1.1. Ερωτήσεις ανοικτού τύπου ή ελεύθερης ανάπτυξης

1. Σε ποια κατάσταση βρίσκεται ο κερκυραϊκός στόλος καθώς αρχίζει η ναυμαχία και πού οφείλεται; ^{lxv}
2. Ποια στρατηγική ακολούθησαν οι Αθηναίοι, αν κρίνουμε από τους ελιγμούς τους στη ναυμαχία; ^{lxvi}
3. Πώς αντέδρασαν στην τακτική των Αθηναίων οι Πελοποννήσιοι και γιατί;
4. Να περιγράψετε τη στάση και τις ενέργειες καθενός από τους αντιπάλους στη ναυμαχία.
5. Να αξιολογήσετε την τακτική του Νικόστρατου στη ναυμαχία.
6. Να εντοπίσετε στην περιγραφή της ναυμαχίας τα σημεία που δείχνουν τη ναυτική εμπειρία και τέχνη των Αθηναίων και να τα αναλύσετε. ^{lxvii}
7. Πώς κρίνετε τις στρατηγικές ικανότητες των αντιπάλων; Ποιοι υπερέχουν κατά τη γνώμη σας;

1.2. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Πότε και πώς τελείωσε η ναυμαχία;
2. Ποιες ήταν οι απώλειες των Κερκυραίων;
3. Να υπογραμμίσετε στο κείμενο τα ρήματα που δείχνουν τις ενέργειες καθενός από τους αντιπάλους.
4. «δείσαντες μή ὄπερ ἐν Ναυπάκτῳ γένοιτο»: Τι ακριβώς φοβήθηκαν οι Πελοποννήσιοι;

1.3. Συνδυασμός ερωτήσεων αντικειμενικού τύπου και ελεύθερης ανάπτυξης

1. Α. Να σημειώσετε X στη σωστή απάντηση.
Οι Αθηναίοι επιτέθηκαν:

α) Στο σύνολο των πλοίων των Πελοποννησίων

β) Στο μέσο των πλοίων

γ) Στα πλάγια

Β. Γιατί οι Αθηναίοι επέλεξαν την τακτική αυτή;

2. Α. Να κρίνετε αν οι παρακάτω προτάσεις είναι σωστές ή λαθεμένες, σύμφωνα με το κείμενο:

Οι Αθηναίοι αφού βύθισαν ένα πλοίο των Πελοποννησίων:

Σωστό Λάθος

α) Δε συγκρούστηκαν περισσότερο με τους αντιπάλους.

β) Υποχώρησαν όσο πιο γρήγορα μπορούσαν.

γ) Υποχώρησαν με βραδύ ρυθμό.

δ) Ζήτησαν βοήθεια από τους Κερκυραίους.

ε) Επιτέθηκαν με ορμή στους αντιπάλους.

Β. Να δικαιολογήσετε την τακτική των Αθηναίων σε μία πρόταση που χαρακτηρίσατε ως σωστή.

2. Γραμματικές ασκήσεις

1. *κακώς, μάλιστα, σχολή:* Να γράψετε τα επιρρήματα στους άλλους βαθμούς.
2. Να μεταφέρετε στον ενεστώτα τα ρήματα του κειμένου που βρίσκονται στον παρατατικό.
3. Να τοποθετήσετε τις παρακάτω μετοχές στη σωστή θέση του πίνακα και να συμπληρώσετε τους άλλους χρόνους (στον ίδιο τύπο).

*προσπίπτοντες, φοβούμενοι, ταξαμένων, υποχωρούντων,
δείσαντες, προσβαλόντες, γνόντες, γενομένη*

<i>Ενεστώς</i>	<i>Μέλλον</i>	<i>Αόριστος α΄</i>	<i>Αόριστος β΄</i>	<i>Παρακείμεν ος</i>

4. *προκαταφυγείν*: α) Να γράψετε τον ίδιο τύπο στους άλλους χρόνους, β) να γράψετε το β΄ και γ΄ ενικό πρόσωπο σε όλες τις εγκλίσεις του ίδιου χρόνου.
5. *κέρως*: Να κλίνετε το ουσιαστικό στον ενικό και πληθυντικό αριθμό.

3. Συντακτικές ασκήσεις

1. α) Να χαρακτηρίσετε το είδος των μετοχών του κεφαλαίου.
β) Να εξηγήσετε την πτώση της μετοχής *ύποχωρούντων* (αντί *ύποχωρούντες*).
2. Να γράψετε τους εμπρόθετους προσδιορισμούς του κεφαλαίου και να χαρακτηρίσετε τη σχέση που δηλώνουν.

4. Λεξιλογικές ασκήσεις

1. *φυγή, τάξη, κρούση, βολή, πτώση*: Να συνθέσετε καθένα από τα ουσιαστικά με όσες από τις παρακάτω προθέσεις είναι δυνατόν και να γράψετε, μονολεκτικά ή περιφραστικά είτε δίνοντας ένα παράδειγμα, τη σημασία καθενός ουσιαστικού που θα προκύψει.

προς	εν	παρά
κατά	προ	συν
διά	επί	αντί
υπό	ανά	αντί + κατά
υπό + εκ	εις	αντί + παρά
μετά		

2. *ἐπειρῶντο*: Να γράψετε στη νέα ελληνική πέντε λέξεις με το θέμα του ρήματος.

5. Εργασίες για το σπίτι (κεφάλαια 77-78)

1. Να επισημάνετε στο κείμενο τρία σύνθετα με πρόθεση ρήματα και να εντοπίσετε τη σημασιολογική απόχρωση που δίνει η πρόθεση. Για παράδειγμα: *ἐπιβοηθοῦσι* = σπεύδουν να βοηθήσουν.
2. Ο Θουκυδίδης περιγράφει λεπτομερέστερα την τακτική των Αθηναίων, αν και στο κεφάλαιο 79 είναι σαφές ότι νίκησαν οι Πελοποννήσιοι. Πώς εξηγείται αυτό, κατά τη γνώμη σας; ^{lxviii}
3. Η περιγραφή της ναυμαχίας από το Θουκυδίδη αναδεικνύει την εξαιρετική εμπειρία και επιδεξιότητα των Αθηναίων στη θάλασσα και κάνει αισθητή τη σύγκυση που επικράτησε στο κερκυραϊκό στρατόπεδο. Να τεκμηριώσετε τα παραπάνω με συγκεκριμένες αναφορές στο κείμενο.

Κεφάλαιο 79

Παραδείγματα ερωτήσεων

1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις

1.1. Ερωτήσεις ανοικτού τύπου ή ελεύθερης ανάπτυξης

1. Σε ποια ψυχολογική κατάσταση βρισκόνταν οι Κερκυραίοι μετά τη ναυμαχία και πόσο δικαιολογημένη ήταν;
2. Ποιο ήταν το αποτέλεσμα της ναυμαχίας και με ποιες φράσεις αποδίδεται;
3. «*δείσαντες μή ... ὡς κρατοῦντες οἱ πολέμοι (...) ἐπί μὲν τήν πόλιν οὐκ ἐτόλμησαν πλεῦσαι κρατοῦντες τῇ ναυμαχίᾳ*». Ποια σημασία έχει η χρησιμοποίηση του «ὡς» με την πρώτη μετοχή «*κρατοῦντες*» και γιατί δεν χρησιμοποιείται με τη δεύτερη; ^{lxix}
4. Ποιοι παράγοντες συνηγορούσαν για επίθεση του Αλκίδα κατά της Κέρκυρας;
5. Ποια τακτική ακολούθησε ο Αλκίδας και πώς εξηγείται, κατά τη γνώμη σας; Αν η τακτική αυτή ήταν μέρος κάποιου σχεδίου, ποιο νομίζετε ότι θα ήταν αυτό; ^{lxx}

6. *καίπερ ... ὡς λέγεται* : Ποια μεθοδολογική αρχή εφαρμόζει εδώ ο ιστορικός;^{lxxi}

1.2. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Ποια μέτρα παίρνουν οι δημοκρατικοί για να αντιμετωπίσουν την αναμενόμενη επίθεση των Πελοποννησίων;
2. Ο ιστορικός φαίνεται να κρίνει έμμεσα τη στάση του Αλκίδα. Σε ποιο σημείο φαίνεται και πώς την κρίνει;

2. Γραμματικές ασκήσεις

1. *ἀναλάβωσι, ἀπέπλευσαν, ἀνηγάγοντο*: Να γράψετε τον ίδιο χρόνο (πρόσωπο, αριθμό) στις άλλες εγκλίσεις της φωνής που βρίσκεται κάθε ρήμα.
2. *ὡς λέγεται*: Να μεταφέρετε το ρήμα σε όλους τους χρόνους της οριστικής.
3. Να γράψετε τα ρήματα που δηλώνουν τις κύριες ενέργειες των αντιπάλων και να τα μεταφέρετε στον ενεστώτα.
4. Να γράψετε τα αριθμητικά επίθετα, το αριθμητικό ουσιαστικό και το αριθμητικό επίρρημα του «*τρεις*» και του «*δέκα*».
5. *πολλῆ*: Να κλίνετε τα τρία γένη σε ενικό και πληθυντικό. β) Να γράψετε τα παραθετικά του επιθέτου στην ονομαστική ενικού και των τριών γενών.

3. Συντακτικές ασκήσεις

1. Να γράψετε τα επιρρήματα και τους εμπρόθετους προσδιορισμούς του κειμένου και να βρείτε ποια επιρρηματική σχέση δηλώνουν και ποιο ρήμα προσδιορίζουν.
2. «*Οἱ δ' ἀνηγάγοντο*»: Να κάνετε πλήρη συντακτική ανάλυση.
3. «*τὴν πόλιν .. ὄντας καί Βρασίδου παραινοῦντος*»: Ποια συντακτική ιδιομορφία παρατηρεῖτε ως προς το ρόλο του «*καί*»;

4. Λεξιλογικές - σημασιολογικές ασκήσεις

1. *νεωτερίζω*: Ποια σημασία έχει στην αρχαία ελληνική και με ποια σημασία χρησιμοποιείται σήμερα το ρήμα και τα παράγωγά του; ^{lxxii}
2. Με ποιες λέξεις του κειμένου συνδέονται ετυμολογικά οι παρακάτω; *συναίνεση, απόπλους, συμβατικός, εκπόρθηση, εγκράτεια, ανακομιδή, σύμπλευση, συμμαχία, φόβητρο, ναύσταθμος, τριάδα.*

Κεφάλαια 80 - 81

Παραδείγματα ερωτήσεων

1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις

1.1. Ερωτήσεις ανοικτού τύπου ή ελεύθερης ανάπτυξης

1. Ποια στάση τήρησαν οι δημοκρατικοί μπροστά στον κίνδυνο που ένιωθαν να τους απειλεί; Σε ποια συγκεκριμένη ενέργεια προέβησαν και ποιο αποτέλεσμα είχε;
2. «ἐπλήρωσαν γὰρ ὄμως τριάκοντα»: Ο αριθμός των πλοίων είναι, κατά τη γνώμη σας, μεγάλος ή μικρός; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας λαμβάνοντας υπόψη σας τις συνθήκες που επικρατούσαν, την κατάσταση που προηγήθηκε.^{lxxiii}
3. «οἱ δέ Πελοποννήσιοι ἐφρουκτωρήθησαν»: Να εξηγήσετε πώς λειτουργούσε το σύστημα επικοινωνίας των αρχαίων Ελλήνων.^{lxxiv}
4. Ποια γεγονότα είχαν πληροφορηθεί οι Αθηναίοι, όταν αποφάσισαν την αποστολή μεγάλης βοήθειας και ποια στο μεταξύ είχαν διαδραματιστεί; Πώς εξηγείται η αποστολή τέτοιας βοήθειας;
5. «Οἱ μὲν οὖν Πελοποννήσιοι τῆς νυκτός εὐθύς κατὰ τάχος ἐκομίζοντο ἐπ' οἴκου παρὰ τὴν γῆν»: Γιατί πλεονάζουν οι χρονικοί και τοπικοί προσδιορισμοί στη φράση;
6. ὑπερενεγκόντες τὸν Λευκαδίων ἰσθμόν τάς ναῦς, ὅπως μὴ περιπλέοντες ὀφθῶσιν:
α) Ποια πληροφορία έχουμε για τη Λευκάδα,^{lxxv} β) πώς ακριβώς έγινε η αναχώρηση των Πελοποννησίων και γ) γιατί δεν ήθελαν να τους δουν οι Αθηναίοι;
7. Ποιες προφυλάξεις πήραν οι Πελοποννήσιοι για την αναχώρησή τους μετά την είδηση για την αποστολή της αθηναϊκής ναυτικής μοίρας;

1.2. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Για ποιο λόγο οι δημοκρατικοί ήρθαν σε διαπραγματεύσεις με τους ολιγαρχικούς;
2. Ποιο επιχείρημα χρησιμοποίησαν οι δημοκρατικοί στις διαπραγματεύσεις με τους ολιγαρχικούς;
3. *οί δέ Πελοποννήσιοι ... απέπλευσαν*. Ο ιστορικός δεν αναφέρει για πού αναχώρησαν. Μπορείτε να υποθέσετε τον προορισμό τους από τη συνέχεια των κινήσεών τους;
4. Πώς διαμορφώθηκε η κατάσταση μόλις έγινε γνωστό ότι φθάνει αθηναϊκή βοήθεια;
5. Να εντοπίσετε στο κείμενο τις φράσεις που αποδίδουν τις κυριότερες ενέργειες των εμπλεκομένων στα μετά τη ναυμαχία γεγονότα.

2. Γραμματικές ασκήσεις

1. *ὁ δῆμος τῶν Κερκυραίων περιδεῆς γενόμενος*. Να ξαναγράψετε την πρόταση με υποκείμενο τη λέξη «Κερκυραῖοι».
2. *πυνθανόμενοι, ὑπερνεγκόντες*. Να γράψετε τις μετοχές των άλλων χρόνων και το β' ενικό πρόσωπο του χρόνου στον οποίο βρίσκεται κάθε ρηματικός τύπος σε όλες τις εγκλίσεις.
3. *ἐπλήρωσαν*. Να γράψετε το ίδιο πρόσωπο του ρήματος στον ενεστώτα σε όλες τις εγκλίσεις και στον παρατατικό οριστικής.
4. *ἀποκομίζονται*. Να γράψετε το γ' ενικό και πληθυντικό του ρήματος στον παρακείμενο και τον υπερσυντέλικο.
5. *ὀφθῶσιν*. Να γράψετε το β' ενικό και πληθυντικό του ίδιου χρόνου σε όλες τις εγκλίσεις.

3. Συντακτικές ασκήσεις

1. Να γράψετε και να χαρακτηρίσετε τις δευτερεύουσες προτάσεις του κειμένου.
2. Να χαρακτηρίσετε συντακτικώς τις γενικές του κειμένου.
3. Να αναλύσετε τις μετοχές *προσδεχόμενοι, δηώσαντες, ὑπερνεγκόντες* στις αντίστοιχες δευτερεύουσες προτάσεις.

4. Λεξιλογικές - σημασιολογικές ασκήσεις

1. *ἔφρουκτωρήθησαν*: Να αναλύσετε ετυμολογικά τη λέξη.^{lxxvi}
2. *ὀφθῶσιν*: Από το θέμα αυτό του ρήματος να γράψετε δέκα παράγωγα, απλά και σύνθετα.
3. *νύκτα, ἀπέπλευσαν, σώζομαι, ἐσβαίνω*: Να γράψετε στα αρχαία ελληνικά ένα αντίθετο για κάθε λέξη.

5. Εργασίες για το σπίτι (για τα κεφ. 79-81)

1. Ποια συμπεριφορά επέδειξε καθένας από τους εμπολέμους και ποιοι λόγοι οδήγησαν σ' αυτή;
2. Να περιγράψετε τις ενέργειες των Αθηναίων και τις αντιδράσεις των Πελοποννησίων και να αξιολογήσετε τη συμπεριφορά τους.

Για τα κεφάλαια 75- 81

1. Το συναίσθημα που κυριαρχεί στην ενότητα είναι ο φόβος. Αφού σημειώσετε τις λέξεις που δηλώνουν το φόβο, προσέχοντας τις εγγλίσεις και τους χρόνους των ρημάτων, να αξιολογήσετε τις εκφραστικές δυνατότητες του ιστορικού.

ΝΕΑ ΕΞΑΡΣΗ ΤΟΥ ΕΜΦΥΛΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Κεφάλαιο 81

Παραδείγματα ερωτήσεων

1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις

- 1.1. Ερωτήσεις ανοικτού τύπου ή ελεύθερης ανάπτυξης
 1. Να γράψετε τα θεματικά κέντρα του κεφαλαίου.
 2. Να εξηγήσετε με βάση το κείμενο κατά πόσο επηρεάστηκαν ψυχολογικά οι δημοκρατικοί από την άφιξη των αθηναϊκών πλοίων και την παράλληλη αναχώρηση των πελοποννησιακών.
 3. «τάς ναῦς περιπλεῦσαι κελεύσαντες ... ἐς τόν Ὑλαϊκόν λιμένα»: Πού απέβλεπαν με τη διαταγή αυτή οι δημοκρατικοί;
 4. Ποιες ευθύνες φαίνεται να αποδίδει ο ιστορικός στον Ευρυμέδοντα για τις σφαγές;
 5. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, ο ιστορικός δεν αναφέρεται πλέον στο Νικόστρατο;
 6. Να επισημάνετε τα ρήματα ή τις φράσεις που δηλώνουν το θάνατο και να σχολιάσετε την εικόνα που αισθητοποιούν. Πώς χαρακτηρίζετε το ύφος του κειμένου; Να αιτιολογήσετε το χαρακτηρισμό σας.^{lxxvii}
 7. Ποια είναι τα αίτια της εμφύλιας σύρραξης σύμφωνα με το Θουκυδίδη;
 8. Ποια θέση έχει στην αφήγηση του ιστορικού η φράση «πᾶσά τε ἰδέα ... περαιτέρω» και ποια συναισθήματά του εκφράζει, κατά τη γνώμη σας;
 9. Να χαρακτηρίσετε τη συμπεριφορά των δημοκρατικών.
 10. Να αξιολογήσετε τη δύναμη της περιγραφής και της αφήγησης του Θουκυδίδη στο κεφ. 81.

1.2. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. «*εἴ τινα λάβοιεν, ἀπέκτεινον*»: Τι δηλώνει ο υποθετικός λόγος; Ποια σημασία έχει για την εικόνα του θανάτου που μας δίνει ο ιστορικός;
2. Πώς αντιμετώπισαν οι δημοκρατικοί τους ικέτες στο ιερό της Ηρας;
3. Ποια επίδραση είχαν τα γεγονότα στους ολιγαρχικούς; Σε ποια κατάσταση είχαν περιέλθει;
4. «*τούς ἐχθρούς δοκοῦντας εἶναι*»: Ποια διαφορά θα υπήρχε αν αντί *δοκοῦντας* είχαμε *ᾶντας*;
5. «*οὐδέν ὄ τι οὐ ξυνέβη καί ἔτι περαιτέρω*»: Ποια σημασία έχει η δήλωση αυτή για το μέγεθος της σφαγής;
6. Ποια κατάσταση περιγράφει ο ιστορικός με τα παραδείγματα φόνων που παραθέτει στο τέλος; Να την χαρακτηρίσετε.

2. Γραμματικές ασκήσεις

1. Να συμπληρώσετε τα κενά με τους ρηματικούς τύπους που ζητούνται.
Κερκυραῖοι ἐπεὶ (αἰσθάνομαι, αόρ. β') τὰς τῶν Ἀθηναίων ναῦς (παραγίγνομαι, μτχ. ενεστ.), (κελεύω, αόρ.) τὰς ναῦς ἅς ἐπλήρωσαν (ἀνάγομαι, απαρ. αορ. β').
2. *οἱ δέ πολλοί τῶν ἱκετῶν ἀνηλοῦντο*: Να γράψετε την περίοδο μεταφέροντας τα ρήματα στον ενεστώτα.
3. *ἐκβιβάζοντες, ἐλθόντες, ἀφικόμενος, ἐπιφέροντες, ὑποσχεῖν*: Να γράψετε τους άλλους χρόνους των ρηματικών τύπων.
4. *ἀπέθανον, ἀπέκτεινε, διέφθειρον*: Να μεταφερθούν οι ρηματικοί τύποι στους άλλους χρόνους της οριστικής.
5. α) *πατήρ παῖδα ἀπέκτεινε*,

β) *ἀπό τῶν ἱερῶν ἀπεσπῶντο*,
γ) *περιοικοδομηθέντες* *ἀπέθανον*,

δ) *πᾶσα ἰδέα*:
Να μεταφέρετε τις φράσεις στον άλλο αριθμό.

6. Να συνδέσετε τους τύπους που δίνονται στη στήλη Α με τη γραμματική αναγνώριση που τους αντιστοιχεί στη στήλη Β:

Α

Β

τινά

παρατατικός μέσης φωνής
ὄσοι

ουσιαστικό γ' κλίσης
ἀπεχρῶντο

αυτοπαθής αντωνυμία
ἐσβῆναι

παρατατικός ενεργητικής φωνής
ἔώρων

κτητική αντωνυμία
λιμένα

απαρέμφατο αορίστου β'

σφῶν αὐτῶν

ουσιαστικό ἀ' κλίσης
ἔχθρας

αναφορική αντωνυμία

αόριστη αντωνυμία

3. Συντακτικές ασκήσεις

1. Να υπογραμμίσετε στην πρώτη περίοδο τις μετοχές που έχουν υποκείμενο τους δημοκρατικούς και να τις χαρακτηρίσετε συντακτικώς.
2. *ἡμέρας τε ἑπτὰ ... ὑπὸ τῶν λαβόντων.* Να εντοπίσετε τους προσδιορισμούς της αιτίας (αναγκαστικού αιτίου) στην ημιπερίοδο.
3. *εἴ τινα λάβοιεν, ἀπέκτεινον.* Να χαρακτηρίσετε τον υποθετικό λόγο και να τον μετατρέψετε, ώστε να δηλώνει το αντίθετο από το πραγματικό.

4. Λεξιλογικές ασκήσεις

1. Να συνδέσετε τις λέξεις που δίνονται με ομόρριζές τους στο κείμενο:
παρείσακτος, αναπλήρωση, αδόκητος, αγχόνη, κατάσχεση, άγνωστος, αποβάθρα, υπερβατός, στηθάγχη, εξαγώγιμος, παραλήπτης, άγχος, προσαγωγή, αφθαρσία, μητροκτόνος, σύσπαση, κατανάλωση.
2. *ἀπάγχω.* Να γράψετε τέσσερις λέξεις στις οποίες το *άγχω* ή παράγωγό του θα είναι πρώτο ή δεύτερο συνθετικό. ^{lxxviii}
3. *παρέμεινε, άπεσπώντο, περιεκομίζοντο, προσπλεύσας, έκβιβάζοντες:* Ποια σημασιολογική απόχρωση δίνουν οι προθέσεις στα συγκεκριμένα ρήματα; Με τις ίδιες προθέσεις να γράψετε σύνθετα ρήματα στη νεοελληνική με την ίδια σημασιολογική απόχρωση.

5. Εργασίες για το σπίτι (για το κεφάλαιο 81)

1. Είχαν, κατά το Θουκυδίδη, οι Αθηναίοι μερίδιο ευθύνης στην εμφύλια σύρραξη των Κερκυραίων;
2. Γιατί στην περιγραφή της κατάστασης αυτής ο Θουκυδίδης ασχολείται λιγότερο με τα θύματα και περισσότερο με τους δράστες;
3. Να συγκρίνετε το θάνατο των ολιγαρχικών στο ιερό του Διονύσου με το θάνατο του Πausανία στο ιερό της Χαλκιοίκου Αθηνάς που περιγράφει ο Θουκυδίδης στο βιβλίο Α΄, 134. (Βλ. Παράρτημα).

(για τα κεφάλαια 70-81)

1. Ποια συναισθήματα κυριαρχούν στην ενότητα και με ποιους ρηματικούς τύπους δηλώνονται;
2. Ποια ευθύνη είχαν οι Αθηναίοι και οι Πελοποννήσιοι για τις δραματικές εξελίξεις στην Κέρκυρα και πόσο ευθύνονται οι ίδιοι οι Κερκυραίοι για την επέμβαση;

Η «ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ» ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

(από μετάφραση)

Κεφάλαια 82 - 83

Παραδείγματα ερωτήσεων

1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις

1.1. Ερωτήσεις ανοικτού τύπου, ελεύθερης ανάπτυξης και σύντομης απάντησης

1. Πώς χαρακτηρίζει ο Θουκυδίδης τον εμφύλιο πόλεμο της Κέρκυρας και γιατί;
2. Ο Θουκυδίδης γράφοντας ότι ο εμφύλιος πόλεμος της Κέρκυρας φάνηκε στους Έλληνες «ακόμα πιο άγριος, καθώς ήταν ο πρώτος στην Ελλάδα», φαίνεται να πιστεύει ότι οι άνθρωποι συνηθίζουν τη βία. Θα συμφωνούσατε με το Θουκυδίδη; Να αναπτύξετε τις απόψεις σας.
3. Στον εμφύλιο πόλεμο οι δημοκρατικοί ζητούσαν τη βοήθεια της Αθήνας και οι ολιγαρχικοί της Σπάρτης. Γνωρίζετε ανάλογο παράδειγμα από την ιστορία; Ποιες συνέπειες είχε;
4. «Χωρίς πια προσχήματα παρέχονταν οι ενισχύσεις σ' όσους ήθελαν να προκαλέσουν πολιτική αναταραχή». Πώς θα χαρακτηρίζατε την κοινωνικοπολιτική κατάσταση που περιγράφει με τα λόγια αυτά ο Θουκυδίδης; Ποια σημασία έχουν τα «προσχήματα» στην κοινωνική και πολιτική ζωή;
5. «Καί ἐπέπεσε πολλά καί χαλεπά κατά στάσιν ταῖς πόλεσι, γιγνώμενα μὲν καί αἰεὶ ἐσόμενα, ἕως ἄν ἡ αὐτὴ φύσις ἀνθρώπων ᾗ». (= Κι έπεσαν στις πόλεις πολλές και δεινές συμφορές, που, όσο η φύση του ανθρώπου μένει ίδια, έτσι συμβαίνουν και θα συμβαίνουν πάντα). Ποια αντίληψη εκφράζει ο ιστορικός για την ανθρώπινη φύση; Συμφωνείτε με αυτή και σε ποιο βαθμό; Να αναλύσετε την άποψή σας.
6. «Ὁ δὲ πόλεμος ὑφελῶν τὴν εὐπορίαν τοῦ καθ' ἡμέραν βίαιος διδάσκαλος καὶ πρὸς τὰ παρόντα τὰς ὀργὰς τῶν πολλῶν ὁμοιοῖ». (=

Ενώ ο πόλεμος περιορίζοντας σιγά σιγά τις καθημερινές ανέσεις γίνεται δάσκαλος της βίας και τον ψυχικό κόσμο των πολλών τον διαμορφώνει σύμφωνα με τις συνθήκες που τότε επικρατούν). Πώς τεκμηριώνει ο Θουκυδίδης την άποψη ότι ο πόλεμος είναι «βίαιος διδάσκαλος»; Ποια είναι η δική σας άποψη;

7. Πώς ερμηνεύετε την τάση των αντιπάλων να επινοούν συνεχώς ακόμα πιο επίβουλα σχέδια και ασυνήθιστες αντεκδικήσεις;
8. Γιατί σε καιρό ειρήνης οι άνθρωποι σκέφτονται ορθότερα;
9. Ο Θουκυδίδης παρατηρεί ότι στον πόλεμο οι άνθρωποι άλλαξαν την καθιερωμένη σημασία των λέξεων. Ποια παραδείγματα αναφέρει για να το τεκμηριώσει; Σε ποιες περιπτώσεις συμβαίνει αυτό; Η παρατήρησή του ισχύει και σε άλλες εκτός από τον πόλεμο συνθήκες;
10. Ποιες «αξίες» αποκτούν ιδιαίτερη σημασία σε μια εμφύλια σύρραξη, κατά το Θουκυδίδη, και ποιες ανατρέπονται; Γιατί συμβαίνει αυτό;
11. Ποιες αρετές αποκτούν ιδιαίτερη αξία σε μια εμφύλια διαμάχη;
12. Σε ποια αρνητικά στοιχεία (ιδιότητες) της ανθρώπινης φύσης αποδίδει ο Θουκυδίδης (άμεσα ή έμμεσα) την αλλαγή της κλίμακας των αξιών στους πολέμους;
13. Σε ποιους τομείς μπορεί να διαπιστώσει κανείς τις επιπτώσεις ενός εμφύλιου πολέμου;
14. Ποιοι δεσμοί αποκτούν ιδιαίτερη σημασία σε μια εμφύλια διαμάχη και γιατί;
15. Ποια στάση τηρούν οι άνθρωποι (στον πόλεμο) απέναντι στους νόμους και τους όρκους συμφιλίωσης, κατά το Θουκυδίδη;
16. Ποια πολιτικά συνθήματα της εποχής χρησιμοποιήσαν ως πρόσχημα για την επικράτησή τους οι αρχηγοί των παρατάξεων; Παρατηρείται κάτι ανάλογο στην εποχή μας;
17. Σε ποιες σκέψεις μας οδηγεί το κείμενο σχετικά με τις ακρότητες στις οποίες μπορούν να φτάσουν οι άνθρωποι σ' έναν πόλεμο, για να ικανοποιήσουν τις φιλοδοξίες τους;
18. Ποιοι πολίτες, κατά το Θουκυδίδη, αδικούνται περισσότερο σε μια εμφύλια διαμάχη;

19. Πώς ερμηνεύει ο Θουκυδίδης το γεγονός ότι οι «κατώτεροι πνευματικά» («φαυλότεροι γνώμην») πολίτες συνήθως υπερισχύουν από τους αντιπάλους τους; Συμφωνείτε;
20. Ποιες σκέψεις μας δημιουργεί ο ιστορικός με την αφήγησή του για τη φύση κάθε πολέμου;
21. Η «παθολογία» του πολέμου θεωρήθηκε ένα από τα καλύτερα αντιπολεμικά κείμενα όλων των εποχών. Να βρείτε δύο σημεία που, κατά τη γνώμη σας, εκφράζουν καλύτερα το αντιπολεμικό πνεύμα του ιστορικού και να τα αναπτύξετε.
22. Μερικοί επικρίνουν το Θουκυδίδη ως υπερβολικά απαισιόδοξο σχετικά με την ανθρώπινη φύση. Άλλοι υποστηρίζουν ότι το «*ἕως ἄν ἡ αὐτὴ φύσις ἀνθρώπων ἦ*» αφήνει περιθώρια ότι μπορεί κάποτε ο άνθρωπος να μάθει να βρίσκει το σωστό και να απαλλάσσεται από τα πάθη που τον τυφλώνουν. Ποια γνώμη έχετε εσείς για το θέμα αυτό;
23. Η «παθολογία» του πολέμου του Θουκυδίδη θεωρήθηκε κείμενο διαχρονικό, που η αλήθειά του είναι κάθε φορά συγκλονιστικά επίκαιρη. Να εντοπίσετε και να αναλύσετε τα πιο επίκαιρα μηνύματα του κειμένου, αφού τα γράψετε όπως είναι στο πρωτότυπο.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

1. Μερικοί μελετητές υποστηρίζουν ότι ο Θουκυδίδης αποφεύγει στην ιστορία του κάθε ηθική αξιολόγηση. Άλλοι ταυτίζουν τον ιστορικό με τους σοφιστικούς εκείνους κύκλους που είχαν απορρίψει κάθε άλλη ηθική αξία, εκτός από το ατομικό συμφέρον. Να διατυπώσετε τη γνώμη σας για τις κριτικές αυτές με ένα τουλάχιστον παράδειγμα από τα κεφάλαια που διδαχθήκατε.
2. Ο Θουκυδίδης συχνά δίνει ψυχολογικές εξηγήσεις για τις πράξεις των ανθρώπων, αναζητεί τα κίνητρά τους, θεωρεί τα ανθρώπινα πάθη αιτία πολλών συμφορών. Να βρείτε παραδείγματα τέτοιων εξηγήσεων από τα κεφάλαια που διδαχθήκατε.
3. Πιστεύετε ότι τα «*αίει έσόμενα*» που αναφέρει ο Θουκυδίδης μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο ιστορικός δεχόταν μια κυκλική αντίληψη της ιστορίας;^{lxxix}
4. Να εξηγήσετε τη δράση των ολιγαρχικών, των δημοκρατικών και των συμμάχων καθενός (Πελοποννησίων και Αθηναίων αντίστοιχα) στα γεγονότα της Κέρκυρας.
5. Πώς διαγράφεται η προσωπικότητα και η δράση του Νικόστρατου στα Κερκυραϊκά;
6. Να χαρακτηρίσετε τα πρόσωπα που διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη των γεγονότων.
7. Να βρείτε στα κείμενα που διδαχθήκατε συγκεκριμένα παραδείγματα για τη μέθοδο του Θουκυδίδη, όπως αυτή αναλύεται στην εισαγωγή του σχολικού βιβλίου.
8. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, πλεονάζουν οι μετοχές στο κείμενο του Θουκυδίδη;
9. Ιδιαίτερη σημασία στο λόγο του Θουκυδίδη έχουν οι χρόνοι των ρημάτων και τα σύνθετα ρήματα. Να δώσετε παραδείγματα υποστηρίζοντας την άποψη.

10. Η εξιστόρηση του εμφυλίου πολέμου στην Κέρκυρα ολοκληρώνεται με τα κεφάλαια Γ', 84-85 και Δ', 46-48. Αφού τα μελετήσετε α) να γράψετε πώς τελείωσε ο εμφύλιος και β) να εξηγήσετε τη στάση των δημοκρατικών.
(Τα κείμενα υπάρχουν στο Παράρτημα).

ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Αφού μελετήσετε από το Θουκυδίδη τα κεφάλαια Γ', 84-85 και Δ', 46-48, να γράψετε ποιες είναι οι απόψεις του ιστορικού για τα δεινά του πολέμου και να τις συγκρίνετε με τις απόψεις του Ευριπίδη στην *Έκάβη*, στ. 615-647 (βλ. Παράρτημα).
2. Μελετητές επισημαίνουν με έμφαση την επίδραση του δράματος - κυρίως της τραγωδίας - στην ιστορία του Θουκυδίδη. Με βάση τα κείμενα που διδαχτήκατε, τα γεγονότα του εμφυλίου πολέμου στην Κέρκυρα (κεφ. 70-81) και την «παθολογία» του πολέμου (κεφ. 82-83), να επισημάνετε αναλογίες με τραγωδίες που έχετε διδαχτεί (ως προς τους ήρωες, τη συμπεριφορά τους, την «ύβρι» κ.ά.).
3. Είναι γνωστό ότι ο Θουκυδίδης επηρεάστηκε από τη σοφιστική κίνηση και την ιατρική επιστήμη της εποχής του (από τους ιπποκρατικούς). Οι επιδράσεις αυτές εντοπίζονται μεταξύ άλλων στην απόρριψη κάθε μυθικής εξήγησης των ιστορικών γεγονότων, στη αναζήτηση της σχέσης αιτίας και αποτελέσματος στα ιστορικά γεγονότα και στις αναλογίες της «παθολογίας» του πολέμου με τη διάγνωση μιας νόσου. Να εντοπίσετε τα σημεία αυτά στα κεφάλαια που διδαχτήκατε και να τα αναλύσετε.
4. Στο κεφάλαιο Α', 20 ο Θουκυδίδης εντοπίζει περιπτώσεις ιστορικής πλάνης. Να συγκεντρώσετε παρόμοια παραδείγματα από την ιστορία (από όποια περίοδο θέλετε) και να επιχειρήσετε να εξηγήσετε πώς συσκοτίστηκε ή παραποιήθηκε η ιστορική αλήθεια.
5. α) *«Αντικειμενικός ο Θουκυδίδης, απροκατάληπτος· ό,τι έγραψε δεν μπορεί παρά να είναι αληθινό. Πολύ σωστά· ωστόσο η συγγραφή δεν*

είναι ένα ψυχρό του λογικού κατασκεύασμα. Όπως κάθε μεγάλη δημιουργία, έτσι και η ιστορία του πολέμου των Πελοποννησίων και των Αθηναίων είναι ένα έργο αγάπης, αγάπης στην Αθήνα. (...) Στο βάθος, απρόσωπος και αμέτοχος είναι μοναχά ο ξερός χρονογράφος, αυτός που καταχωρίζει όλα τα περιστατικά που εξακριβώνει, μικρά και μεγάλα, όχι ο ιστορικός, που είναι αναγκασμένος να εκτιμήσει και να ξεχωρίσει τα γεγονότα σε σημαντικά και ασήμαντα, για να παραλείψει τα δεύτερα, να τονίσει και να συνδυάσει τα πρώτα, προπαντός που νιώθει σαν το κύριο χρέος του να προχωρήσει στην ερμηνεία μιας ιστορικής ενότητας. (...) Ψυχρή η έκθεση του Θουκυδίδη; - Ποια παρεξήγηση μπορεί να γίνει πιο μεγάλη; Συχνά ο λόγος του είναι γεμάτος θέρμη και πάθος».^{lxxx}

β) «Ο Θουκυδίδης απλώνει μπροστά στα μάτια μας και κάτι που δεν είναι ψυχρή ιστορική γνώση· την πινακοθήκη των ανθρώπινων παθημάτων, ώστε οι επερχόμενοι να έχουν στη διάθεσή τους τη μαρτυρία που θα τους προειδοποιεί για ό,τι τους περιμένει αν υποκύψουν στον “έρωτα της Αρχής”».^{lxxxi} Συμφωνείτε με τις αντιλήψεις που εκφράζονται στα παραπάνω κείμενα; Να φέρετε παραδείγματα από τα κεφάλαια της Ιστορίας του Θουκυδίδη που διδαχθήκατε.

6. Υπάρχουν στη διεθνή βιβλιογραφία απόψεις συγκρουόμενες σχετικά με το θέμα της αντικειμενικότητας και αμεροληψίας του Θουκυδίδη. Εσείς ποια εντύπωση αποκομίσατε για το έργο του σχετικά με το ζήτημα αυτό; Να μελετήσετε τα κεφάλαια Δ', 104-107 (από το Παράρτημα), όπου ο ιστορικός αφηγείται τα γεγονότα της Αμφίπολης, στα οποία έπαιξε ο ίδιος πρωταγωνιστικό ρόλο.

Για την αμεροληψία και την αντικειμενικότητα μπορείτε να συμβουλευτείτε το πρώτο από τα κείμενα της εργασίας 5, ένα φιλοσοφικό λεξικό ή τις ακόλουθες αντιλήψεις:

Η αντικειμενικότητα εκφράζεται με την ανασύνθεση, κατά τρόπο ελέγξιμο, της διαδοχής μιας σειράς γεγονότων όπως αυτή ξετυλίχθηκε πραγματικά. Ο ιστορικός αναζητεί κρίσεις ή προτάσεις που αποδίδουν τα πραγματικά χαρακτηριστικά και τις σχέσεις των γεγονότων και των

κοινωνικών και πολιτικών εξελίξεων μεταξύ τους. Ο λόγος του ιστορικού είναι αληθοφανής και έχει λογική συνοχή.
lxxxii

Για την αμεροληψία μπορείτε να θέσετε την ερώτηση αν έμμεσα παίρνει το μέρος κάποιου από τους εμπλεκόμενους στα γεγονότα, αν δικαιώνει κάποιον, αν υιοθετεί την οπτική γωνία κάποιου. Η μεροληψία δεν αποκλείει υποχρεωτικά την αντικειμενικότητα, μπορεί μάλιστα να συνδέεται ή να απορρέει από αυτή.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1. Κριτήριο για ολιγόλεπτη εξέταση (15')

Στοιχεία μαθητή

Όνοματεπώνυμο :

Εξεταζόμενο μάθημα : Αρχαία Ελληνική Γραμματεία (μάθημα κατεύθυνσης)

Τάξη : Ημερομηνία :

Γενική εισαγωγή (σχολ. βιβλίο, σσ. 5 - 14)

Ερωτήσεις

I. Να συμπληρώσετε τα κενά ώστε να ολοκληρώνεται η πληροφορία που δίνει η πρόταση.

1. Η Αθήνα στην εποχή του Θουκυδίδη στήριζε τον πλούτο της μεταξύ άλλων στην ανάπτυξη και
2. Μια άλλη πηγή και σύμπτωμα ταυτόχρονα της αθηναϊκής δύναμης ήταν η μετατροπή της αθηναϊκής συμμαχίας σε
3. Κυριότερος εκπρόσωπος των Ιώνων λογογράφων είναι ο
4. Ο Ηρόδοτος έγραψε για την πρώτη μεγάλη ιστορική περιπέτεια των Ελλήνων, δηλ.
5. Ο Ελλάνικος ο Μυτιληναίος έγραψε την δηλαδή την ιστορία της Αθήνας.
6. Ο Θουκυδίδης καταγόταν από το δήμο και ο πατέρας του ονομαζόταν
7. Η Ιστορία του Θουκυδίδη αναφέρεται στα γεγονότα του
8. Στην πολιτική ζωή της Αθήνας δέσποξε η φυσιογνωμία του

9. Δύο από τους σπουδαιότερους θεσμούς που ευνοούσαν τους πολίτες των κατώτερων τάξεων στη συμμετοχή τους στα κοινά ήταν και

Μονάδες 12 (12 κενά)

II. Α. Να ελέγξετε αν το περιεχόμενο των προτάσεων που ακολουθούν είναι σωστό ή λαθεμένο, σημειώνοντας X στο αντίστοιχο τετράγωνο.

Σωστό Λάθος

α) Ο Θουκυδίδης ήθελε το έργο του να είναι
κτῆμα ἐς αἰεί.

β) Ο Θουκυδίδης έζησε στην Αθήνα όλη τη ζωή του.

γ) Η Αθήνα στην εποχή που έζησε ο Θουκυδίδης ήταν ένα πλούσιο και εκτεταμένο κράτος.

δ) Ο Θουκυδίδης εξιστορεί τα γεγονότα κατά θεματικές ενότητες.

ε) Ο Θουκυδίδης δεν πρόλαβε να δει την κατάρρευση του αθηναϊκού μεγαλείου.

στ) Ο Θουκυδίδης θεωρεί τον άνθρωπο δημιουργό της ιστορίας του.

ζ) Η φιλοσοφία και η λογοτεχνία (στην κλασική εποχή) αποκτούν περιεχόμενο ανθρωποκεντρικό.

η) Ο Θουκυδίδης έγραψε το έργο του στη νέα αττική διάλεκτο.

□

□

B. Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας στην πρόταση «η».

Μονάδες 8 (Α. 4 + Β. 4)

(Σημείωση: Μπορεί να δοθεί σε δύο ομάδες με διαφορετική σειρά των προτάσεων. Στην άσκηση II μπορεί να ζητηθεί αιτιολόγηση της τωρινής πρότασης «ε»).

2. Κριτήριο για ολιγόλεπτη εξέταση (15')

Στοιχεία μαθητή

Όνοματεπώνυμο :.....

Εξεταζόμενο μάθημα : Αρχαία Ελληνική Γραμματεία (μάθημα κατεύθυνσης)

Τάξη :..... Ημερομηνία :.....

Βιβλίο Α, κεφάλαιο 22 (από μετάφραση)

Κείμενο (το κεφάλαιο 22 στο πρωτότυπο και τη μετάφραση)

Ερωτήσεις

Με βάση το κείμενο που σας δόθηκε να απαντήσετε στις παρακάτω ερωτήσεις:

ΟΜΑΔΑ Α

1. Η εξακρίβωση της αλήθειας αποτελεί κύριο μέλημα του Θουκυδίδη.

- α) Πώς υπηρετεί την αλήθεια στη σύνθεση των δημηγοριών και
- β) πώς στην έκθεση των πράξεων του πολέμου;

Μονάδες 10

2. Ο Θουκυδίδης δηλώνει ότι στόχος του είναι να αποτελέσει το έργο του «κτῆμα ἐξ αἰεί».

- α) Πώς δικαιολογεί το στόχο αυτό;
- β) Ποια αντίληψη για την ιστορία προϋποθέτει;

Μονάδες 10

ΟΜΑΔΑ Β

1. Γιατί ο Θουκυδίδης χαρακτηρίζει την εξακρίβωση της αλήθειας επίπονο έργο; Ένας ιστορικός της εποχής μας που γράφει σύγχρονη ιστορία αντιμετωπίζει τις ίδιες ή άλλες δυσκολίες; Να αιτιολογήσετε την άποψή σας.

Μονάδες 10

2. α) Ο Θουκυδίδης θεωρεί την απουσία μυθικού στοιχείου πλεονέκτημα ή μειονέκτημα για το έργο του; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

- β) Σε τι είδους αναγνώστες απευθύνεται το έργο του Θουκυδίδη; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Μονάδες 10

3. Κριτήριο για ωριαία εξέταση

Στοιχεία μαθητή

Όνοματεπώνυμο :.....

Εξεταζόμενο μάθημα : Αρχαία Ελληνική Γραμματεία (μάθημα κατεύθυνσης)

Τάξη :..... Ημερομηνία :.....

Διδακτική ενότητα : Βιβλίο Γ', κεφάλαια 71 - 72

Κείμενο

Δράσαντες δέ τοῦτο ... κατέθεντο ἐς Αἴγιναν (δίνεται το κείμενο, στ. 11)

A. Μετάφραση

Δράσαντες δέ τοῦτο ... ἠνάγκασαν τήν γνώμην. Να μεταφράσετε το απόσπασμα.

Μονάδες 10 (στ. 5)

B. Ερωτήσεις

1. Α. Να βάλετε σε κύκλο το γράμμα της σωστής απάντησης.

Ποια στάση τηρούν οι ολιγαρχικοί απέναντι στους πολιτικούς θεσμούς;

α) Αναστέλλουν τη λειτουργία τους.

β) Τους σέβονται.

γ) Στην πραγματικότητα τους περιφρονούν.

δ) Δεν τους απασχολεί το ζήτημα.

Β. Να αιτιολογήσετε την επιλογή σας.

Μονάδες 15

2. *ὄσους ἔπεισαν.* Πώς κατόρθωσαν οι πρέσβεις των ολιγαρχικών να πείσουν τους δημοκρατικούς φυγάδες;

Μονάδες 15

3. Ποιες ήταν οι σχέσεις της Κέρκυρας με την Αθήνα λίγο πριν από τον Πελοποννησιακό πόλεμο και πώς είχαν επηρεάσει το κερκυραϊκό πολίτευμα; Ποια εξωτερική πολιτική αποφασίζουν εδώ οι ολιγαρχικοί και σε ποια σχέση βρίσκεται με ό,τι ίσχυε προηγουμένως; Να απαντήσετε με βάση την εισαγωγή στο Γ' βιβλίο* και το κείμενο που σας δόθηκε.

Μονάδες 10

4. *ήγοῦμαι*: α) Να γράψετε δύο διαφορετικές σημασίες του ρήματος στην αρχαία γλώσσα.
β) Να χρησιμοποιήσετε το ρήμα ως σύνθετο σε τέσσερα σύντομα παραδείγματα στη νέα ελληνική και να δηλώσετε τη σημασία του.

Μονάδες 10

** Θα έχει δοθεί το αντίστοιχο κεφάλαιο της εισαγωγής για επανάληψη.*

(Σημείωση: Το άριστα 60, όπως προβλέπεται για το διδαγμένο κείμενο).

4. Κριτήριο για ωριαία εξέταση

Αδίδακτο κείμενο

Ίσοκράτους Ἀρχίδαμος, 34-34

Λέγουσιν δ' οἱ συμβουλευόντες ὑμῖν ποιεῖσθαι τὴν εἰρήνην ὡς χρὴ τοὺς εὖ φρονούντας μὴ τὴν αὐτὴν γνώμην ἔχειν περὶ τῶν πραγμάτων εὐτυχοῦντάς τε καὶ δυστυχοῦντας, ἀλλὰ πρὸς τὸ παρὸν ἀεὶ βουλευέσθαι καὶ ταῖς τύχαις ἐπακολουθεῖν καὶ μὴ μείζον φρονεῖν τῆς δυνάμεως, μηδέ τὸ δίκαιον ἐν τοῖς τοιούτοις καιροῖς, ἀλλὰ τὸ συμφέρον ζητεῖν. ἐγὼ δὲ περὶ μὲν τῶν ἄλλων ὁμολογῶ τούτοις, ὅπως δὲ χρὴ τοῦ δικαίου ποιεῖσθαι τι προὔργιαίτερον, οὐδεὶς ἂν με λέγων πείσειεν. ὁρῶ γάρ καὶ τοὺς νόμους ἔνεκα τούτου κειμένους καὶ τοὺς ἄνδρας τοὺς καλοὺς τε καὶ ἀγαθοὺς ἐπὶ τούτῳ φιλοτιμιούμενους καὶ τὰς εὖ πολιτευομένας πόλεις περὶ τούτου μάλιστα σπουδαζούσας.

εὖ φρονῶ: ορθοφρονῶ, σκέφτομαι σωστά

μέγα φρονῶ: τρέφω υψηλά φρονήματα, υπερηφανεύομαι

ὁμολογῶ: συμφωνῶ

ποιοῦμαι τι προὔργιαίτερον: θεωρῶ κάτι ως σπουδαιότερο

A. Μετάφραση. Να μεταφράσετε το κείμενο.

Μονάδες 20

B. Ερωτήσεις

1. α) λέγουσιν, ὁρῶ, ἔχειν: Να γράψετε το β' ενικό πρόσωπο των χρόνων και των εγκλίσεων που ζητούνται στον παρακάτω πίνακα.

Υποτακτική Ενεστώτα			
Οριστική Παρατατικού			
Ενκτική Μέλλοντα			
Προστακτική Αορίστου β'			
Οριστική			

Παρακειμένο v			
--------------------------	--	--	--

β) Να συμπληρώσετε όλους τους τύπους των παραθετικών των επιθέτων στην ίδια πτώση, γένος και αριθμό.

Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
καλούς		
άγαθούς		
	μείζον	

(Όπου υπάρχουν περισσότεροι τύποι σε ρήματα ή επίθετα θα γράψετε έναν).

γ) *τοῖς καιροῖς, τάς πόλεις, τοὺς ἄνδρας, ταῖς τύχαις*: Να μεταφέρετε τα ουσιαστικά στον ενικό αριθμό.

Μονάδες 10 (25 λέξεις)

2. α) Να χαρακτηρίσετε συντακτικώς τις μετοχές: *οἱ συμβουλευόντες, τοὺς εὖ φρονούντες, εὐτυχοῦντας, δυστυχοῦντας, λέγων*.

β) Να συμπληρώσετε τα κενά των προτάσεων, ώστε να ολοκληρώνεται η συντακτική αναγνώριση των λέξεων ή φράσεων που δίνονται.

ποιεῖσθαι:

εἶναι στο

με:

εἶναι στο

τούτοις:

εἶναι στο

ἔνεκα

τούτου:

εἶναι που δηλώνει

περὶ τούτου:

εἶναι που δηλώνει

Μονάδες 10 ($\alpha = 5, \beta = 5$)

(Σημείωση: Το άριστα 40, όπως προβλέπεται για το αδίδακτο κείμενο).

5. Κριτήριο για ωριαία εξέταση

Στοιχεία μαθητή

Όνοματεπώνυμο :.....

Εξεταζόμενο μάθημα : Αρχαία Ελληνική Γραμματεία (μάθημα κατεύθυνσης)

Τάξη :..... Ημερομηνία :.....

Διδακτική ενότητα : Βιβλίο Γ', κεφάλαια 72 - 73

Κείμενο

Ἐν δέ τούτῳ ... ἐπίκουροι ὀκτακόσιοι. (Δίνεται το κείμενο, στ. 13).

A. Μετάφραση

Ἄφικομένης δέ νυκτός ... ἐπίκουροι ὀκτακόσιοι. Να μεταφράσετε το απόσπασμα.

Μονάδες 10 (στ. 10)

B. Ερωτήσεις

1. *ἐπιτίθενται τῷ δήμῳ*: Πότε και πώς εκδηλώθηκε η επίθεση και ποια πλεονεκτήματα πρόσφερε στους ολιγαρχικούς η επιλογή αυτή;

Μονάδες 15

2. α) Ποιες θέσεις κατέλαβαν οι αντίπαλοι;

β) Πού αναζήτησαν συμμάχους και τι κατόρθωσαν τελικά;

Μονάδες 15

3. Ποιο πολίτευμα επικρατούσε στην Κέρκυρα πριν από την επιδρομή της Αθήνας και ποιες κοινωνικές τάξεις διακρίνονταν;

ή: Να γράψετε ποια χαρακτηριστικά διακρίνουμε στην αφήγηση των γεγονότων από το Θουκυδίδη και να επιβεβαιώσετε ένα από αυτά στο κείμενο που σας δόθηκε.

Θα απαντήσετε με βάση την εισαγωγή του σχολικού βιβλίου* και το κείμενο.

Μονάδες 10

4. *ἀγορά*: Ποιες σημασίες έχει η λέξη στην αρχαία γλώσσα και ποιες διατηρούνται σήμερα; Στην απάντησή σας για τη σημερινή γλώσσα να λάβετε υπόψη σας τα παράγωγα (απλά και σύνθετα) της λέξης.

Μονάδες 10

* Θα έχει δοθεί το αντίστοιχο κεφάλαιο της εισαγωγής για επανάληψη.

6. Κριτήριο για ωριαία εξέταση

Αδίδακτο κείμενο

Λυσία «Υπέρ τῶν Ἀριστοφάνους χρημάτων» 48-50

Κλεοφῶντα δέ πάντες ἴστε, ὅτι πολλά ἔτη διεχείρισε τά τῆς πόλεως πάντα καί προσεδοκάτο πάνυ πολλά ἐκ τῆς ἀρχῆς ἔχειν· ἀποθανόντος δ' αὐτοῦ οὐδαμοῦ δηλα τά χρήματα, ἀλλά καί οἱ προσήκοντες καί οἱ κηδεσταί, παρ' οἷς ἄν κατέλιπεν, ὁμολογουμένως πένητές εἰσι. φαινόμεθα δὴ καί τῶν ἀρχαιοπλοῦτων πολύ ἐψευσμένοι καί τῶν νεωστί ἐν δόξῃ γεγεννημένων. αἴτιον δέ μοι δοκεῖ εἶναι, ὅτι ῥαδίως τινές τολμῶσι λέγειν ὡς ὁ δεῖνα ἔχει τάλαντα πολλά ἐκ τῆς ἀρχῆς. καί ὅσα μὲν περὶ τεθνεώτων λέγουσιν, οὐ πάνυ θαυμάζω (οὐ γάρ ὑπό γε ἐκείνων ἐξελεγχθεῖεν ἄν), ἀλλ' ὅσα ζώντων ἐπιχειροῦσι καταψεύδουσθαι.

ἴστε: β' πληθ. ενεστῶτα του ρήματος οἶδα = γνωρίζω

οἱ προσήκοντες: οι συγγενείς

οἱ κηδεσταί: οι συγγενείς εξ αγχιστείας

A. Μετάφραση

Να μεταφράσετε το κείμενο.

Μονάδες 20

B. Ερωτήσεις

1. α) κατέλιπεν, ἐξελεγχθεῖεν, τολμῶσι: Να γράψετε όλες τις εγκλίσεις του χρόνου που βρίσκεται καθένα ρήμα, στο πρόσωπο και τον αριθμό που δίνονται.

β) πένητες, πολύ, ῥαδίως: Να γράψετε τους άλλους βαθμούς του επιθέτου και των επιρρημάτων.

γ) πάντες, ἔτη, χρήματα, οἱ προσήκοντες, οἱ κηδεσταί, οἷς, τινές: Να μεταφέρετε τις λέξεις στην ίδια πτώση του ενικού αριθμού.

Μονάδες 10 (25 λέξεις)

2. α) *αἴτιον δέ μοι ... πολλά ἐκ τῆς ἀρχῆς*: Να γράψετε τις ονοματικές προτάσεις της περιόδου, να προσδιορίσετε τη θέση τους στο λόγο και να χαρακτηρίσετε συντακτικώς όλους τους όρους τους.

β) *ἀποθανόντος, πένητες, ἐψευσμένοι, περί τεθνεώτων, ὑπό ἐκείνων*:
Να χαρακτηριστούν συντακτικώς.

Μονάδες 10 ($\alpha = 7,5 + \beta = 2,5$)

7. Κριτήριο για εξέταση σε ευρύτερη ενότητα

Στοιχεία μαθητή

Όνοματεπώνυμο :

Εξεταζόμενο μάθημα : Αρχαία Ελληνική Γραμματεία (μάθημα κατεύθυνσης)

Τάξη : Ημερομηνία :

Επανάληψη:

εισαγωγή (σσ. 9- 12), Α', 20 - 22 (από μετάφραση),
Γ', 70 (πρωτότυπο)

I. Διδαγμένο κείμενο

α) Κείμενο από το πρωτότυπο

Καί (ἦν γάρ Πειθίας ἐθελοπρόξενος ...) ... κατέφυγον ἔτι παροῦσαν (στ. 17)

β) Κείμενο από μετάφραση, κεφάλαιο 21.

(Δίνονται και τα δύο κείμενα).

A. Μετάφραση

Καί (ἦν γάρ Πειθίας ἐθελοπρόξενος ...) ... τῷ νόμῳ χρῆσασθαι: Να μεταφράσετε το απόσπασμα.

Μονάδες 10 (στ. 10)

B. Ερωτήσεις

1. Οι ολιγαρχικοί έσυραν στα δικαστήρια τον Πειθία με πολιτικές κατηγορίες και ο Πειθίας απάντησε με την παραπομπή τους για οικονομικοθηρησκευτικό σκάνδαλο. Πώς εξηγείται η διαφορά αυτή; ή: Ποια είναι τα αίτια του πραξικοπήματος των ολιγαρχικών σύμφωνα με το Θουκυδίδη;

Μονάδες 10

2. Ποιες ενέργειες των αντιπάλων αποδίδει ο ιστορικός με ενεστώτα οριστικής; Ποιο αποτέλεσμα έχει η απόδοση αυτή;

Μονάδες 10

3. Με βάση το κεφάλαιο 21, να γράψετε σε τι διαφέρει η μέθοδος του Θουκυδίδη από τη μέθοδο των ποιητών και των λογογράφων. Γιατί ο ιστορικός συγκρίνει το έργο του με αυτό των ποιητών;

Μονάδες 10

4. Να γράψετε ποιες απόψεις διατυπώνει ο Θουκυδίδης για τις αιτίες των πολέμων. Θα απαντήσετε με βάση την εισαγωγή του βιβλίου σας.

Μονάδες 10

5. *πλήθος*: Ποιες σημασίες της λέξης στην αρχαία και τη νέα ελληνική γλώσσα γνωρίζετε; Να αποδώσετε δύο από τις σημασίες στη νέα ελληνική με σύντομα παραδείγματα.

Μονάδες 10

II. Αδίδακτο κείμενο

Ξενοφώντας Ἀπομνημονεύματα, Β', VI, 14 - 16

Κείμενο

Δοκεῖς μοι λέγειν, ὦ Σώκρατες, ὡς, εἰ μέλλομεν ἀγαθόν τινα κτήσεσθαι φίλον, αὐτούς ἡμᾶς ἀγαθοὺς δεῖ γενέσθαι λέγειν τε καὶ πράττειν. σύ δ' ὦου, ἔφη ὁ Σωκράτης, οἷόν τ' εἶναι καὶ πονηρόν ὄντα χρηστοὺς φίλους

κτήσασθαι; ἑώρων γάρ, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, ῥήτοράς τε φαύλους ἀγαθοῖς
δημηγόροις φίλους ὄντας, καί στρατηγεῖν οὐχ ἰκανοὺς πάνυ στρατηγικοῖς
ἀνδράσιν ἑταίρους. ἄρ' οὖν, ἔφη, καί περί οὗ διαλεγόμεθα, οἷσθ' αἴτινας οἷ
ἀνωφελεῖς ὄντες ὠφελίμους δύνανται φίλους ποιεῖσθαι; μά Δί' οὐ δῆτ',
ἔφη. (10 στ.)

οἷόν τ' εἶναι: ὅτι εἶναι δυνατόν δῆτ' (δῆτα): λοιπόν

A. Μετάφραση

Να μεταφράσετε το κείμενο που σας δίνεται.

Μονάδες 20

B. Ερωτήσεις

1. α) «*ρήτοράς τε φαύλους ἀγαθοῖς δημηγόροις φίλους ὄντας*»: Να μεταφέρετε τη φράση στον ενικό αριθμό αντικαθιστώντας ταυτόχρονα το θετικό βαθμό των επιθέτων με υπερθετικό.
β) *κτήσασθαι, δεῖ*: Να γράψετε το γ' ενικό πρόσωπο του ενεστώτα σε όλες τις εγγλίσεις στη φωνή που βρίσκεται καθένας ρηματικός τύπος.
γ) *γενέσθαι, ἔωρων*: Να γράψετε το γ' ενικό πρόσωπο του αορίστου β' σε όλες τις εγγλίσεις της φωνής που βρίσκεται καθένας ρηματικός τύπος.

Μονάδες 10 (25 λέξεις)

2. α) «*ὥς, εἰ μέλλομεν ἀγαθόν τινα κτήσεσθαι φίλον, αὐτοῦς ἡμᾶς ἀγαθοῦς δεῖ γενέσθαι*»: Να χαρακτηρίσετε τον υποθετικό λόγο.
β) Να αναγνωρίσετε στο κείμενο που σας δόθηκε τέσσερα κατηγορούμενα και να γράψετε σε ποιο όρο της πρότασης αναφέρεται καθένα.
γ) «*Δοκεῖ μοι λέγειν ... καί πράττειν*»: Να χαρακτηρίσετε συντακτικά τα απαρέμφατα της περιόδου αυτής.

10 Μονάδες (α = 1, β = 4, γ = 5)

Σημείωση 1: Στη λεξιλογική άσκηση αρκούν για το άριστα στο πρώτο μέρος οι δύο σημασίες που υπάρχουν στο κείμενο.

Σημείωση 2: Απαιτούνται περίπου 90 λεπτά. Επειδή τόσοσ χρόνος είναι δύσκολο να εξασφαλιστεί, μπορεί να γίνουν δύο ωριαία.

8. Κριτήριο για τρίωρη εξέταση

Στοιχεία μαθητή

Όνοματεπώνυμο :.....

Εξεταζόμενο μάθημα : Αρχαία Ελληνική Γραμματεία (μάθημα κατεύθυνσης)

Τάξη :..... Ημερομηνία :.....

I. Διδαγμένο κείμενο

α) Κείμενο από το πρωτότυπο, κεφάλαιο 81:

Κερκυραῖοι δέ αἰσθανόμενοι ... καί ἔτι περαιτέρω (στ. 19).

β) Κείμενο από μετάφραση, κεφάλαιο 82:

«Κι από τον εμφύλιο σπαραγμό έπεσαν στις πόλεις πολλές και δεινές συμφορές ... καταπτοημένο από τους αντιπάλους» (Καί έπέπεσε πολλά και χαλεπά κατά στάσιν ταῖς πόλεσι ... καί τούς έναντίους έκπεπληγμένος).

(Δίνονται και τα δύο κείμενα).

A. Μετάφραση

«Οἱ δέ πολλοί τῶν ἰκετῶν ... ὀφειλομένων ὑπό τῶν λαβόντων»: Να μεταφράσετε το απόσπασμα.

Μονάδες 10 (στ. 9)

B. Ερωτήσεις

1. α) Ποιες συνθήκες ευνόησαν την απόφαση των δημοκρατικών να εξοντώσουν τους ολιγαρχικούς;

β) Πώς αποδίδει ο ιστορικός την εικόνα της ωμής βίας που επικράτησε;

Μονάδες 10

2. Σε τι είδους αίτια και ποια συγκεκριμένα αποδίδει ο Θουκυδίδης τον εμφύλιο πόλεμο της Κέρκυρας;

ή: Ποια ήταν τα πολιτικά και κοινωνικά αίτια του εμφύλιου πολέμου της Κέρκυρας σύμφωνα με το Θουκυδίδη;

Μονάδες 10

3. α) Ποια άποψη εκφράζει ο ιστορικός για την ανθρώπινη φύση; Ποιες είναι οι δικές σας απόψεις στο θέμα;
- β) Ποιες λέξεις άλλαξαν σημασία στον πόλεμο και γιατί;
- (Θα απαντήσετε με βάση το μεταφρασμένο κείμενο που σας δόθηκε).

Μονάδες 10

4. Ποια επίδραση άσκησε η σοφιστική κίνηση και η ιατρική της εποχής του στο Θουκυδίδη; Ποια συγκεκριμένα παραδείγματα αυτής της επίδρασης μπορείτε να διαπιστώσετε στα κείμενα (πρωτότυπο και μεταφρασμένο) που σας δίνονται;
- (Θα απαντήσετε με βάση την εισαγωγή και τα κείμενα)

Μονάδες 10

5. α) Να σημειώσετε (από το πρωτότυπο κείμενο) τρία σύνθετα με προθέσεις ρήματα και να εξηγήσετε τη σημασία που προσδίδει η πρόθεση στο ρήμα. Να συνθέσετε τις ίδιες προθέσεις με ρήματα της νέας ελληνικής και να σημειώσετε τις ομοιότητες ή τις τυχόν διαφορές στη σημασία.
- β) *δοκῶ, ὀφείλω -ομαι*: Να γράψετε δύο παράγωγα ουσιαστικά ή επίθετα από καθένα ρήμα.

Μονάδες 10 (α = 6, β = 4)

II. Αδίδακτο κείμενο

Ξενοφώντας Ἀπομνημονεύματα, Β΄, II, 1-2

Κείμενο

Αἰσθόμενος δέ ποτε Λαμπροκλέα τόν πρεσβύτατον υἰόν αὐτοῦ πρὸς τήν μητέρα χαλεπαίνοντα, εἶπέ μοι, ἔφη, ὦ παῖ, οἴσθ᾽ ἄτινας ἀνθρώπους ἀχαρίστους καλουμένους; καί μάλα, ἔφη ὁ νεανίσκος. καταμεμάθηκας οὖν τοὺς τί ποιῶντας τό ὄνομα τοῦτο ἀποκαλοῦσιν; ἔγωγ΄, ἔφη· τοὺς γάρ εὖ παθόντας, ὅταν δυνάμενοι χάριν ἀποδοῦναι μή ἀποδῶσιν, ἀχαρίστους καλοῦσιν. οὐκοῦν δοκοῦσί σοι ἐν τοῖς ἀδίκοις καταλογίζεσθαι τοὺς ἀχαρίστους; ἔμοιγε, ἔφη.

A. Μετάφραση

Να μεταφράσετε το κείμενο.

Μονάδες 20 (στ. 9)

B. Ερωτήσεις

1. α) Να βρείτε τα ουσιαστικά τρίτης κλίσης στο κείμενο και να τα γράψετε στις πλάγιες πτώσεις ενικού αριθμού.
β) *μάλα, εὖ*: Να γράψετε τους άλλους βαθμούς των επιρρημάτων.
γ) *εἶπέ, καλοῦσιν*. Να γράψετε το ίδιο πρόσωπο του χρόνου στον οποίο βρίσκεται καθένα ρήμα σε όλες τις εγκλίσεις.

Μονάδες 10

2. α) Να εντοπίσετε τα απαρέμφατα του κειμένου και να χαρακτηρίσετε τη συντακτική τους θέση.
β) *τό ὄνομα, τοῦτο, μοι, σοι, ἀχαρίστους (καλουμένους), χάριν*: Να χαρακτηρίσετε συντακτικώς τις λέξεις.
γ) *τοὺς γάρ εὖ παθόντας, ὅταν δυνάμενοι χάριν ἀποδοῦναι μή ἀποδῶσιν, ἀχαρίστους καλοῦσιν*. Να γράψετε και να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις του αποσπάσματος.

Μονάδες 10

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Κεφάλαια από την Ιστορία του Θουκυδίδη

Α΄, 11 (σύγκριση με τον Τρωικό πόλεμο)

Αΐτιον δ' ἦν οὐχ ἡ ὀλιγανθρωπία τοσοῦτον ὅσον ἡ ἀχρηματία. τῆς γάρ τροφῆς ἀπορία τόν τε στρατόν ἐλάσσω ἤγαγον καί ὅσον ἤλπιζον αὐτόθεν πολεμοῦντα βιοτεύσειν, ἐπειδή δέ ἀφικόμενοι μάχη ἐκράτησαν (δήλον δέ· τό γάρ ἔρυμα τῷ στρατοπέδῳ οὐκ ἄν ἐτειχίσαντο), φαίνονται δ' οὐδ' ἐνταῦθα πάση τῇ δυνάμει χρησάμενοι, ἀλλά πρὸς γεωργίαν τῆς Χερσονήσου τραπόμενοι καί ληστείαν τῆς τροφῆς ἀπορία. ἤ καί μᾶλλον οἱ Τρῶες αὐτῶν διεσπαρμένων τά δέκα ἔτη ἀντεῖχον βία, τοῖς αἰεὶ ἀπολειπομένοις ἀντίπαλοι ὄντες. περιουσίαν δέ εἰ ἤλθον ἔχοντες τροφῆς καί ὄντες ἀθρόοι ἄνευ ληστείας καί γεωργίας ξυνεχῶς τόν πόλεμον διέφερον, ῥαδίως ἄν μάχη κρατοῦντες εἶλον, οἷ γε καί οὐχ ἀθρόοι, ἀλλά μέρει τῷ αἰεὶ παρόντι ἀντεῖχον, πολιορκία δ' ἄν προσκαθεζόμενοι ἐν ἐλάσσονί τε χρόνῳ καί ἀπονώτερον τήν Τροίαν εἶλον. ἀλλά δι' ἀχρηματίαν τά τε πρό τούτων ἀσθενῆ ἦν καί αὐτά γε δὴ ταῦτα, ὀνομαστότατα τῶν πρὶν γενόμενα, δηλοῦται τοῖς ἔργοις ὑποδεέστερα ὄντα τῆς φήμης καί τοῦ νῦν περὶ αὐτῶν διὰ τοῦς ποιητάς λόγου κατεσχηκότος.

Μετάφραση:

Αιτία γι' αυτό ήταν όχι τόσο η έλλειψη ανθρώπων όσο η έλλειψη χρημάτων. Γιατί από ανεπάρκεια τροφίμων είχαν φέρει λίγο στρατό, τόσο μόνον ὅσον ἐλπίζαν ὅτι θα μπορούσε να συντηρηθεί ἐπὶ τόπου πολεμώντας. Κι ὅταν αποβιβάστηκαν και νίκησαν στην πρώτη μάχη (αυτό είναι φανερό, γιατί αλλιῶς δε θα μπορούσαν να προστατέψουν με τείχος το στρατόπεδό τους) και τότε πάλι δε φαίνεται να χρησιμοποίησαν ὅλες τους τις δυνάμεις, ἀλλά, ἀπὸ ἐλλειψη τροφίμων, ἐπιδόθηκαν στην καλλιέργεια της Χερσονήσου και σε διαρπαγές. Ἐξαιτίας αὐτῆς τῆς διασποράς των δυνάμεών τους μπόρεσαν οι Τρωαδίτες να αντέξουν δέκα χρόνια στον πόλεμο, αφού ήταν ισόπαλοι με τις ελληνικές δυνάμεις που κάθε φορά ἔμεναν στο

στρατόπεδο. Αν, αντίθετα, οι Έλληνες είχαν έρθει έχοντας αποθέματα τροφίμων και αντί να ασχολούνται με τη γεωργία και τη διαρπαγή, πολεμούσαν συνέχεια όλοι μαζί, εύκολα, χάρη στην υπεροχή τους στις μάχες, θα είχαν κυριέψει την πόλη, αφού και διασπαρμένοι που ήταν και με μέρος μόνο του στρατού τους κάθε φορά διαθέσιμο άντεχαν. Αν, εξάλλου, είχαν κάνει κανονική πολιορκία, θα κυρίευαν την Τροία σε μικρότερο χρόνο και με λιγότερο κόπο. Αλλά από έλλειψη χρημάτων και τα πριν από τα Τρωικά ήταν ασήμαντα, και αυτά τα ίδια, μόλο που υπήρξαν πιο ονομαστά από τα προηγούμενα, αποδειχνεται από τα πράγματα ότι ήταν κατώτερα από τη φήμη και την παράδοση που, χάρη στους ποιητές, έχει επικρατήσει σήμερα γι' αυτά.

Α΄, 23 (σύγκριση με Μηδικά)

Τῶν δέ πρότερον ἔργων μέγιστον ἐπράχθη τό Μηδικόν, καί τοῦτο ὁμῶς δυοῖν ναυμαχίαιν καί πεζομαχίαιν ταχεῖαν τήν κρίσιν ἔσχεν. τούτου δέ τοῦ πολέμου μῆκος τε μέγα προύβη, παθήματά τε ξυνηνέχθη γενέσθαι ἐν αὐτῷ τῇ Ἑλλάδι οἷα οὐχ ἕτερα ἐν ἴσῳ χρόνῳ. οὔτε γάρ πόλεις τοσαῖδε ληφθεῖσαι ἠρημώθησαν, αἱ μὲν ὑπό βαρβάρων, αἱ δ' ὑπό σφῶν αὐτῶν ἀντιπολεμούντων (εἰσί δ' αἱ καί οἰκήτορας μετέβαλον ἀλισκόμεναι), οὔτε φυγαί τοσαῖδε ἀνθρώπων καί φόνος, ὁ μὲν κατ' αὐτόν τόν πόλεμον, ὁ δέ διά τό στασιάζειν. τά τε πρότερον ἀκοῇ μὲν λεγόμενα, ἔργῳ δέ σπανιώτερον βεβαιούμενα οὐκ ἄπιστα κατέστη, σεισμῶν τε πέρι, οἳ ἐπί πλείστον ἅμα μέρος γῆς καί ἰσχυρότατοι οἱ αὐτοί ἐπέσχον, ἡλίου τε ἐκλείψεις, αἱ πυκνότεραι παρά τά ἐκ τοῦ πρίν χρόνου μνημονευόμενα ξυνέβησαν, ἀνχοί τε ἔστι παρ' οἷς μεγάλοι καί ἀπ' αὐτῶν καί λιμοί καί ἢ οὐχ ἥκιστα βλάβασα καί μέρος τι φθειράσα ἢ λοιμώδης νόσος· ταῦτα γάρ πάντα μετά τοῦδε τοῦ πολέμου ἅμα ξυνεπέθετο. ἤρξαντο δέ αὐτοῦ Ἀθηναῖοι καί Πελοποννήσιοι λύσαντες τάς τριακοντούτεις σπονδάς αἱ αὐτοῖς ἐγένοντο μετά Εὐβοίας ἄλλωσιν. διότι δ' ἔλυσαν, τάς αἰτίας προύγραψα πρῶτον καί τάς διαφοράς, τοῦ μή τινα ζητῆσαι ποτε ἐξ ὅτου τοσοῦτος πόλεμος τοῖς Ἑλλησι κατέστη. τήν μὲν γάρ ἀληθεστάτην πρόφασιν, ἀφανεστάτην δέ λόγῳ, τοὺς Ἀθηναίους ἠγοῦμαι μεγάλους γιγνομένους καί φόβον παρέχοντας τοῖς Λακεδαιμονίοις ἀναγκάσαι ἐς τό πολεμεῖν· αἱ δ' ἐς τό φανερόν λεγόμεναι αἰτίαι αἰδ' ἦσαν ἐκατέρων, ἀφ' ὧν λύσαντες τάς σπονδάς ἐς τόν πόλεμον κατέστησαν.

Μετάφραση:

Από τα προηγούμενα πολεμικά γεγονότα το πιο σημαντικό ήταν οι περσικοί πόλεμοι, που όμως γρήγορα κρίθηκαν με δυο ναυμαχίες και δυο πεζομαχίες. Αντίθετα, ο τωρινός πόλεμος και σε μεγάλο μάκρος τράβηξε και συφορές στη διάρκειά του έφερε στην Ελλάδα τέτοιες, που όμοιές τους δεν είχε γνωρίσει σε ίσο χρονικό διάστημα. Πραγματικά, ποτέ άλλοτε δεν κυριεύτηκαν και δεν ερημώθηκαν τόσες πόλεις, άλλες από τους βαρβάρους κι άλλες από τους ίδιους

τους Έλληνες που πολεμούσαν μεταξύ τους (μερικές μάλιστα απ' αυτές τις πόλεις άλλαξαν και κατοίκους μετά την άλωσή τους): ποτέ άλλοτε δεν έγιναν τόσες εξορίες και τόσοι σκοτωμοί, άλλοι σαν άμεσο αποτέλεσμα του πολέμου κι άλλοι εξαιτίας των εμφύλιων σπαραγμών. Ακόμη διηγήσεις που παραδίδονταν από παλιά, αλλά που στην πραγματικότητα σπάνια βεβαιώνονταν, έπαψαν να είναι απίστευτες, γιατί και σεισμοί έγιναν σε πάρα πολλά μέρη της γης, που ταυτόχρονα ήταν και μεγάλης έντασης, και εκλείψεις ηλίου συχνότερες από όσες μνημονεύονταν για τα παλιότερα χρόνια, και μεγάλες ξηρασίες σε μερικές περιοχές, από τις οποίες προκλήθηκαν λιμοί, και τελικά η μολυσματική αρρώστια, ο λοιμός, που έβλαψε πάρα πολύ κι εξολόθρεψε ένα σημαντικό αριθμό ανθρώπων. Όλες αυτές οι συφορές μαζί με τον τωρινό πόλεμο έπεσαν πάνω στους Έλληνες. Τον πόλεμο τον άρχισαν οι Αθηναίοι κι οι Πελοποννήσιοι, όταν διαλύσανε την τριαντάχρονη ειρήνη που είχαν κάνει ύστερα από την κατάκτηση της Εύβοιας. Για να εξηγήσω τους λόγους που οδήγησαν στη διάλυση της ειρήνης, πρώτα πρώτα έγραψα για τις αιτίες των παραπόνων που είχε ο ένας εναντίον του άλλου και για τις διαφορές τους, ώστε να μην ψάχνει κανείς μελλοντικά να βρει γιατί έγινε ένας τόσο μεγάλος πόλεμος ανάμεσα στους Έλληνες. Η πιο αληθινή λοιπόν, αλλά και η λιγότερο ομολογούμενη αιτία, ήταν, νομίζω το γεγονός ότι η δύναμη των Αθηναίων γινόταν όλο και πιο μεγάλη, πράγμα που φόβισε τους Λακεδαιμονίους και τους ανάγκασε να πολεμήσουν: οι λόγοι όμως τους οποίους τα δύο μέρη πρόβαλλαν ανοιχτά, και που είχαν ως αποτέλεσμα να διαλύσουν την ειρήνη και ν' αρχίσουν τον πόλεμο, ήταν οι εξής.

Α', 134 (θάνατος του Πανσανία)

Λέγεται δ' αὐτόν μέλλοντα ξυλληφθήσεσθαι ἐν τῇ ὁδῷ, ἐνός μὲν τῶν ἐφόρων τό πρόσωπον προσιόντος ὡς εἶδε, γνῶναι ἐφ' ᾧ ἐχώρει, ἄλλου δέ νεύματι ἀφανεῖ χρησαμένου καί δηλώσαντος εὐνοία πρὸς τό ἱερὸν τῆς Χαλκιοίκου χωρῆσαι δρόμῳ καί προκαταφυγεῖν· ἦν δέ ἐγγύς τό τέμενος. καί ἐς οἴκημα οὐ μέγα ὃ ἦν τοῦ ἱεροῦ ἐσελθών, ἵνα μή ὑπαίθριος ταλαιπωροίη, ἡσύχαζεν. οἱ δέ τό παραντίκα μὲν ὑστέρησαν τῇ διώξει, μετά δέ τοῦτο τοῦ τε οἰκήματος τόν ὄροφον ἀφείλον καί τάς θύρας ἔνδον ὄντα τηρήσαντες αὐτόν καί

ἀπολαβόντες ἔσω ἀπωκοδόμησαν, προσκαθεζόμενοι τε ἐξεπολιόρκησαν λιμῶ. Καί μέλλοντος αὐτοῦ ἀποψύχειν ὥσπερ εἶχεν ἐν τῷ οἰκίματι, αἰσθόμενοι ἐξάγουσιν ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἔτι ἔμπνουν ὄντα, καί ἐξαχθείς ἀπέθανε παραχρῆμα.

Μετάφραση:

Λέγεται ὅτι ἐπρόκειτο να τον συλλάβουν (τον Παυσανία) στο δρόμο αλλά ὅτι αὐτός, βλέποντας ἕναν ἔφορο να πλησιάσει, κατάλαβε, ἀπό την ἔκφραση του προσώπου του, ποιος ἦταν ὁ σκοπός του, καὶ κάποιος ἄλλος ἔφορος, που τον συμπαθούσε, του ἔκανε κρυφὸ νόημα. Ἐτρεξε προς τον ναό της Χαλκιοίκου καὶ πρόφτασε να καταφύγει ἐκεῖ, ἐπειδὴ το ἱερό δεν ἦταν μακριά. Μπήκε σ' ἕνα μικρὸ κτίριο, μέσα στον ἱερό περίβολο, για να μην ταλαιπωρηθῆ στο ὑπαιθρο, κι ἔμεινε ἐκεῖ. Οἱ ἔφοροι δεν τον πρόφτασαν για να τον πιάσουν καὶ ὅταν βεβαιώθηκαν ὅτι βρισκόταν μέσα στο κτίριο, ἀφαίρεσαν τὴ στέγη, ἔχτισαν τις πόρτες κι ἔβαλαν φρουρά για να πεθάνη ἀπὸ τὴν πείνα. Ὅταν κόντευε να ξεψυχήσει το κατάλαβαν καὶ τον ἔβγαλαν ἀπὸ το ἱερό ἐνῶ ἀνέπνεε ἀκόμα, ἀλλὰ μόλις τον ἔβγαλαν πέθανε.

Β', 4 (Πλαταικά)

Οἱ δ' ὡς ἔγνωσαν ἐξηπατημένοι, ξυνεστρέφοντό τε ἐν σφίσιν αὐτοῖς καὶ τὰς προσβολὰς ἧ προσπίπτοιεν ἀπεωθοῦντο. καὶ δῖς μὲν ἢ τρεῖς ἀπεκρούσαντο, ἔπειτα πολλῶ θορύβῳ αὐτῶν τε προσβαλόντων καὶ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν οἰκετῶν ἅμα ἀπὸ τῶν οἰκιῶν κραυγῆ τε καὶ ὄλολυγῆ χρωμένων λίθοις τε καὶ κεράμῳ βαλλόντων, καὶ ὑετοῦ ἅμα διὰ νυκτός πολλοῦ ἐπιγενομένου, ἐφοβήθησαν καὶ τραπόμενοι ἔφευγον διὰ τῆς πόλεως, ἄπειροι μὲν ὄντες οἱ πλείους ἐν σκότῳ καὶ πηλῶ τῶν διόδων ἧ χρῆ σωθῆναι (καὶ γὰρ τελευτῶντος τοῦ μηνός τὰ γινόμενα ἦν), ἐμπείρους δέ ἔχοντες τοὺς διώκοντας τοῦ μή ἐκφεύγειν, ὥστε διεφθείροντο οἱ πολλοί. τῶν δέ Πλαταιῶν τις τὰς πύλας ἧ εσῆλθον καὶ αἶπερ ἦσαν μόναι ἀνεωγμέναι, ἔκλησε στυρακίῳ ἀκοντίου ἀντὶ βαλάνου χρησάμενος ἐς τὸν μοχλόν, ὥστε μηδέ ταύτη ἔξοδον ἔτι εἶναι. διωκόμενοι δέ κατὰ τὴν πόλιν οἱ μὲν τινες αὐτῶν ἐπὶ το τεῖχος ἀναβάντες ἔρριψαν ἐς τό ἔξω σφᾶς

αὐτούς καί διεφθάρησαν οἱ πλείους, οἱ δέ κατὰ πύλας ἐρήμους γυναικός δούσης πέλεκυν λαθόντες καί διακόψαντες τόν μοχλόν ἐξῆλθον οὐ πολλοί (αἴσθησις γάρ ταχεῖα ἐπεγένετο), ἄλλοι δέ ἄλλη τῆς πόλεως σποράδες ἀπώλλυντο.

Μετάφραση:

Οι Θηβαῖοι, ὅταν κατάλαβαν ὅτι τους εἶχαν εξαπατήσει, πύκνωναν τις τάξεις τους κι ἀπόκρουαν τις ἐπιθέσεις ἀπ' ὅπου κι ἀν γίνονταν. Καὶ δύο τρεῖς φορές ἀλήθεια τις ἀπόκρουσαν, ἐπειτα ὁμως, ἐπειδὴ κι οἱ ἴδιοι οἱ Πλαταιεῖς τους ἐπιτέθηκαν με μεγάλο θόρυβο καὶ ταυτόχρονα οἱ γυναῖκες κι οἱ δούλοι ἀπὸ τὰ σπίτια, κραυγάζοντας καὶ σκούζοντας, τους ἐρίχναν πέτρες καὶ κεραμίδια, κι ἀκόμη καθὼς εἶχε πέσει δυνατὴ βροχὴ ὅλη τὴ νύχτα, φοβήθηκαν, υποχώρησαν κι ἄρχισαν νὰ φεύγουν στους δρόμους τῆς πόλης, χωρὶς οἱ περισσότεροι νὰ ξέρουν, μέσα στο σκοτάδι καὶ τὴ λάσπη, πού βρῖσκονταν τὰ περάσματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα μποροῦσαν νὰ σωθοῦν (γιατί αὐτὰ γίνονταν στο τέλος τοῦ μήνα καὶ δὲν εἶχε φεγγάρι), ἐνὼ ὅσοι τους κυνηγοῦσαν τὰ ἤξεραν, ὥστε νὰ μὴν τους ξεφεύγουν, κι ἔτσι σκοτώνονταν πολλοί. Κάποιος ἀπ' τους Πλαταιεῖς ἐκλείσει τὴν πύλη ἀπὸ τὴν ὁποία εἶχαν μπει οἱ Θηβαῖοι, καὶ πού ἦταν ἡ μόνη ἀνοιχτὴ, μπήγοντας στο σύρτη ἀντί γιὰ βάλανο τὴν κάτω ἄκρη ἀκοντίου, ὥστε μὴτε ἀπὸ κει πια νὰ μποροῦν νὰ βγουν. Ἐπειδὴ τους κυνηγοῦσαν στους δρόμους τῆς πόλης, μερικοὶ ἀνέβηκαν στο τεῖχος καὶ πήδησαν ἔξω, ἀλλὰ οἱ περισσότεροι σκοτώθηκαν· ἄλλοι ἀπαρατήρητοι ἐφτασαν σὲ μιὰ ἀφύλαχτη πύλη, ἐσπασαν τὸ σύρτη με πελέκι πού τους ἔδωσε μιὰ γυναῖκα καὶ βγήκαν, ἀλλὰ ὄχι πολλοί (γιατί γρήγορα ἐγίνε αὐτὸ ἀντιληπτό), κι ἄλλοι σκοτώθηκαν σκόρπιοι ἐδῶ κι ἐκεῖ στὴν πόλη.

Β', 48 (ο λοιμός)

Λεγέτω μὲν οὖν περὶ αὐτοῦ ὡς ἕκαστος γινώσκει καὶ ἰατρός καὶ ἰδιώτης, ἀφ' ὅτου εἰκός ἦν γενέσθαι αὐτό, καὶ τὰς αἰτίας ἄστινας νομίζει τοσαύτης μεταβολῆς ἰκανάς εἶναι δύνάμιν ἐς τό μεταστῆσαι σχεῖν· ἐγὼ δέ οἶόν τε ἐγίγνετο λέξω, καὶ ἀφ' ὧν ἄν τις σκοπῶν, εἴ ποτε καὶ αὐτῆς ἐπιπέσοι, μάλιστ' ἄν ἔχοι τι προειδῶς μὴ ἀγνοεῖν,

ταῦτα δηλώσω αὐτός τε νοσήσας καί αὐτός ἰδὼν ἄλλους πάσχοντας.

Μετάφραση:

Καθένας τώρα, γιατρός ή ανίδεος, κατά πού ξέρει, ας μιλάει και για την πιθανή προέλευση της αρρώστιας και για τις αιτίες που κατά τη γνώμη του προκαλούσαν τόση αναταραχή κι είχαν τη δύναμη να επιδράσουν τόσο άσχημα στην υγεία. Εγώ θα περιγράψω και πώς παρουσιαζόταν η αρρώστια και τα συμπτώματά της, ώστε παρατηρώντας τα κανείς προσεχτικά, αν καμιά φορά ξαναπέσει, να 'ναι πιο πολύ σε θέση, έχοντας γι' αυτήν κάποια ιδέα απ' τα πριν, να ξέρει· κι αυτά θα τα εκθέσω, γιατί κι ο ίδιος αρρώστησα κι άλλους είδα με τα μάτια μου να 'χουν προσβληθεί απ' αυτήν.

Γ', 84-85 (Σκέψεις για τον πόλεμο. Οι φυγάδες ολιγαρχικοί επιστρέφουν στην Κερκύρα και επιχειρούν να κυριαρχήσουν)

[84. Ἐν δ' οὖν τῇ Κερκύρα τά πολλά αὐτῶν προουτολήθη, καὶ ὅποσα ὕβρει μὲν ἀρχόμενοι τό πλεον ἢ σωφροσύνη ὑπό τῶν τήν τιμωρίαν παρασχόντων οἱ ἀνταμυνόμενοι δράσειαν, πενίας δέ τῆς εἰωθυίας ἀπαλλαξείοντες τινές, μάλιστα δ' ἄν διά πάθους, ἐπιθυμοῦντες τά τῶν πέλας ἔχειν, παρὰ δίκην γινώσκοιεν, οἷ τε μὴ ἐπὶ πλεονεξία, ἀπό ἴσου δέ μάλιστα ἐπιόντες ἀπαιδευσία ὀργῆς πλεῖστον ἐκφερόμενοι ὠμῶς καὶ ἀπαραιτήτως ἐπέλθοιεν. ξυνταραχθέντος τε τοῦ βίου ἐς τόν καιρόν τοῦτον τῇ πόλει καὶ τῶν νόμων κρατήσασα ἢ ἀνθρωπεῖα φύσις, εἰωθυῖα καὶ παρὰ τούς νόμους ἀδικεῖν, ἀσμένῃ ἐδήλωσεν ἀκρατῆς μὲν ὀργῆς οὔσα, κρείσσων δέ τοῦ δικαίου, πολεμία δέ τοῦ προύχοντος· οὐ γάρ ἄν τοῦ τε ὀσίου τό τιμωρεῖσθαι προουτίθεσαν τοῦ τε μὴ ἀδικεῖν τό κερδαίνειν, ἐν ᾧ μὴ βλάπτουσαν ἰσχύν εἶχε τό φθονεῖν. ἀξιοῦσί τε τούς κοινούς περὶ τῶν τοιούτων οἱ ἄνθρωποι νόμους, ἀφ' ὧν ἅπασιν ἐλπίς ὑπόκειται σφαλεῖσι κἄν αὐτούς διασῶζεσθαι, ἐν ἄλλων τιμωρίαις προκαταλύειν καὶ μὴ ὑπολείπεσθαι, εἴ ποτε ἄρα τις κινδυνεύσας τινός δεήσεται αὐτῶν.]*

85. οἱ μὲν οὖν κατὰ τήν πόλιν Κερκυραῖοι τοιαύταις ὀργαῖς ταῖς πρώταις ἐς ἀλλήλους ἐχρήσαντο, καὶ ὁ Εὐρυμέδων καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέπλευσαν ταῖς ναυσίν· ὕστερον δέ οἱ φεύγοντες τῶν Κερκυραίων (διεσώθησαν γάρ αὐτῶν ἐς πεντακοσίους) τεῖχη τε λαβόντες, ἃ ἦν ἐν τῇ ἠπείρῳ, ἐκράτουν τῆς πέραν οἰκείας γῆς καὶ ἐξ αὐτῆς ὀρμώμενοι ἐλήζοντο τούς ἐν τῇ νήσῳ καὶ πολλά ἔβλαπτον, καὶ λιμός ἰσχυρός ἐγένετο ἐν τῇ πόλει. ἐπρεσβεύοντο δέ καὶ ἐς τήν Λακεδαίμονα καὶ Κόρινθον περὶ καθόδου· καὶ ὡς οὐδέν αὐτοῖς ἐπράσσετο, ὕστερον χρόνῳ πλοῖα καὶ ἐπικούρους παρασκευασάμενοι διέβησαν ἐς τήν νῆσον ἑξακόσιοι μάλιστα οἱ πάντες, καὶ τά πλοῖα ἐμπρήσαντες, ὅπως ἀπόγνοια ἦ τοῦ ἄλλο τι ἢ κρατεῖν τῆς γῆς, ἀναβάντες ἐς τό ὄρος τήν Ἰστώνην, τεῖχος

* Το κείμενο θεωρήθηκε νόθο. Βλ. Α. Γεωργοπαπαδάκος, ὁ.π., τ. Α', σ. 464, σημείωση.

ένοικοδομησάμενοι ἔφθειρον τούς ἐν τῇ πόλει καί τῆς γῆς ἐκράτουν.

Μετάφραση

84. Στην Κέρκυρα λοιπόν αποτολήθηκαν για πρώτη φορά τα περισσότερα από τα ανομήματα αυτά, κι όσα άλλα μπορούν να κάμουν, όταν έχουν την ευκαιρία να εκδικηθούν τους άρχοντές τους, άνθρωποι που βρέθηκαν κάτω από εξουσία αυταρχική περισσότερο παρά συνετή, είτε γιατί, θέλοντας να γλιτώσουν από τη μόνιμη φτώχεια τους, αποφασίζουν παθιασμένα κι αντίθετα με κάθε έννοια δικαιοσύνης να πάρουν τις περιουσίες των άλλων, είτε γιατί επιθυμούν να χτυπήσουν σκληρά κι αλύπητα ανθρώπους της ίδιας μ' αυτούς τάξης, παρασυρμένοι όχι από πλεονεξία, αλλά από τυφλή οργή που σημαδεύει τους απαίδευτους. Αναστατώθηκε όλη η ζωή της πόλης την εποχή αυτή και μπαίνοντας πάνω από τους νόμους η ανθρώπινη φύση - που έχει την τάση να κάνει αδικίες κι όταν ακόμη οι νόμοι ισχύουν - πασίχαρη έδειξε ότι δεν μπορεί να συγκρατεί τα πάθη, δε στέργει να υποταχτεί στην ιδέα του δίκιου, κι εχθρεύεται καθετί που υπερέχει. Γιατί, αν ο φθόνος δεν είχε μιάν ολέθρια δύναμη, κανείς δε θα προτιμούσε την εκδίκηση από την ευσέβεια, το κέρδος από τη δικαιοσύνη. Οι άνθρωποι κρίνουν άξιο, για να εκδικηθούν τους εχθρούς τους, να καταργούν προηγουμένως και να μην αφήνουν να ισχύουν οι κανόνες του φυσικού δίκιου, πάνω στους οποίους στηρίζονται οι κοινωνίες και πάνω στους οποίους μπορούν να ελπίζουν κι οι ίδιοι για τη σωτηρία τους, αν αποτύχουν σε κάτι ή συμβεί να βρεθούν κάποτε σ' έναν κίντυνο.

85. Ενώ λοιπόν οι Κερκυραίοι δοκίμαζαν στην πόλη τους τα δεινά του πρώτου εμφύλιου σπαραγμού, ο Ευρυμέδοντας κι οι Αθηναίοι με τα καράβια τους έφυγαν. Αργότερα οι φυγάδες ολιγαρχικοί της Κέρκυρας (είχαν γλιτώσει απ' αυτούς περίπου πεντακόσιοι) κυρίεψαν μερικά από τα φρούρια πού βρίσκονταν στην αντικρινή στεριά κι είχαν κάτω από τον έλεγχό τους τη γη που σ' εκείνα τα μέρη ανήκε στην Κέρκυρα· έχοντας για ορμητήρια τα μέρη αυτά, έκαναν ληστρικές επιδρομές στο νησί και προκαλούσαν πολλές ζημιές με αποτέλεσμα να πέσει μεγάλη πείνα στην πόλη. Έστειλαν επίσης πρέσβεις στη Λακεδαίμονα και στην Κόρινθο, ζητώντας να τους βοηθήσουν για να γυρίσουν στην πατρίδα τους. Επειδή όμως οι ενέργειές τους αυτές δεν έφεραν κανένα αποτέλεσμα, αργότερα,

αφού ετοίμασαν καράβια και στρατολόγησαν μισθοφόρους, αποβιβάστηκαν στο νησί εξακόσιοι περίπου όλοι κι όλοι· έκαψαν κατόπι τα καράβια τους, για να μην έχουν άλλη ελπίδα εκτός από το να κυριαρχήσουν στη χώρα, ανέβηκαν στο βουνό Ιστώνη, όπου έχτισαν και κάποιο οχύρωμα, κι από εκεί έβλαφταν τους κατοίκους της πόλης και κυριαρχούσαν στην ύπαιθρο.

Δ', 46-48 (Αθηναϊκός στόλος στην Κέρκυρα. Σφαγή των ολιγαρχικών. Τέλος του εμφυλίου πολέμου)

46. Κατά δέ τόν αὐτόν χρόνον, καθ' ὃν ταῦτα ἐγίγνετο, καί Εὐρυμέδων καί Σοφοκλής, ἐπειδή ἐκ τῆς Πύλου ἀπῆραν ἐς τήν Σικελίαν ἰαδόσιν Ἀθηναίων, ἀφικόμενοι ἐς Κέρκυραν ἐστράτευσαν μετὰ τῶν ἐκ τῆς πόλεως ἐπί τούς ἐν τῷ ὄρει τῆς Ἰστώνης Κερκυραίων καθιδρουμένους, οἳ τότε μετὰ τήν στάσιν διαβάντες ἐκράτουν τε τῆς γῆς καί πολλά ἔβλαπτον. προσβαλόντες δέ τό μὲν τείχισμα εἶλον, οἱ δέ ἄνδρες καταπεφυγότες ἀθρόοι πρός μετέωρόν τι ξυνέβησαν ὥστε τούς μὲν ἐπικούρους παραδοῦναι, περί δέ σφῶν τά ὄπλα παραδόντων τόν Ἀθηναίων δῆμον διαγνῶναι. καί αὐτούς ἐς τήν νῆσον οἱ στρατηγοί τήν Πτυχίαν ἐς φυλακὴν διεκόμισαν ὑποσπόνδους, μέχρι οὗ Ἀθήναζε πεμφθῶσιν, ὥστ', ἐάν τις ἀλῶ ἀποδιδράσκων, ἅπασι λελύσθαι τάς σπονδάς. οἱ δέ τοῦ δήμου προστάται τῶν Κερκυραίων, δεδιότες μή οἱ Ἀθηναῖοι τούς ἐλθόντας οὐκ ἀποκτείνωσι, μηχανῶνται τοιόνδε τι· τῶν ἐν τῇ νήσῳ πείθουσί τινας ὀλίγους, ὑποπέμψαντες φίλους καί διδάξαντες ὡς κατ' εὖνοιαν δὴ λέγειν ὅτι κράτιστον αὐτοῖς εἶη ὡς τάχιστα ἀποδρᾶναι, πλοῖον δέ τι αὐτοῖ ἐτοιμάσειν· μέλλειν γάρ δὴ τούς στρατηγούς τῶν Ἀθηναίων παραδώσειν αὐτούς τῷ δήμῳ τῶν Κερκυραίων.

47. Ὡς δέ ἔπεισαν, καί μηχανησαμένων τό πλοῖον ἐκπλέοντες ἐλήφθησαν, ἐλέλυντό τε αἱ σπονδαί καί τοῖς Κερκυραίοις παρεδίδοντο οἱ πάντες. ξυνελάβοντο δε τοῦ τοιούτου οὐχ ἥμιστα, ὥστε ἀκριβῆ τήν πρόφασιν γενέσθαι καί τούς τεχνησαμένους ἀδεέστερον ἐγχειρῆσαι, οἱ στρατηγοί τῶν Ἀθηναίων κατάδηλοι

ὄντες τούς ἄνδρας μή ἂν βούλεσθαι ὑπ' ἄλλων κομισθέντας, διότι αὐτοί ἐς Σικελίαν ἔπλεον, τήν τιμήν τοῖς ἄγουσι προσποιήσαι. παραλαβόντες δέ αὐτούς οἱ Κερκυραῖοι ἐς οἶκημα μέγα κατεῖρξαν, καί ὕστερον ἐξάγοντες κατά εἴκοσιν ἄνδρας διήγον διά δυοῖν στοίχον ὀπλιτῶν ἐκατέρωθεν παρατεταγμένων, δεδεμένους τε πρός ἀλλήλους καί παιομένους καί κεντουμένους ὑπό τῶν παρατεταγμένων, εἴ πού τις τινα ἴδοι ἐχθρόν ἑαυτοῦ· μαστιγοφόροι τε παριόντες ἐπετάχυνον τῆς ὁδοῦ τούς σχολαίτερον προϊόντας.

48. Καί ἐς μέν ἄνδρας ἐξήκοντα ἔλαθον τούς ἐν τῷ οἰκίματι τούτῳ τῷ τρόπῳ ἐξαγαγόντες καί διαφθείραντες (ῥόντο γάρ αὐτούς μεταστήσοντάς ποι ἄλλοσε ἄγειν)· ὡς δέ ἦσθοντο καί τις αὐτοῖς ἐδήλωσε, τούς τε Ἀθηναίους ἐπεκαλοῦντο καί ἐκέλευον σφᾶς, εἰ βούλονται, αὐτούς διαφθεῖρειν, ἔκ τε τοῦ οἰκίματος οὐκέτι ἤθελον ἐξιέναι, οὐδ' ἐσιέναι ἔφασαν κατά δύναμιν περιόψεσθαι οὐδένα. οἱ δέ Κερκυραῖοι κατά μέν τὰς θύρας οὐδ' αὐτοί διενοοῦντο βιάζεσθαι, ἀναβάντες δέ ἐπὶ τό τέγος τοῦ οἰκίματος καί διελόντες τήν ὄροφὴν ἔβαλλον τῷ κεράμῳ καί ἐτόξευον κάτω. οἱ δέ ἐφυλάσσοντό τε ὡς ἐδύναντο καί ἅμα οἱ πολλοὶ σφᾶς αὐτούς διέφθειρον, οἰστούς τε οὕς ἀφίεσαν ἐκεῖνοι ἐς τὰς σφαγὰς καθιέντες καί ἐκ κλινῶν τινῶν αἶ ἔτυχον αὐτοῖς ἐνοῦσαι τοῖς σπάρτοις καί ἐκ τῶν ἱματίων παραιρήματα ποιοῦντες ἀπαγχόμενοι, παντί [τε] τρόπῳ τό πολύ τῆς νυκτός (ἐπεγένετο γάρ νύξ τῷ παθήματι) ἀναλοῦντες σφᾶς αὐτούς καί βαλλόμενοι ὑπό τῶν ἄνω διεφθάρησαν. καί αὐτούς οἱ Κερκυραῖοι, ἐπειδή ἡμέρα ἐγένετο φορμηδόν ἐπὶ ἀμάξας ἐπιβαλόντες ἀπήγαγον ἔξω τῆς πόλεως. τὰς δέ γυναῖκας, ὅσαι ἐν τῷ τειχίσματι ἐάλωσαν, ἠνδραποδίσαντο. τοιούτῳ μέν τρόπῳ οἱ ἐκ τοῦ ὄρους Κερκυραῖοι ὑπό τοῦ δήμου διεφθάρησαν, καί ἡ στάσις πολλή γενομένη ἐτελεύτησεν ἐς τοῦτο, ὅσα γε κατά τον πόλεμον τόνδε· οὐ γάρ ἔτι ἦν ὑπόλοιπον τῶν ἐτέρων ὅ τι καί ἀξιόλογον. οἱ δέ Ἀθηναῖοι ἐς τήν Σικελίαν, ἵναπερ τό πρῶτον ὥρμηντο, ἀποπλεύσαντες μετὰ τῶν ἐκεῖ ξυμμάχων ἐπολέμουν.

Μετάφραση

46. Την ίδια περίπου εποχή που σύμβαιναν τα γεγονότα αυτά, ο Ευρυμέδοντας κι ο Σοφοκλής, αφού έφυγαν από την Πύλο με τα καράβια των Αθηναίων για τη Σικελία, έφτασαν στην Κέρκυρα και μαζί με τους δημοκρατικούς της πόλης έκαμαν εκστρατεία εναντίον των ολιγαρχικών Κερκυραίων που είχαν εγκατασταθεί στο βουνό Ιστώνη· αυτοί τότε, ύστερα από τον εμφύλιο πόλεμο, γύρισαν στο νησί, κυριαρχούσαν στην ύπαιθρο και προξενούσαν μεγάλες ζημιές. Έκαμαν επίθεση και κυρίεψαν το οχύρωμα, οι υπερασπιστές του όμως κατάφυγαν συγκεντρωμένοι σ' ένα ύψωμα κι εδώ συνθηκολόγησαν με τον όρο να παραδώσουν τους μισθοφόρους τους και τα όπλα τους και για την τύχη τη δική τους να κρίνει ο αθηναϊκός λαός. Οι στρατηγοί, εξασφαλισμένους πια τούτους με τη συμφωνία, τους μεταφέρανε στο νησί Πτυχία για να τους φυλάνε εκεί, ώσπου να τους στείλουν στην Αθήνα, αλλά και με τον όρο πως αν κι ένας πιαστεί να δραπετεύει, η συμφωνία θα λυνόταν για όλους. Οι ηγέτες του δημοκρατικού κόμματος της Κέρκυρας όμως, από φόβο μήπως οι Αθηναίοι, τους ολιγαρχικούς που θα μεταφέρονταν στην Αθήνα, δεν τους θανατώσουν, μηχανεύτηκαν το εξής. Έπεισαν από κείνους που φύλαγαν στο νησί, λίγους, στέλνοντας κρυφά εκεί φίλους των κρατούμενων, τους οποίους δασκάλεψαν να πουν σ' αυτούς τάχα από ενδιαφέρον, πως το καλύτερο που έχουν να κάμουν είναι να δραπετεύσουν το γρηγορότερο, κι ότι οι ίδιοι θα τους είχαν έτοιμο κάποιο πλοίο· οι στρατηγοί των Αθηναίων, πρόστεσαν, στην πραγματικότητα είχαν σκοπό να τους παραδώσουν στους δημοκρατικούς της Κέρκυρας.

47. Κατάφεραν και τους έπεισαν, ετοιμάστηκε και το πλοίο, αλλά, φυσικά, πιάστηκαν τη στιγμή που έφευγαν· λύθηκε επομένως η συμφωνία κι όλοι οι κρατούμενοι παραδόθηκαν στους δημοκρατικούς Κερκυραίους. Βοηθήσανε πάρα πολύ στην υπόθεση αυτή, στο να γίνει δηλαδή πιστευτό το τέχνασμα και να ενεργήσουν άφοβα αυτοί που το μηχανεύτηκαν, οι Αθηναίοι στρατηγοί, που φαινόταν ολοκάθαρα πως δεν ήθελαν, επειδή οι ίδιοι θα 'φευγαν για τη Σικελία, να μεταφερθούν οι κρατούμενοι στην Αθήνα από άλλους, οι οποίοι θα κέρδιζαν τιμές από τη μεταφορά εκεί. Όταν οι δημοκρατικοί Κερκυραίοι τους παραλάβανε, τους έκλεισαν σε μια μεγάλη οικοδομή· έπειτα τους έβγαζαν σε ομάδες από είκοσι, δεμένους τον ένα με τον άλλο, και τους υποχρέωναν να περάσουν

ανάμεσα από δυο σειρές παραταγμένους οπλίτες, οι οποίοι, αν έβλεπαν κανέναν εχθρό τους, τον χτυπούσαν και τον μαχαίρωναν, ενώ άλλοι, που βάδιζαν πλάι τους, με μαστίγια ανάγκαζαν όσους βραδυπορούσαν να περπατούν γρήγορα.

48. Εξήντα περίπου κρατούμενους έβγαλαν και σκότωσαν μ' αυτόν τον τρόπο, προτού το καταλάβουν οι άλλοι που ήταν κλεισμένοι στο οίκημα (αυτοί νόμιζαν ότι τους έβγαζαν για να τους πάνε κάπου αλλού). Όταν όμως το κατάλαβαν και κάποιος τους το επιβεβαίωσε, επικαλιόνταν τους Αθηναίους και τους ζητούσαν, αν θέλουν το θάνατό τους, να τους σκοτώσουν οι ίδιοι. Αρνιόνταν επίσης να βγουν πια από το οίκημα και δήλωναν πως, όσο μπορούσαν, δε θα άφηναν κανέναν να μπει. Οι δημοκρατικοί Κερκυραίοι δε σκέφτονταν φυσικά ούτε οι ίδιοι να παραβιάσουν τις πόρτες, αλλά ανέβηκαν στη στέγη του οικήματος, ξήλωσαν την οροφή κι έριχναν κεραμίδια και τόξευαν προς τα κάτω. Οι κλεισμένοι φυλάγονταν όπως μπορούσαν, ενώ ταυτόχρονα οι περισσότεροι άρχισαν να αυτοκτονούν· άλλοι έμπηγαν στο λαιμό τους βέλη από κείνα που τους έριχναν οι αντίπαλοί τους από πάνω, άλλοι κρεμιόνταν με σκοινιά που έπαιρναν από μερικά κρεβάτια τα οποία έτυχε να βρίσκονται στο οίκημα ή με λουρίδες που έκαναν από τα ίδια τους τα ρούχα. Με κάθε τρόπο, το μεγαλύτερο μέρος της νύχτας (γιατί νύχτωσε στη διάρκεια της συφοράς τους), αυτοκτονώντας ή χτυπημένοι απ' αυτούς που βρίσκονταν πάνω στη στέγη, εξοντώθηκαν. Όταν ξημέρωσε, οι δημοκρατικοί Κερκυραίοι τους έριξαν, τον ένα πάνω στον άλλο, σε κάρρα και τους πήγαν έξω από την πόλη. Τις γυναίκες, εξάλλου, που είχαν πιάσει στο οχύρωμα τις πούλησαν ως δούλες. Έτσι εξολοθρεύτηκαν από τους δημοκρατικούς οι ολιγαρχικοί Κερκυραίοι που είχαν εγκατασταθεί στο βουνό, κι εδώ τελείωσε ο εμφύλιος σπαραγμός που πήρε τόση έκταση, τουλάχιστο για τον πόλεμο αυτό· γιατί ό,τι απόμεινε από τους ολιγαρχικούς δεν ήταν πια άξιο λόγου. Οι Αθηναίοι, σύμφωνα με το αρχικό τους δρομολόγιο, ξεκίνησαν για τη Σικελία και μαζί με τους εκεί συμμάχους τους συνέχισαν τις πολεμικές επιχειρήσεις.

Δ', 104-107 (ο Θουκυδίδης στρατηγός στην Αμφίπολη)

104. *οἱ δὲ ἐναντίοι τοῖς προδιδοῦσι, κρατοῦντες τῷ πλήθει ὥστε μὴ αὐτίκα τάς πύλας ἀνοίγεσθαι, πέμπουσι μετὰ Εὐκλέους τοῦ στρατηγοῦ, ὃς ἐκ τῶν Ἀθηνῶν παρῆν αὐτοῖς φύλαξ τοῦ χωρίου, ἐπί*

τόν ἕτερον στρατηγόν τῶν ἐπί Θράκης, Θουκυδίδην τόν Ὀλόρου, ὃς τάδε ξυνέγραψεν, ὄντα περί Θάσον (ἔστι δέ ἡ νῆσος Παρίων ἀποικία, ἀπέχουσα τῆς Ἀμφιπόλεως ἡμίσεος ἡμέρας μάλιστα πλοῦν), κελεύοντες σφίσι βοηθεῖν. καί ὁ μὲν ἀκούσας κατά τάχος ἐπτά ναυσίν αἷ ἔτυχον παροῦσαι ἔπλει, καί ἐβούλετο φθάσαι μάλιστα μὲν οὖν τὴν Ἀμφίπολιν, πρὶν τι ἐνδοῦναι, εἰ δέ μή, τὴν Ἥϊόνα προκαταλαβών.

105. Ἐν τούτῳ δέ ὁ Βρασίδης δεδιώς καί τὴν ἀπό τῆς Θάσου τῶν νεῶν βοήθειαν καί πυνθανόμενος τόν Θουκυδίδην κτήσιν τε ἔχειν τῶν χρυσείων μετάλλων ἐργασίας ἐν τῇ περί ταῦτα Θράκη καί ἀπ' αὐτοῦ δύνασθαι ἐν τοῖς πρώτοις τῶν ἠπειρωτῶν, ἠπείγετο προκατασχεῖν, εἰ δύναιτο, τὴν πόλιν, μὴ ἀφικνουμένου αὐτοῦ τό πλήθος τῶν Ἀμφιπολιτῶν, ἐλπίσαν ἐκ θαλάσσης ξυμμαχικόν καί ἀπό τῆς Θράκης ἀγείραντα αὐτόν περιποιήσιν σφᾶς, οὐκέτι προσχωροίη. καί τὴν ξύμβασιν μετρίαν ἐποιεῖτο, κήρυγμα τόδε ἀνειπών, Ἀμφιπολιτῶν καί Ἀθηναίων τῶν ἐνότων τόν μὲν βουλούμενον ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ τῆς ἴσης καί ὁμοίας μετέχοντα μένειν, τόν δέ μή ἐθέλοντα ἀπιέναι τά ἑαυτοῦ ἐκφερόμενον πέντε ἡμερῶν.

106. Οἱ δέ πολλοὶ ἀκούσαντες ἀλλοιότεροι ἐγένοντο τάς γνώμας, ἄλλως τε καί βραχύ μὲν Ἀθηναίων ἐμπολιτεῦον, τό δέ πλεόν ξύμμεικτον, καί τῶν ἔξω ληφθέντων συχνοῖς οἰκεῖοι ἔνδον ἦσαν. καί τό κήρυγμα πρὸς τόν φόβον δίκαιον εἶναι ὑπελάμβανον, οἱ μὲν Ἀθηναῖοι διὰ τό ἄσμενοι ἄν ἐξελθεῖν, ἠγούμενοι οὐκ ἐν ὁμοίῳ σφίσι τά δεινά εἶναι καί ἅμα οὐ προσδεχόμενοι βοήθειαν ἐν τάχει, ὁ δέ ἄλλος ὄμιλος πόλεώς τε ἐν τῷ ἴσῳ οὐ στερισκόμενοι καί κινδύνου παρά δόξαν ἀφιέμενοι. ὥστε τῶν πρᾶσσόντων τῷ Βρασίδῃ ἤδη καί ἐκ τοῦ φανεροῦ διαδικαιούντων αὐτά, ἐπειδὴ καί τό πλήθος ἐώρων τετραμμένον καί τοῦ παρόντος Ἀθηναίων στρατηγοῦ οὐκέτι ἀκροώμενον, ἐγένετο ἡ ὁμολογία καί προσεδέξαντο ἐφ' οἷς ἐκήρυξεν. καί οἱ μὲν τὴν πόλιν τοιοῦτῳ τρόπῳ παρέδοσαν, ὁ δέ Θουκυδίδης καί αἱ νῆες ταύτη τῇ ἡμέρᾳ ὀψέ κατέπλεον ἐς τὴν Ἥϊόνα. καί τὴν μὲν Ἀμφίπολιν Βρασίδης

ἄρτι εἶχε, τὴν δέ Ἡϊόνα παρὰ νύκτα ἐγένετο λαβεῖν· εἰ γὰρ μὴ ἐβοήθησαν αἱ νῆες διὰ τάχους, ἅμα ἔω ἂν εἶχετο.

107. Μετά δέ τοῦτο ὁ μὲν τὰ ἐν τῇ Ἡϊόνι καθίστατο, ὅπως καὶ τό αὐτίκα, ἦν ἐπίη ὁ Βρασίδας, καὶ τό ἔπειτα ἀσφαλῶς ἕξει, δεξάμενος τοὺς ἐθελήσαντας ἐπιχωρῆσαι ἄνωθεν κατὰ τὰς σπονδάς· ὁ δέ πρὸς μὲν τὴν Ἡϊόνα κατὰ τε τὸν ποταμὸν πολλοῖς πλοίοις ἄφνω καταπλεύσας, εἶ πως τὴν προύχουσαν ἄκρην ἀπὸ τοῦ τείχους λαβὼν κρατοίη τοῦ ἔσπλου, καὶ κατὰ γῆν ἀποπειράσας ἅμα, ἀμφοτέρωθεν ἀπεκρούσθη, τὰ δέ περὶ τὴν Ἀμφίπολιν ἐξηρτύετο.(...)

Μετάφραση:

104. Οι αντίθετοι με τους προδότες, αριθμητικά πολύ περισσότεροι ὥστε να μην τους αφήσουν να του ανοίξουν τις πύλες, ὕστερα ἀπὸ συνεννόηση με το στρατηγὸ Εὐκλή, που, σταλμένος ἀπὸ τὴν Αθήνα βρισκόταν ἐκεῖ φύλακας τῆς θέσης, στέλνουν μήνυμα στον ἄλλο στρατηγὸ τῆς περιοχῆς Θράκης, το Θουκυδίδη του Ολόρου, το συγγραφέα αὐτῆς τῆς ιστορίας, ὁ ὁποῖος βρισκόταν κοντὰ στη Θάσο (το νησί εἶναι ἀποικία τῶν Παρίων καὶ ἀπέχει ἀπὸ τὴν Αμφίπολη περίπου μισὴ μέρα ταξίδι), ζητώντας να τοὺς βοηθήσει. Αὐτός, μόλις πήρε το μήνυμα, ἀμέσως ξεκίνησε με ἐφτά καράβια που ἔτυχε να βρίσκονται ἐκεῖ, θέλοντας βέβαια να προλάβει τὴ συνθηκολόγηση τῆς Αμφίπολης, ἀλλιῶς να σώσει τουλάχιστο τὴν Ηϊόνα.

105. Στο μεταξύ ὁ Βρασίδας, καὶ ἐπειδὴ φοβόταν ὅτι θα φθάσει ἡ ναυτικὴ βοήθεια ἀπὸ τὴ Θάσο καὶ ἐπειδὴ μάθαινε ὅτι ὁ Θουκυδίδης εἶχε δικαιώματα στὴν ἐκμετάλλευση τῶν χρυσορυχείων που βρίσκονταν στα μέρη ἐκεῖνα τῆς Θράκης καὶ ἀπ' το γεγονός αὐτό εἶχε μεγάλη ἐπιρροή στους προύχοντες τῆς περιοχῆς, βιαζόταν να κυριέψει, ἀν μπορούσε, ἐγκαιρὰ τὴν πόλη. Φοβόταν μήπως, ἀν ἔφτανε ὁ Θουκυδίδης, ἡ πλειονοψηφία τῶν Αμφιπολιτῶν, με τὴν ἐλπίδα ὅτι αὐτός θα συγκεντρώσει συμμαχικὲς δυνάμεις ἀπὸ τὰ κοντινὰ νησιά καὶ ἀπὸ τὴ Θράκη καὶ θα τοὺς σώσει, δε θα ἔθελε πια να συνθηκολογήσει. Γι' αὐτό με κήρυκα ἔκαμε τὶς ἀκόλουθες μετριοπαθεῖς προτάσεις συνθηκολόγησης. Ὅσοι Αμφιπολίτες καὶ Αθηναῖοι βρίσκονταν μέσα στὴν πόλη καὶ ἠθέλαν, μπορούσαν να μείνουν σ' αὐτὴ διατηρώντας τὴν περιουσία τοὺς καὶ ὅλα τα

πολιτικά τους δικαιώματα· όσοι δεν ήθελαν, μπορούσαν να φύγουν μέσα σε πέντε μέρες παίρνοντας μαζί τους τα υπάρχοντά τους.

106. Όταν άκουσε τις προτάσεις αυτές το πλήθος, άλλαξε διαθέσεις, και γιατί οι Αθηναίοι μόνιμοι κάτοικοι ήταν λίγοι, ενώ το μεγαλύτερο μέρος ήταν πληθυσμός ανάμεικτος, και γιατί πολλοί από αυτούς που πιάστηκαν έξω είχαν συγγενείς μέσα στην πόλη. Συγκρίνοντας λοιπόν τις προτάσεις με ό,τι είχαν φοβηθεί, τις θεωρούσαν δίκαιες· οι Αθηναίοι ήταν ευχαριστημένοι επειδή θα μπορούσαν να φύγουν - πίστευαν πως γι' αυτούς ο κίντυνος ήταν μεγαλύτερος παρά για τους άλλους και ταυτόχρονα δεν περίμεναν να έρθει γρήγορα βοήθεια - ο υπόλοιπος λαός επειδή δε θα 'χανε τα πολιτικά του δικαιώματα και θα γλίτωνε, ανέλπιστα, από τον κίνδυνο. Έτσι, αυτοί που είχαν έρθει σε μυστικές συνεννοήσεις με το Βρασίδα, επειδή έβλεπαν ότι ο περισσότερος κόσμος είχε αλλάξει γνώμη και δεν άκουε πια τον Αθηναίο στρατηγό, άρχισαν να υποστηρίζουν ανοιχτά τις προτάσεις του για δίκαιες. Έγινε λοιπόν η συνθηκολόγηση και δέχτηκαν στην πόλη το Βρασίδα σύμφωνα με τους όρους που είχε διακηρύξει. Μ' αυτόν τον τρόπο παράδωσαν την πόλη τους, ενώ ο Θουκυδίδης με τα καράβια του το βράδυ της ίδιας μέρας έφτανε στην Ηιόνα. Ο Βρασίδας μόλις είχε κυριέψει την Αμφίπολη και παρά μια νύχτα θά 'παιρνε και την Ηιόνα· γιατί, αν τα καράβια δεν έρχονταν σε βοήθεια τόσο γρήγορα, αυτή θα κυριευόταν τα ξημερώματα.

107. Υστερα απ' αυτό ο Θουκυδίδης πήρε τα αναγκαία μέτρα στην Ηιόνα για να την εξασφαλίσει κι εκείνη τη στιγμή, αν έκαμε επίθεση ο Βρασίδας, και μελλοντικά, και δέχτηκε σ' αυτή όσους θέλησαν να φύγουν από την Αμφίπολη, σύμφωνα με τους όρους της συνθηκολόγησης, και να πάνε εκεί. Ο Βρασίδας, εξάλλου, αφού κατέβηκε ξαφνικά με αρκετά καράβια απ' το ποτάμι στην Ηιόνα, προσπάθησε να κυριέψει το ακρωτήριο που βρισκόταν έξω από το τείχος κι έτσι να ελέγχει το στόμιο του λιμανιού, ενώ ταυτόχρονα έκαμε επίθεση κι απ' τη στεριά· κι οι δύο όμως απόπειρές του αποκρούστηκαν. Γύρισε τότε εκείνος στην Αμφίπολη και τακτοποιούσε τα πράγματα εκεί.

Ε', 25-26 (το λεγόμενο δεύτερο προοίμιο)

25. Μετά δέ τās σπονδάς καί τήν ξυμμαχίαν τών Λακεδαιμονίων καί τών Ἀθηναίων, αἱ ἐγένοντο μετά τόν δεκέτη πόλεμον ἐπί

Πλειστόλα μὲν ἐν Λακεδαίμονι ἐφόρου, Ἀλκαίου δ' ἄρχοντος Ἀθήνησι, τοῖς μὲν δεξάμενοις αὐτάς εἰρήνην ἦν, οἱ δὲ Κορίνθιοι καὶ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ πόλεων τινες διεκίνουν τὰ πεπραγμένα, καὶ εὐθύς ἄλλη ταραχὴ καθίστατο τῶν ξυμμάχων πρὸς τὴν Λακεδαίμονα. καὶ ἅμα καὶ τοῖς Ἀθηναίοις οἱ Λακεδαιμόνιοι προϊόντος τοῦ χρόνου ὑποπτοὶ ἐγένοντο ἔστιν ἐν οἷς οὐ ποιοῦντες ἐκ τῶν ξυγκειμένων ἅ εἶρητο. καὶ ἐπὶ ἕξ ἔτη μὲν καὶ δέκα μῆνας ἀπέσχοντο μὴ ἐπὶ τὴν ἑκατέρων γῆν στρατεῦσαι, ἔξωθεν δὲ μετ' ἀνοκωχῆς οὐ βεβαίου ἔβλαπτον ἀλλήλους τὰ μάλιστα· ἔπειτα μέντοι καὶ ἀναγκασθέντες λῦσαι τὰς μετὰ τὰ δέκα ἔτη σπονδὰς αὐτοῖς ἐς πόλεμον φανερόν κατέστησαν.

26. Γέγραφε δὲ καὶ ταῦτα ὁ αὐτός Θουκυδίδης Ἀθηναῖος ἐξῆς, ὡς ἕκαστα ἐγένετο, κατὰ θέρη καὶ χειμῶνας, μέχρι οὗ τὴν τε ἀρχὴν κατέπαυσαν τῶν Ἀθηναίων Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι, καὶ τὰ μακρὰ τεῖχη καὶ τὸν Πειραιᾶ κατέλαβον. ἔτη δὲ ἐς τοῦτο τὰ ξύμπαντα ἐγένετο τῷ πολέμῳ ἑπτὰ καὶ εἴκοσι. καὶ τὴν διὰ μέσου ξύμβασιν εἴ τις μὴ ἀξιῶσει πόλεμον νομίζειν, οὐκ ὀρθῶς δικαιώσει. τοῖς [τε] γὰρ ἔργοις ὡς διήρηται ἀθρεῖτω, καὶ εὐρήσει οὐκ εἰκός ὄν εἰρήνην αὐτὴν κριθῆναι, ἐν ἣ οὔτε ἀπέδοσαν πάντα οὔτ' ἀπεδέξαντο ἅ ξυνέθεντο, ἔξω τε τούτων πρὸς τὸν Μαντινικόν καὶ Ἐπιδαύριον πόλεμον καὶ ἐς ἄλλα ἀμφοτέροις ἀμαρτήματα ἐγένοντο καὶ οἱ ἐπὶ Θράκης ξύμμαχοι οὐδέν ἦσσαν πολέμοι ἦσαν Βοιωτοὶ τε ἐκεχειρίαν δεχήμερον ἦγον. ὥστε ξὺν τῷ πρώτῳ πολέμῳ τῷ δεκέτει καὶ τῇ μετ' αὐτόν ὑπόπτῳ ἀνοκωχῇ καὶ τῷ ὕστερον ἕξ αὐτῆς πολέμῳ εὐρήσει τις τοσαῦτα ἔτη, λογιζόμενος κατὰ τοὺς χρόνους, καὶ ἡμέρας οὐ πολλὰς παρενεγκούσας, καὶ τοῖς ἀπό χρησῶν τι ἰσχυρισσαμένοις μόνο δὴ τοῦτο ἐχρῶς ξυμβάν. αἰεὶ γὰρ ἔγωγε μέμνημαι, καὶ ἀρχομένου τοῦ πολέμου καὶ μέχρι οὗ ἐτελεύτησε, προφερόμενον ὑπὸ πολλῶν ὅτι τρεῖς ἐννέα ἔτη δέοι γενέσθαι αὐτόν. ἐπεβίων δὲ διὰ παντός αὐτοῦ αἰσθανόμενός τε τῇ ἡλικίᾳ καὶ προσέχων τὴν γνώμην, ὅπως ἀκριβές τι εἶσομαι· καὶ ξυνέβη μοι φεύγειν τὴν ἑμαυτοῦ ἔτη εἴκοσι μετὰ τὴν ἐς Ἀμφίπολιν στρατηγίαν,

καί γενομένω παρ' ἀμφοτέροις τοῖς πράγμασι, καί οὐχ ἦσσον τοῖς Πελοποννησίων διά τήν φυγήν, καθ' ἡσυχίαν τι αὐτῶν μᾶλλον αἰσθέσθαι. τήν οὖν μετά τά δέκα ἔτη διαφοράν τε καί ξύγχυσιν τῶν σπονδῶν καί τά ἔπειτα ὡς ἐπολεμήθη ἐξηγήσομαι.

Μετάφραση:

25. Ὑστερα ἀπό τῆ συνθήκη εἰρήνης καί τῆ συμμαχία μεταξύ τῶν Λακεδαιμονίων καί τῶν Αθηναίων, πού ἐγίναν στο τέλος τοῦ δεκάχρονου πολέμου, ὅταν ὁ Πλειστόλας ἦταν πρῶτος ἑφορος στη Σπάρτη κι ὁ Αλκαίος ἐπώνυμος ἀρχοντας στην Αθήνα, ὅσοι τις δέχτηκαν εἶχαν εἰρήνη. Οἱ Κορίνθιοι ὁμως καί μερικῆς ἄλλες πόλεις τῆς Πελοποννήσου ζητοῦσαν νά ἀνατρέψουν τὰ συμφωνημένα καί δημιουργήθηκε ἀμέσως νῆα ἀναταραχή ἀνάμεσα στους Λακεδαιμονίους καί τους συμμάχους τους. Εξᾶλλου με τον καιρό, κι οἱ Αθηναῖοι ἀρχισαν νά υποψιάζονται τους Λακεδαιμονίους, ἐπειδή δέν ἐκτελοῦσαν μερικὰ ἀπ' αὐτά πού εἶχαν συμφωνηθεῖ με τῆ συνθήκη. Για ἕξι χρόνια καί δέκα μήνες οἱ δύο πόλεις ἀπόφυγαν νά κάμουν ἐκστρατεία ἢ μια στη γῆ τῆς ἄλλης, σ' ἄλλα ὁμως μέρη, στη διάρκεια τῆς ἀβέβαιης αὐτῆς εἰρήνης, ἐβλαφταν, ὅσο μπορούσαν, ἢ μια τῆν ἄλλη. Τελικά ὁμως ἀναγκάστηκαν νά διαλύσουν τῆ συνθήκη πού εἶχαν κάμει ὕστερα ἀπό τὸ δεκάχρονο πόλεμο καί ν' ἀρχίσουν πάλι ἀνοιχτά τις στρατιωτικῆς ἐπιχειρήσεις.

26. Ὁ ἴδιος Θουκυδίδης ὁ Αθηναῖος ἐγράψε καί τῆν ἱστορία τῶν γεγονότων αὐτῶν με τῆ σειρά πού αὐτά συνέβηκαν, κατὰ καλοκαίρια καί χειμῶνες, ὥσπου οἱ Λακεδαιμόνιοι κι οἱ σύμμαχοί τους καταλύσανε τῆν ἡγεμονία τῶν Αθηναίων καί κυρίεψαν τὰ Μακρὰ Τείχη καί τὸν Πειραιά. Ὡς πρὸς τὸ γεγονός αὐτό ὁ πόλεμος κράτησε συνολικά εἴκοσι ἐφτά χρόνια. Κι ἀν κανεῖς ἔχει τῆν ἀξίωση νά μὴ θεωρεῖ πόλεμο τῆν περίοδο τῆς εἰρήνης πού μεσολάβησε, δέν κρίνει ὀρθά. Γιατί, ἀν ἐξετάσει κανεῖς προσεχτικά ὅσα ἐγίναν στην περίοδο αὐτή, ὅπως ἐκθέτονται, θά βρεῖ πως δέν εἶναι λογικό νά τῆ θεωρήσει εἰρηνική, ἀφού στη διάρκειά τῆς οἱ δύο πλευρές οὔτε ἐδῶσαν οὔτε πήραν πίσω ὅσα με τῆ συνθήκη εἶχαν συμφωνηθεῖ, κι ἐκτός ἀπό αὐτό τόσο στο μαντινειακό καί τὸν ἐπιδαύριο πόλεμο, ὅσο καί σ' ἄλλες περιστάσεις, ἐγίναν παραβιάσεις τῆς εἰρήνης κι ἀπ' τα δυο μέρη, ἐνῶ οἱ σύμμαχοι στη Χαλκιδική καί τῆ Θράκη δέν ἦταν λιγότερο ἀπὸ πρὶν ἐχθρικοί πρὸς τους Αθηναίους κι οἱ Βοιωτοὶ ζοῦσαν με τῆν Αθήνα σε κατάσταση ἀνακωχῆς πού ἀνανεωνόταν

κάθε δέκα μέρες. Έτσι λοιπόν, αν προσθέσει κανείς στον πρώτο δεκάχρονο πόλεμο την αβέβαιη ειρήνη που ακολούθησε και τον ύστερα απ' αυτήν πόλεμο, θα βρει, αν κάμει το λογαριασμό σύμφωνα με τη φυσική διαίρεση του χρόνου, τόσα ακριβώς χρόνια όσα ανάφερα και μερικές μέρες παραπάνω. Θα διαπιστώσει ακόμη πως η περίπτωση αυτή είναι η μόνη που βγήκαν αληθινοί όσοι στήριξαν τις προβλέψεις τους σε χρησμούς. Γιατί προσωπικά θυμάμαι ότι από την αρχή ως το τέλος του πολέμου πολλοί έλεγαν πως έπρεπε τούτος να κρατήσει τρεις φορές εννιά χρόνια. Έζησα σ' όλη τη διάρκεια του πολέμου αυτού κι ήμουν σε ηλικία που μπορούσα να κρίνω και να παρακολουθώ με προσοχή τα γεγονότα, ώστε να συγκεντρώνω εξακριβωμένες πληροφορίες. Μου συνέβη επίσης να μείνω για είκοσι χρόνια εξόριστος από την πατρίδα μου, ύστερα από τη στρατηγία μου στην Αμφίπολη, κι επειδή βρέθηκα κοντά και στους δυο αντιπάλους, κι όχι λιγότερο κοντά στους Πελοποννησίους εξαιτίας της εξορίας μου, μπόρεσα επειδή δεν έπαιρνα μέρος στον πόλεμο, να καταλάβω καλύτερα τα γεγονότα. Θα εκθέσω τώρα τις διαφορές που παρουσιάστηκαν μετά το δεκάχρονο πόλεμο, τη διάλυση της συνθήκης ειρήνης και τα πολεμικά γεγονότα που ακολούθησαν.

Ηροδότου Ιστορία, Βιβλίο 3, 44-45

Πέμπας δέ κήρυκα λάθρη Σαμίων Πολυκράτης παρά Καμβύσην τόν Κύρου συλλέγοντα στρατόν ἐπ' Αἴγυπτον, ἐδεήθη ὄκως ἄν καί παρ' ἑωυτόν πέμπας ἐς Σάμον δέοιτο στρατοῦ. Καμβύσης δέ ἀκούσας τούτων προθύμως ἔπεμπεν ἐς Σάμον δεησόμενος Πολυκράτεος στρατόν ναυτικόν ἅμα πέμπαι ἑωυτῶ ἐπ' Αἴγυπτον. Ὁ δέ ἐπιλέξας τῶν ἀστῶν τούς ὑπώπτενε μάλιστα ἐς ἐπανάστασιν ἀπέπεμπε τεσσαράκοντα τριήρεσι, ἐντειλάμενος Καμβύση ὀπίσω τούτους μή ἀποπέμπειν. Οἱ μὲν δὴ λέγουσι τούς ἀποπεμφθέντας Σαμίων ὑπό Πολυκράτεος οὐκ ἀπικέσθαι ἐς Αἴγυπτον, ἀλλ' ἐπεῖτε ἐγένοντο ἐν Καρπάθῳ πλέοντες, δοῦναι σφίσι λόγον, καί σφι ἄδειν τό προσωπέρῳ μηκέτι πλέειν· οἱ δέ λέγουσι ἀπικομένους τε ἐς Αἴγυπτον καί φυλασσομένους ἐνθεῦτεν αὐτούς ἀποδορῆναι.

Μετάφραση:

Την εποχή που ο Καμβύσης, γιος του Κύρου, συγκέντρωνε δυνάμεις για να επιτεθεί στην Αίγυπτο, ο Πολυκράτης του είχε στείλει μυστικό μήνυμα λέγοντάς του να ζητήσει ένα απόσπασμα του στρατού από τη Σάμο, για να ενισχύσει τις δυνάμεις του· ο Πέρσης συμφώνησε, φυσικά, κι έστειλε αντιπροσώπους στο νησί, για να ζητήσει να συμβάλουν οι Σάμιοι στην επίθεσή του ενάντια στην Αίγυπτο με στόλο. Τότε ο Πολυκράτης επάνδρωσε σαράντα τριήρεις με προσεκτικά διαλεγμένα πληρώματα, δηλαδή όλους όσους υποψιαζόταν πως δεν του ήταν πιστοί· τους έστειλε, λοιπόν, δίνοντας κρυφά οδηγίες στον Καμβύση να μην τους αφήσει ποτέ να γυρίσουν στη Σάμο. Σύμφωνα με μια εκδοχή, αυτοί οι άνδρες δεν πήγαν ποτέ στην Αίγυπτο αλλά, φτάνοντας στην Κάρπαθο, συζήτησαν πάλι το θέμα κι αποφάσισαν να μη συνεχίσουν το ταξίδι τους· σύμφωνα με μιαν άλλη εκδοχή, έφτασαν στην Αίγυπτο, όπου τέθηκαν σε παρακολούθηση κι αργότερα απέδρασαν.

Ευριπίδη *Μήδεια*, 824-832

Γενιά του Ερεχθέα ευτυχισμένη
απ' τα πανάρχαια χρόνια,
παιδιά θεών που την περίλαμπρη
σοφία καρπολογούν από την άγια
κι άπαρτη χώρα τους και πάντα
στον ξάστερο αιθέρα ο νους τους
πλανιέται, εκεί που καθώς λένε
τις αγνές Μούσες, τις εννιά Πιερίδες,
γέννησε κάποτε η ξανθή Αρμονία.

Κι απ' τις νεροσυρμές του Κηφισού
συνάζοντας η Κύπριδα, όπως λέγουν,
αύρες γλυκόπνοες, δροσερές,
βαθιά τις ανεμίζει μες στη χώρα·
και τα μαλλιά της στεφανώνει
πάντα με ρόδα ευωδιαστά,
τους Έρωτές της στέλνοντας
σύθρονους δίπλα στη Σοφία,
που βοηθούν κάθε αρετή.

(μετάφραση Τάσου Ρούσου)

Ευριπίδη *Εκάβη*, στ. 615-647

Εκάβη

Ω! σπίτια και παλάτια ευτυχισμένα
κάποιον καιρό, κι ω! Πρίαμε, πατέρα
τόσων λαμπρών παιδιών, με τόσα πλούτη
κι εγώ η γριά μητέρα τους, στ'αλήθεια
πως φτάσαμε στο τίποτα, την πρώτη
χάνοντας αρχοντιά μας. Με περφάνια
φουσκώνουμε όλοι, μόλις μας φωνάξουν
«αφέντη» μες στα πλούσια σπιτικά μας
ή μες στους δρόμους οι πολίτες. Όμως
τίποτα δεν αξίζουν τούτα, μόνο
της γλώσσας καυχησιές είναι και κούφιος
φροντίδες του μυαλού. Να λογαριάζεις
ευτυχισμένο εκείνον που περνάει

με δίχως συμφορές την κάθε μέρα.

Χορός

Ήταν μοιρόγραφα για μένα
κι η συμφορά κι ο χαλασμός,
όταν ο Πάρης στο βουνό της Ίδης
τα έλατα έκοψε να φτιάξει
καράβι και στο πέλαο ν' αρμενίσει
για το κλινάρι της Ελένης,
που απάνω στη θωριά της ο ήλιος
ο χρυσοφώτιστος φεγγοβολά.
Οι πόνοι μας κυκλώνουν κι απ' τους πόνους
τα βάσανα είναι της σκλαβιάς
χειρότερα. Απ' την τρέλα κάποιου
ρήμαξε του Σιμόεντα η χώρα
κι οι ξένοι φέραν το χαμό.
Πάνω στην Ίδη ο γελαδάρης
έκρινε την αμάχη που 'χαν
οι τρεις θεές οι κόρες των θεών,
πόλεμο φέρνοντας, σφαγή
και γκρέμισμα του σπιτικού μου.
Ωστόσο δίπλα στον Ευρώτα
με τις καλές νεροσυρμές
στο σπίτι της κάποια γυναίκα
της Σπάρτης που χαθήκαν τα παιδιά της,
θα κλαίει και το λευκό της
κεφάλι θα χτυπά και θα ματώνει
τα νύχια της, καθώς θα σκίζει
τα μάγουλά της με χτυπιές.

(μετάφραση Τάσου Ρούσου)

Τα πρωτότυπα κείμενα είναι από την έκδοση της Οξφόρδης. Η μετάφραση όλων των κειμένων του Θουκυδίδη είναι από την έκδοση του Α. Γεωργοπαπαδάκου, εκτός από το Α', 134 που είναι από την έκδοση του Γ. Ζηκίδη (μετάφραση Άγγελου Βλάχου). Τα υπόλοιπα κείμενα είναι από τη σειρά Αρχαία Ελληνική Γραμματεία «Οι Έλληνες», εκδόσεις Κάκτος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Θεόφιλος Βέικος, «Η Κλειώ και τα δύο της πρόσωπα. Η ιστορία ως επιστημονικός και κανονιστικός λόγος», περ. *Σεμινάριο*, τεύχ. 9, ΠΕΦ, 1988, σσ. 8 - 13.
- Άγγελος Σ. Βλάχος, *Μεροληψίες του Θουκυδίδη*, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», Αθήνα 1974.
- Κ. Βουδούρης, «Αντικειμενικότητα, μεροληψία και σχετικοκρατία», περ. *Ελληνική Φιλοσοφική Επιθεώρηση*, τεύχ. 8, Μάιος 1986, σσ. 123-134.
- John Bury, *Οι αρχαίοι Έλληνες ιστορικοί*, μετάφραση Φ. Βώρου, 3η εκδ. Παπαδήμας, Αθήνα 1988.
- Α. Γεωργοπαπαδάκος, *Θουκυδίδη Ιστορία, Τα κυριότερα μέρη από το έργο, εισαγωγή - κείμενο - μετάφραση - σχόλια*, εκδ. Μαλλιάρης - Παιδεία, Θεσ/νίκη 1982, τόμος πρώτος, εισαγωγή, βιβλία I-III, τόμος δεύτερος, βιβλία IV- VIII.
- Γιώργος Σ. Δημητράκος, «Θουκυδίδης ο κορυφαίος πολιτικός στοχαστής», περ. *Εκπαι-δευτικά*, τεύχ. 27 - 28, 1992, σσ. 46 - 61.
- Άρης Δρουκόπουλος, «Η διδασκαλία της Ιστορίας του Θουκυδίδη στη Δευτέρα (Β) τάξη του Λυκείου», περ. *Νέα Παιδεία*, τεύχ. 44 (1987) και τεύχ. 45 (1988), σσ. 119-136 και 105-117 αντίστοιχα.
- Ευριπίδης, *Μήδεια*, Αρχαία Ελληνική Γραμματεία «Οι Έλληνες», μετ. Τάσος Ρούσος, εκδ. Κάκτος, Αθήνα 1994.
- Ευριπίδης, *Εκάβη*, Αρχαία Ελληνική Γραμματεία «Οι Έλληνες», μετ. Τάσος Ρούσος, εκδ. Κάκτος, Αθήνα 1994.
- A. W. Gomme, *A Historical Commentary on Thucydides*, v. I, II, Oxford, 1982 (1945).
- Γ. Ζηκίδης, *Θουκυδίδου Ιστορίαι, Βιβλίων Α', Β' και Γ', κείμενο, μετάφραση, σχόλια κριτικά και ερμηνευτικά, μετάφραση Άγγελου Βλάχου*, 4η εκδ. Παπαδήμας, Αθήνα 1998.
- Η. Φ. Ηλιού, *Το μήνυμα του Θουκυδίδη (δοκίμιο)*, 2^η εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1980.

- Ηρόδοτος, *Ιστορία*, βιβλίο 3, «Θάλεια», σειρά Αρχαία Ελληνική Γραμματεία «Οι Έλληνες», μετ. φιλολογική ομάδα Κάκτου, εκδ. Κάκτος, Αθήνα 1994.
- Ι. Θ. Κακριδής, «Θουκυδίδης Ἴθηναῖος ξυνέγραψε ...», σε ΚΕΜΕ, *Εισηγήσεις Β΄*, Αθήνα 1977, σ. 63-71.
- Αθηνά Καρδαρά, «Το γενετικό πρόβλημα στο έργο του Θουκυδίδη ή Θουκυδίδειο πρόβλημα», περ. *Χρονικά*, Πειραματικό Σχολείο Παν/μίου Θεσ/νίκης, περίοδος Β΄, τεύχ. 5, 1995, σσ. 82 - 100.
- Albin Lesky, *Ιστορία της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας*, μετάφραση Αγαπητού Τσοπανάκη, 5^η έκδ. Κυριακίδης, Θεσσαλονίκη 1990.
- Δ. Ν. Μαρωνίτης, «Ο Ηρόδοτος ως ιστορικός και ως αφηγητής», περ. *Σεμινάριο*, τεύχ. 8, ΠΕΦ, 1987, σσ. 12 - 19.
- Γεράσιμος Μαρκαντωνάτος, *Θουκυδίδου Ιστορία, ερμηνευτική έκδοση για τη Β΄ Λυκείου*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1995.
- Εμμανουήλ Μικρογιαννάκης, *Θουκυδίδεια*, εκδ. Καρδαμίτσας, Αθήνα 1991.
- Αύγουστος Μπαγιόνας, «Η ιστορική σκέψη των αρχαίων Ελλήνων», περ. *Πολιτιστική*, τεύχ. 23, Σεπτέμβριος 1985, σσ. 11-18.
- Αύγουστος Μπαγιόνας, «Απόψεις για την αντικειμενικότητα της ιστορικής γνώσης», περ. *Ελληνική Φιλοσοφική Επιθεώρηση*, τεύχ. 22, Ιανουάριος 1991, σσ. 29 - 41 και τεύχ. 24, Σεπτέμβριος 1991, σσ. 276 - 292.
- Αύγουστος Μπαγιόνας, «Η σκέψη του Θουκυδίδη και η σύγχρονη αντίληψη για τη μεθοδολογία της ιστορίας», περ. *Σεμινάριο*, τεύχ. 8, ΠΕΦ, 1987, σσ. 56 - 85.
- Αύγουστος Μπαγιόνας, «Κριτήρια αντικειμενικότητας της ιστορικής γνώσης», περ. *Σεμινάριο*, τεύχ. 9, ΠΕΦ, σσ. 22 - 39.
- Θεόδωρος Γ. Μπόλλας, «Θουκυδίδη 6. 18-19 : Η φύση και τα όρια της ηγεμονίας», περ. *Σεμινάριο*, τεύχ. 8, ΠΕΦ, 1987, σσ. 98 - 105.
- Κ. Ν. Παπανικολάου, «Ερμηνευτική προσέγγιση του Θουκυδίδη: Βιβλίο VII, 77», σε ΚΕΜΕ, *Εισηγήσεις Β΄*, Αθήνα 1977, σσ. 72-76.
- Jacqueline de Romilly, *Η οικοδόμηση της αλήθειας στο Θουκυδίδη*, μετάφραση Σταύρου Βλοντάκη, εκδ. Παπαδήμας, Αθήνα 1994.

- Jacqueline de Romilly, *Ιστορία και λόγος του Θουκυδίδη*, μετάφραση Ελένη Κακριδή, εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα 1988.
- Ευάγγελος Σούλης, «Ο Θουκυδίδης και το πολιτικό και διανοητικό περιβάλλον του», περ. *Νεοελληνική Παιδεία*, τεύχ. 1, Απρ. 1985, σσ. 100 - 117.
- Ευάγγελος Σούλης, «Η επεκτατική πολιτική των Αθηναίων, όπως τη μελέτησε ο Θουκυδίδης στην ιστορία του Πελοποννησιακού πολέμου», περ. *Σεμινάριο*, τεύχ. 8, ΠΕΦ, 1987, σσ. 43 - 55.
- Αναστάσιος Στέφος, «Θουκυδίδη 1.94-97 (Η ανάληψη της ηγεμονίας από την Αθήνα). Διδακτική προσέγγιση και φιλολογική ερμηνεία (Β΄ Λυκείου)», περ. *Σεμινάριο*, τεύχ. 8, ΠΕΦ, 1987, σσ. 106 - 119.
- Αναστάσιος Στέφος, «Η διδασκαλία των Κερκυραϊκών και της παθολογίας του πολέμου στη Β΄ τάξη του Λυκείου», περ. *Φιλολογος*, τεύχ. 85, 1996, σσ. 264 - 280.
- Ε. Τσαγκαράκης, «Ειδικές διδακτικές επισημάνσεις για τη διδασκαλία των κεφ. Α΄ 1-8 του Θουκυδίδη», περ. *Νέα Παιδεία*, τεύχ. 40, 1986, σσ. 103-112.
- John H. Finley, *Θουκυδίδης, μετάφραση-αναλυτική βιβλιογραφία*, μετάφραση Τάσος Κουκουλιός, 4η εκδ. Παπαδήμας, Αθήνα 1997.
- Αθ. Φραγκούλης, *Θουκυδίδη Ιστορία, Προοίμιο, αρχαιολογία, μεθοδολογία, πεντηκο-νταετία, κερκυραϊκά. Συμβολή στη λογική, ψυχολογική και αισθητική ερμηνεία του κειμένου*, εκδ. Πατάκης, Αθήνα 1984.
- Χρ. Χρηστίδης, *Προτάσεις για μια ευχάριστη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο*, έκδ. Γ΄ (βελτιωμένη), Αθήνα 1993, σσ. 229 - 244.

ⁱ Με την τραγική ποίηση που έχει ανθρωποκεντρικό περιεχόμενο και εκφράζει την πολυπλοκότητα της ζωής, με το κίνημα του διαφωτισμού που αμφισβητεί τις υπερφυσικές δυνάμεις και υποστηρίζει τη σχετικότητα της γνώσης, με την αναγνώριση της φυσικής νομοτέλειας, με την ορθολογική ερμηνεία των φαινομένων.

ⁱⁱ Με τη συλλογή ανάλογου υλικού και με την εμπειρική και ορθολογική μέθοδο.

- ⁱⁱⁱ Βλ. εισαγωγή σχολικού βιβλίου σ. 8.
- ^{iv} Βλ. Δ. Ν. Μαρωνίτης, «Ο Ηρόδοτος ως ιστορικός αφηγητής», περ. *Σεμινάριο*, τεύχ. 8, ΠΕΦ, 1987, σ. 13.
- ^v Ο J. B. Bury (*Οι Αρχαίοι Έλληνες Ιστορικοί*, μτφρ. Φ. Βώρου, εκδ. Παπαδήμας, Αθήνα 1970, σ. 69) παρατηρεί ότι ο Θουκυδίδης έμαθε από τους σοφιστές «το πιο σπουδαίο μάθημα των στοχαστών εκείνων: να παρατηρή και να κρίνει τα γεγονότα ανεπηρέαστος από τις αυθεντίες και την παράδοση». Βλ. και Ευάγ. Σούλης, «Η επεκτατική πολιτική των Αθηναίων, όπως τη μελέτησε ο Θουκυδίδης στην ιστορία του Πελοποννησιακού πολέμου», περ. *Σεμινάριο* τεύχ. 8, ΠΕΦ, 1987, σσ. 44, 47: «Ο Θουκυδίδης κατανόησε σε βάθος το ρόλο των πολιτικών αιτίων στην ιστορία και απελευθέρωσε την ιστορία από τη μοίρα, την *ύβριν* και άλλες θεϊκές δυνάμεις που βλέπει ο Ηρόδοτος να κινούν τα γεγονότα. Επίσης απελευθέρωσε το ιστορικό ύφος από τον υμνητικό χαρακτήρα των γεγονότων που είχε κληρονομήσει από την επιική παράδοση. (...) Όργανο έρευνας είναι η συλλογιστική απόδειξη, “τεκμήριον”, και ο αναλογικός συλλογισμός, “εικός”».
- ^{vi} Οι σοφιστές και προηγουμένως οι Ίωνες φυσικοί διαμορφώνουν το κλίμα που περιγράφει ο Ευριπίδης στη *Μήδεια*, στ. 824-832 (βλ. Παράρτημα). Βλ. και Ευάγ. Σούλης, ό.π., σ. 43.
- ^{vii} Τόσο στους ιπποκρατικούς όσο και στο Θουκυδίδη συναντάμε όρους με την ίδια σημασία, όπως *πρόφασις* και *αίτια*, *παθήματα*, *ξύγκρασις*, *άνθρωπεία* (ανθρώπινη) *φύσις*: η τύχη είναι το αστάθμητο και όχι το υπερφυσικό, μπορεί να γίνει πρόγνωση από τα συμπτώματα κ.λπ. Βλ. Α. Γεωργοπαπαδάκος, *Θουκυδίδη Ιστορία. Τα κυριότερα μέρη από το έργο, εισαγωγή - κείμενο - μετάφραση - σχόλια*, εκδ. Μαλλιάρης - Παιδεία, Θεσ/νίκη 1982, τ. 1, σσ. 16-17.
- ^{viii} Ο Α. Lesky (*Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας*, μτφρ. Αγ. Τσοπανάκη, 5η εκδ., Κυριακίδης, Θεσσαλονίκη 1990, σσ. 658-659) σχολιάζοντας το στόχο του Θουκυδίδη να αποτελέσει το έργο του *κτῆμα ἐξ αἰεί* υποστηρίζει ότι ο ιστορικός «δεν σκέφτηκε ούτε να προσφέρει στους αναγνώστες του ασφάλεια σε πολιτικές προγνώσεις ούτε να τους εφοδιάσει με ένα συνταγολόγιο, σύμφωνα με το οποίο θα μπορούσαν να αποφασίζουν σε συγκεκριμένες περιπτώσεις. Μάλλον δουλεύοντας, του αποκαλύφθηκε η κατανόηση ορισμένων νομοτελειών και δυνάμεων, που το ερευνητικό μάτι μπορεί να τις αναγνωρίσει πάντα στο βάθος των γεγονότων (...) Όποιος κατέχει τέτοια γνώση, δεν έχει βέβαια πάρει σταθερές οδηγίες για το πώς δρα κανείς πολιτικά, απόκτησε όμως την ικανότητα, σε κάθε μελλοντική περίπτωση να διαφωτίσει συγκεκριμένες καταστάσεις, να εννοήσει τα βασικά χαρακτηριστικά του παιχνιδιού των δυνάμεων και από εκεί και πέρα προβλέποντας το μέλλον να παίρνει τις αποφάσεις του».
- ^{ix} Είναι ορθολογιστής, ενδιαφέρεται για την εξακρίβωση της αλήθειας κ.λπ.
- ^x Βλ. Α. Lesky, ό.π. σ. 660 και Α. Γεωργοπαπαδάκος, ό.π., σσ. 38-41.
- ^{xi} Περισσότερα για το σύστημα χρονολόγησης του Θουκυδίδη και την κριτική του στα χρονολογικά συστήματα βλ. Α. W. Gomme, *A Historical Commentary on Thucydides*, Oxford, τ. I, σ. 2, (1945) 1982 και Θουκυδίδης E, 20.
- ^{xii} Υποχρεώνεται από τη διάκριση σε θέρος και χειμώνα, που εξυπηρετεί την αφήγηση πολεμικών επιχειρήσεων της εποχής του, αφού πολεμούσαν από Μάρτιο έως Οκτώβριο (θέρος) και ετοιμάζονταν από Νοέμβριο ως Φεβρουάριο (χειμώνας).
- ^{xiii} Στην προετοιμασία των εμπολέμων που βρίσκονται σε περίοδο ακμής και στην εμπλοκή όλων σχεδόν των Ελλήνων στον πόλεμο, στην επέκταση του πολέμου γεωγραφικά και

- στην παγκόσμια σημασία του, στην αναστάτωση που προκάλεσε σε τόσο πλήθος ανθρώπων, Ελλήνων και βαρβάρων εν μέρει, και στο γεγονός ότι για τους προηγούμενους πολέμους, μετά από έρευνα όσων τεκμηρίων συγκέντρωσε, κατέληξε ότι δεν ήταν τόσο σημαντικοί. Βλ. Αθ. Φραγκούλης, *Θουκυδίδη Ιστορία, προοίμιο, αρχαιολογία, μεθοδολογία, πενήτηκονταετία, κερκυραϊκά*, εκδ. Πατάκης, Αθήνα 1984, σσ. 11-13: Το «μέγας» στο Θουκυδίδη σημαίνει ανθρώπινος πόνος, καταστροφές, ηθική κατάπτωση» βλ. Ευάγ. Σούλης, *ό.π.*, σ. 44.
- xiv Βλ. σχολικό βιβλίο, σ. 20.
- xv Απευθύνεται σε όλους τους Έλληνες, ενώ στο Δ 104. 4, όταν μιλάει για τον εαυτό του ως Αθηναίο στρατηγό, χρησιμοποιεί το πατρώνυμό του. Βλ. Παράρτημα.
- xvi *νομίζω*: δηλώνει την υποκειμενικότητα της κρίσης, βλ. σχολικό βιβλίο, σ. 21. Βλ. και Α. Γεωργοπαπαδάκος, *ό.π.*, σ. 49: *νομίζω* σημαίνει χωρίς αμφιβολία, *οίμαι* εκφράζει σφαλερή γνώμη, *ήγοῦμαι* αξιολογική κρίση.
- xvii απελπισία, απελπιστικός, ανέλπιστος, ελπιδοφόρος, Ελπινίκη, εύελπισ, άπελπισ, φέρελπισ.
- xviii αρχή, αρχαίος, έναρξη, εναρκτήριοις, ύπαρξη, προϋπαρξη, υπαρκτός, απαρχή, έπαρχος, ναύαρχος.
- xix Σχετίζονται όλες εκτός από τις λέξεις *πληγή*, *πληκτικός*, που παράγονται από το *πλήττω*.
- xx Για τα κείμενα στα οποία παραπέμπουμε βλ. Παράρτημα.
- xxi Για σύγκριση με προοίμια μεταγενέστερων ιστορικών βλ. Άρης Δρουκόπουλος, «Η διδασκαλία της Ιστορίας του Θουκυδίδη στη Δευτέρα (B) τάξη του Λυκείου», περ. *Νέα Παιδεία*, τεύχ. 44, 1987, σ. 122.
- xxii Βλ. A.Lesky, *ό.π.*, σ. 658 και Α. Γεωργοπαπαδάκος, *ό.π.*, σ. 99.
- xxiii Βλ. Α. Γεωργοπαπαδάκος, *ό.π.*, σ. 99.
- xxiv *ἐπί τό μείζον κοσμοῦντες* - *ἐπί τό προσαγωγότερον τῆ ἀκροάσει*, βλ. Α. Γεωργοπαπαδάκος, *ό.π.*, σσ. 95- 96.
- xxv «παρόλο που οι άνθρωποι, όταν βρεθούν σε πόλεμο...». Η γενίκευση θεωρείται χαρακτηριστικό όλης της ελληνικής σκέψης. Βλ. J. de Romilly, *Η οικοδόμηση της αλήθειας στο Θουκυδίδη*, μτφρ. Στ. Βλοντάκη, εκδ. Παπαδήμας, Αθήνα 1994, κεφ. Β΄, «Το ανέβασμα με την αφαίρεση: οι γενικές κρίσεις», σ. 56 κ.ε. και Α. Lesky, *ό.π.*, σ. 659.
- xxvi Βλ. Α. Γεωργοπαπαδάκος, *ό.π.*, σ. 96, σημ. 2: Ο Θουκυδίδης θεωρεί έργα και τα λεχθέντα και ταπραχθέντα. Φαίνεται έτσι η σημασία που δίνει στις δημηγορίες. Βλ. και σχολικό βιβλίο, σ. 42.
- xxvii Το ποσόν θεωρείται υπέρογκο, μερικοί εκδότες το διορθώνουν σε 80. Όπως παρατηρεί ο Gomme το ανώτερο ποσό που δόθηκε για τον ίδιο σκοπό ήταν 9 τάλαντα για την απελευθέρωση πρεσβευτή του Φιλίππου. Αυτό όμως συνέβη έναν αιώνα αργότερα, όταν αναμφίβολα πολλές τιμές και μερικοί μισθοί είχαν διπλασιασθεί. Βλ. Α. W. Gomme, *ό.π.*, τ. II, σ. 359.
- xxviii Η αντίθεση (αντιθετικό ζεύγος), που φανερώνει την επίδραση της σοφιστικής, επιτρέπει την εμβάθυνση στα πραγματικά αίτια. Ο ιστορικός διαχωρίζει τη φαινομενική από την πραγματική αιτία. Αποτελεί βασική μεθοδολογική αρχή στην εξακρίβωση της αλήθειας (που είναι ένας από τους κύριους στόχους του έργου του), στοιχείο αντικειμενικότητας.
- xxix Βλ. σχόλια σχολικού βιβλίου, σ. 77.
- xxx Δημιουργεί κάποια ισορροπία δυνάμεων, δίνει την εντύπωση σε καθέναν από τους αντιπάλους ότι ενισχύεται η διαπραγματευτική του θέση, οδηγεί σε διαβουλεύσεις για

- ένα πρόσκαιρο συμβιβασμό, με τον οποίο επανακυρώνεται η αμυντική συμμαχία μεταξύ Αθήνας και Κέρκυρας (επιμαχία 433 π.Χ.) και ανανεώνονται οι φιλικές σχέσεις Κέρκυρας - Κορίνθου. Βλ. Α. Φραγκούλης, *ό.π.*, σ. 65.
- xxxxi α) αγωγή, αγωγός - διαγωγή, απαγωγή, συναγωγή, εξαγωγή, παραγωγή, παραγωγός, προαγωγός, προσαγωγός, β) ξεκίνησε για κάπου.
- xxxii κύκλοι προσκείμενοι στην κυβέρνηση, τα διακείμενα του λογοτεχνικού κειμένου, ο προκείμενος νεκρός, ο παρακείμενος του ρήματος, η επικείμενη πτώση της τιμής του δολαρίου, το υποκείμενο, το αντικείμενο του ρήματος κ.ά.
- xxxiii α) Να εξηγήσει την κατάσταση όπως συνέφερε τους ίδιους (τους ολιγαρχικούς), ή ότι η κατάσταση συνέφερε τους Αθηναίους. Διατυπώνονται δύο απόψεις. Βλ. Α. W. Gomme, *ό.π.*, τ. II, σ. 361 και Α. Γεωργοπαπαδάκος, *ό.π.*, τ. 2, σ. 440, υποσ. 3. β) Να πείσει τους δημοκρατικούς που είχαν καταφύγει στην Αθήνα να μην οργανώσουν αντιπραξικόπημα.
- xxxiv α) Καταργείται η επιμαχία, β) με τη δολοφονία του Πειθία και των δημοκρατικών χάνονται οι πολιτικές προσβάσεις της Αθήνας στην Κέρκυρα, γ) οι ολιγαρχικοί προσανατολίζονται προς τη Σπάρτη.
- xxxv Τους έπεισαν να μην προβούν σε καμία εχθρική ενέργεια, για να μην προκαλέσουν αντιδράσεις σε βάρος των δημοκρατικών της Κέρκυρας.
- xxxvi Βλ. Α. Στέφος, «Η διδασκαλία των Κερκυραϊκών και της παθολογίας του πολέμου στη Β΄ Λυκείου», *περ. Φιλολόγος*, τεύχ. 85, 1996, σ. 268. Η πρώτη ευκτική χωρίς το *άν* γιατί αναφέρεται στο παρελθόν, η δεύτερη με το *άν* γιατί πρόκειται περί μέλλοντος.
- xxxvii ρ. *είπον*, προτρεπτική σημασία, τελικά απαρέμφατα.
- xxxviii υφηγητής, εισηγητής, καθηγητής, εξήγηση, διήγηση, περιήγηση, περιηγητής.
- xxxix Οι δούλοι ήταν αντικείμενο εκμετάλλευσης από τους ολιγαρχικούς. Ο λαός, που αποτελούσε τον κύριο όγκο των δημοκρατικών, βρισκόταν πιο κοντά στους δούλους και ήταν φυσικό οι τελευταίοι να εμπιστεύονται περισσότερο τους δημοκρατικούς. Ο συσχετισμός δυνάμεων έκλινε με το μέρος των δημοκρατικών.
- xl κατάληψη, σύλληψη, ανάληψη, περιλήψη, υπόληψη, πρόληψη, παραλαβή, παραλήπτης.
- xli νικητής, ανίκητος, νικηφόρος, ακατανίκητος / σχέση, σχήμα, άσχετος, υπόσχεση/ πομπή, πομπός, προπομπός, αποπομπή, παραπομπή.
- xlii Στο Θουκυδίδη και γενικά στη γλώσσα του 5ου αιώνα η λέξη σημαίνει: διοικητική περιφέρεια / ο λαός γενικά / οι δημοκρατικοί / η δημοκρατία / ο φτωχός λαός, η μάζα. Διατηρούνται όλες εκτός από την τελευταία σημασία.
- xliii Το είδος των συναισθημάτων τους (φόβος) και την ένταση που ωθεί σε πράξεις απόγνωσης, να μη λυπηθούν ούτε τη δική τους περιουσία ούτε την πόλη.
- xliv *βάλλουσαι, διαλιπούσης, ξυνεπελάβοντο, έπελθών, λαθόντες*
- xlv δημόσιος, δημότης, δημοφιλής, δημοτελής, δημοκρατία, δημοκόπος, δημαγωγός, δημιουργός, δημώδης, δημοπρασία, δήμαρχος.
- xlvi Η πρότασή του για δίκη μόνο των πρωταίτιων και σπονδές μεταξύ των αντιμαχόμενων, η προσπάθειά του να πείσει τους ολιγαρχικούς να επιβαστούν στα πλοία (δεν μεταχειρίζεται βία), το γεγονός ότι παρεμπόδισε τη δολοφονία των ολιγαρχικών. Οι ενέργειές του στόχευαν στη συμφιλίωση των αντιπάλων, την επικράτηση της γαλήνης και της ηρεμίας στο νησί, πράγμα που συνέφερε την Αθήνα. Άλλωστε ο ίδιος δεν ήταν αναμειγμένος στα πολιτικά πάθη των Κερκυραίων και μπορούσε να διατηρεί αποστάσεις. Φαίνεται άνθρωπος ήρεμος, ψύχραιμος, διαλλακτικός, με διπλωματικές και ηγετικές ικανότητες.
- xlvii Βλ. σχόλια βιβλίου, σ. 87 και Α. W. Gomme, *ό.π.*, τ. II, σσ. 367-368.

- ^{xlviii} Εύκολα μπορούσαν να υποπτευθούν τις προθέσεις των δημοκρατικών. Θα μπορούσαν να οδηγηθούν στην Αθήνα και να τιμωρηθούν. Υπήρχε άλλωστε το προηγούμενο με την αποστολή των ολιγαρχικών πρέσβων στην Αθήνα (κεφ. 72). Έπειτα φοβούνται την εκδίκηση των δημοκρατικών, γιατί έχει προηγηθεί το δικό τους αματηρό πραξικόπημα και γιατί το χάσμα που χώριζε τις κοινωνικές τάξεις στην Κέρκυρα ευνοούσε τις πράξεις βίας.
- ^{xliv} Με τις φράσεις όπου το βάρος πέφτει στις μετοχές του *δείδω* και του *όρω*: «*δείσαντες δέ εκείνοι μή αποπεμφθῶσι ...*», «*όρωντες δέ οί άλλοι τά γινόμενα*». Στη μια περίπτωση φοβήθηκαν για κάτι μελλοντικό (πραγματικός βέβαια φόβος), στην άλλη βλέπουν τι γίνεται, τι συμβαίνει και καταφεύγουν στην ικεσία.
- ⁱ Οι πρωταίτιοι του πραξικοπήματος στη βουλή και ανάμεσά τους, πιθανότατα, οι πέντε που είχαν καταδικαστεί μετά την αντιμνήυση του Πειθία.
- ⁱⁱ Αν δεν έχει αποπειρατική σημασία, δε δικαιολογείται το «*οὐκ ἔπειθεν*». Μάλλον τους έπεισε να βγουν από το ιερό, αλλά όχι να επιβιβαστούν στα πλοία.
- ⁱⁱⁱ Πρόκειται για πρόφαση (*ὡς δ' οὐκ ἔπειθεν*). Αιτία είναι η πολιτική αντίθεση ολιγαρχικών - δημοκρατικών και το πάθος της επικράτησης.
- ^{liii} Για τους υπόλοιπους ολιγαρχικούς, αυτούς που δεν είχαν καταφύγει στο ιερό των Διοσκούρων και αυτούς που δεν κλήθηκαν για υπηρεσία στα πέντε πλοία. Ο αριθμός 400 δείχνει ίσως ότι πρόκειται για τους περισσότερους ολιγαρχικούς. Βλ. A.W. Gomme, *ό.π.*, τ. II, σ. 364.
- ^{liv} Ήταν το σημαντικότερο της πόλης, έπρεπε να χωρέσουν όλοι. Βλ. A. W. Gomme, *ό.π.*, τ. II, σ. 364.
- ^{lv} Δεν είχαν επικρατήσει απόλυτα ή πάντως δεν ένιωθαν ακόμα ασφαλείς, όπως φαίνεται από όλες σχεδόν τις ενέργειες, τα συναισθήματα και τις προθέσεις που εκδηλώνουν. Ζητούν από τον Νικόστρατο να αφήσει πέντε πλοία, ζητούν να απομακρύνουν τους αντιπάλους τους, υποπτεύονται ότι δεν είχαν καλούς σκοπούς και, τέλος, φοβούνται «*μή τι νεωτερίσωσιν*», όταν έχουν καταφύγει ικέτες στο ιερό. Αυτό σημαίνει ότι οι ολιγαρχικοί είχαν υποστήριξη, ομοϊδεάτες αρκετούς. Άλλωστε η μεταφορά τους έχει στόχο να τους απομονώσει από τους ομόφρονές τους σε ένα χώρο που θα τους φρουρούσαν ασφαλέστερα.
- ^{lvi} Για παράδειγμα: κώλυμα, παρακώλυση - πλήρωμα, εκπλήρωση - οίκημα, διοίκηση, νομικό κώλυμα, παρακώλυση συγκοινωνιών, πλήρωμα του πλοίου, εκπλήρωση υποχρέωσης, παλαιό οίκημα, διοίκηση του στρατού.
- ^{lvii} κόμιστρο, κομιστής, συγκομιδή, προσκομιδή, ανακομιδή, διαμετακομιστικός.
- ^{lviii} φθορά, διαφθορά, άφθαρτος, αδιάφθορος, αφθαρσία, παραφθορά, άφθαρτη.
- ^{lix} Βλ. σχόλια βιβλίου σσ. 89-90.
- ^{lx} εωθινόν, εωσφόρος, εωσφόρος, Ἡώς.
- ^{lxi} παραπλέοντα, αποπλεύσουν, απόπλους, επιπλέον, κατέπλευσε, συμπλέει, πλωτά, διάπλου(ν), περιέπλευσαν, εξέπλευσε ή απέπλευσε, εισπλέον ή καταπλέον, ανθυποπλοίαρχος, περίπλους.
- ^{lxii} ανακομιδή, αποκομιδή, προσκομιδή, συγκομιδή, κόμιστρο, μετακομίσαμε, προσκομίσεις (ή προσκομιστούν), διακομίστηκαν, διαμετακομιστικό, διαμετακόμιση.
- ^{lxiii} Οι Αθηναίοι με την εμπειρία τους διέβλεψαν ότι, αν προηγούνταν, θα ήταν ασφαλέστερο, αν και πιο επικίνδυνο για τους ίδιους. Έπειτα θα ακολουθούσαν ενωμένοι οι Κερκυραίοι και θα ήταν πιο αξιόμαχοι.

-
- lxiv είσπλέω, άποπλέω, συμβουλεύω, δέδοικα (δείδω), άποτρέπω, κωλύω, άπαγορεύω.
- lxv «έταλαιπώρουν τό καθ' αύτούς» για δύο λόγους: α) *κακώς τε προσπίπτοντες*, β) *καί κατ' όλίγας προσπίπτοντες*.
- lxvi Βλ. σχόλια βιβλίου σσ. 90- 91 και σχεδιάγραμμα σ. 91.
- lxvii Το σχέδιο που ακολούθησαν, η εφαρμογή, το γεγονός ότι δεν δίστασαν να επιτεθούν σε πολύ υπέρτερους αριθμητικά αντιπάλους, ότι βύθισαν ένα πλοίο. Προτιμούν να μη συγκρουστούν περισσότερο με τον αντίπαλο, αλλά τον αναγκάζουν να συνενώσει τις δυνάμεις του - πράγμα που απαλλάσσει τους Κερκυραίους από την πίεση, προστατεύουν την υποχώρηση των αποδιοργανωμένων Κερκυραίων, υποχωρούν οι ίδιοι με ασφάλεια και οι Πελοποννήσιοι δεν κατορθώνουν να κάνουν απόβαση. Ο J. Finley (*Θουκυδίδης*, μτφρ. Τ. Κουκουλιός, 4η εκδ. Παπαδήμας, Αθήνα 1977, σ. 187) παρατηρεί ότι ο πελοποννησιακός στόλος στην πραγματικότητα δεν κατόρθωσε τίποτα.
- lxviii Δικαιολογεί τις ενέργειες των Αθηναίων, εκφράζει το θαυμασμό του κτλ. λόγω της συναισθηματικής σχέσης με την πατρίδα του.
- lxix Ο ιστορικός με το «ώς» (*κρατούντες*) αποδίδει στους Κερκυραίους (υποκείμενο της πρότασης) την άποψη αυτή, ότι οι Πελοποννήσιοι είναι νικητές της ναυμαχίας. Η ίδια μετοχή χωρίς το «ώς», αποδίδει το πραγματικό. Οι Πελοποννήσιοι δεν κάνουν απόβαση και ο ιστορικός αποδίδει τη στάση τους σε ψυχολογικά αίτια (*ούκ έτόλμησαν*), τα οποία δεν στηρίζονται στην πραγματικότητα, που ήταν η νίκη τους (*κρατούντες* = αν και νίκησαν).
- lxx Διάφορες διαδρομές με τα πλοία, παρενοχλήσεις των αντιπάλων και ανεφοδιασμός. Φαίνεται ότι βρίσκεται σε αναμονή. Υπάρχει επομένως σχέδιο. Ίσως να ήθελε να αποφύγει σύγκρουση με όλη τη δύναμη των Κερκυραίων - γύρω στα 100 πλοία - να ελέγχει τη θάλασσα, ώστε να εμποδίσει ενδεχόμενη επιχείρηση των Αθηναίων, και να επιτηρεί την πόλη, για να την αποκλείσει, αν χρειαζόταν. Μόλις όμως ακούστηκε η είδηση για τα αθηναϊκά πλοία, οι Πελοποννήσιοι έφυγαν κρυφά και με όλες τις προφυλάξεις. Ίσως αυτό να εξηγείται από το μεγάλο αριθμό των αθηναϊκών πλοίων που έφτασαν. Ο Θουκυδίδης αποδίδει σε έλλειψη τόλμης την άρνηση του Αλκίδα να επιτεθεί (ψυχολογική εξήγηση).
- lxxi Διαχωρισμός της πραγματικότητας, *καίπερ ... όντας*, από την πληροφορία που δεν μπόρεσε να επιβεβαιώσει και την παραθέτει δηλώνοντάς το. Εντάσσεται στη μεθοδολογία εξακρίβωσης της αλήθειας. Δεν απορρίπτει την πληροφορία, αντίθετα τη θεωρεί πιθανή, δεδομένου ότι το ήθος του Βρασίδα ήταν γνωστό. Μας είναι επίσης γνωστό ότι ο Θουκυδίδης τον θαύμαζε.
- lxxii Στην αρχαία ελληνική: επιχειρώ μεταβολές, αλλοιώσεις, αλλαγές // καινοτομώ, κινούμαι επαναστατικά, επαναστατώ. Στη νέα ελληνική: εισάγω ή δέχομαι νέα συστήματα ή ιδέες που ανανεώνουν ριζικά έναν τομέα • *νεωτερισμός*: αποδοχή νέων ιδεών ή συστημάτων, μοντερνισμός // (συνήθως στον πληθυντικό) είδη ανδρικού ή γυναικείου ρουχισμού της μόδας
• *νεωτεριστής, νεωτεριστικός*.
- lxxiii Κάθε απάντηση θα είναι σωστή, εφόσον αναλύει σωστά τις συνθήκες. Δεν ζητείται να συμπεράνουν την άποψη του Θουκυδίδα για τον αριθμό των πλοίων, ζήτημα για το οποίο οι σχολιαστές του ιστορικού διαφωνούν. Βλ. Α. Γεωργοπαπαδάκος, τ. 1, σ. 451 και Α. Φραγκούλης, ό.π., σσ. 79 - 80.
- lxxiv Βλ. σχόλια βιβλίου, σσ. 93 - 94.
- lxxv Βλ. σχόλια βιβλίου, σ. 94.

-
- ^{lxxvi} φρουκτωρέω-ῶ < φρουκτωρός < φρουκτός (= δαυλός, πυρσός) + οὔρος (= φρουρός) = αναγγέλλω με φωτιές στη διάρκεια της νύχτας.
- ^{lxxvii} ἀπέκτεινον, ἀπεχρῶντο, κατέγνωσαν πάντων θάνατον, διέφθειρον ἀλλήλους, ἀπήγγοντο, ἀνηλοῦντο, ἀπέθανον, πᾶσα ἰδέα κατέστη θανάτου: οκτώ ρήματα, σύνθετα, αναφέρονται ανά τέσσερα στους δράστες και τα θύματα, σε κύριες προτάσεις, στον παρατατικό (διάρκεια) ή αόριστο, επεξηγούνται από προσδιορισμούς που δηλώνουν τις συνθήκες κάτω από τις οποίες έγιναν οι φόννοι αυτοί - χρόνο, τρόπο, αιτία κτλ. Προσδίδουν στο λόγο ενάργεια, παραστατική δύναμη και λεκτική ποικιλία. Αισθητοποιούν την εικόνα της φρίκης με την άγρια πολυμορφία του θανάτου (βλ. Α. Στέφος, ό.π., σ. 274). Κάνει αισθητή αυτή την ποικιλία μορφών του θανάτου ως εισαγωγή στην «παθολογία» του πολέμου, όπου αντικρίζει γενικά το φαινόμενο των συνεπειών του πολέμου (βλ. Α. Δρουκόπουλος, ό.π., τεύχ. 45, 1988, σσ. 116-117).
- ^{lxxviii} απαγχονίζω, απαγχονισμός, αγχολυτικός, στηθάγχη.
- ^{lxxix} Βλ. Αξιολόγηση των Μαθητών της Β΄ Λυκείου στην Αρχαία Ελληνική Γραμματεία, *Μάθημα Κατεύθυνσης, Πλάτωνος Πρωταγόρας*, σμ. 47, σσ. 77-78.
- ^{lxxx} Ι. Θ. Κακριδής, «Θουκυδίδης Ἄθηναϊος ξυνέγραψε ...», σε ΚΕΜΕ, *Εισηγήσεις Β΄*, Αθήνα 1977, σ. 68-69.
- ^{lxxxi} Κ. Ν. Παπανικολάου, «Ερμηνευτική προσέγγιση του Θουκυδίδη: Βιβλίο VII, 77», σε ΚΕΜΕ, *Εισηγήσεις Β΄*, Αθήνα 1977, σ. 72-73.
- ^{lxxxii} Βλ. Α. Μπαγιόνας, «Απόψεις για την αντικειμενικότητα της ιστορικής γνώσης», περ. *Ελληνική Φιλοσοφική Επιθεώρηση*, τεύχ. 22, Ιανουάριος 1991, σσ. 30-31.